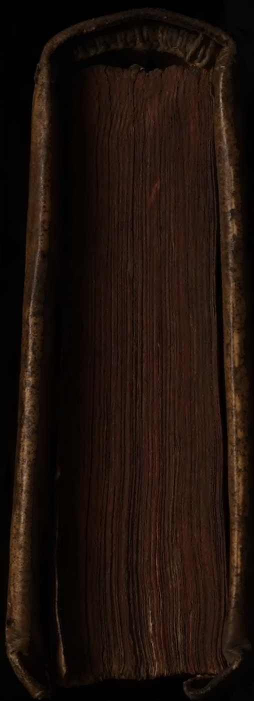
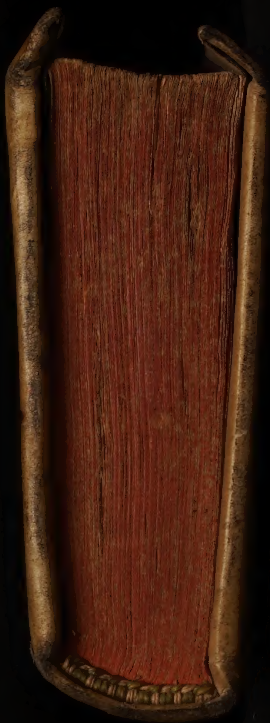

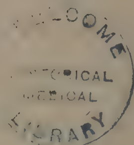

pl

By Pietro Angelo Manzoli

Coll. comp.
L. v. 4.

MARCELLI PALINGENII STELLATI POEtæ doctissimi

Zodiacus vitæ:

hoc est,

DE HOMINIS VITA, studio, ac moribus optimè instituendis,

LIBRI XII.

Opus mirè eruditum, planeq; philosophicum, ac diligentissimè in Studiosorũ vsum denuò excusum.

Cum INDICE accuratissimo.

Cùm Priuilegio Cæs. Maiest.

BASILEÆ,
Typis BRYLINGERIANIS.
Anno M. DC.

HEINRICVS PANTALEON BASILIENSIS AD CHRISTIANAE IUUENTUTIS MODERATORES.

HActenus inflatas nugas falsosq; poëtas,
Græcia quos mēdax, Ethnica turba dedit,
Legimus heu omnes pueri, iuuenesque, senesq;
In celebri cœtu, Christiadumq; scholis.
Ergo Marcellus virtutis culmina scandens,
Vera modò nobis & meliora tulit.
Non hic Harpiyas, Circes, vastosq; Cyclopes,
Non vanos superos, nomina ficta docet:
Sed quæ prudentum collegit turba Sophorum,
Sublimes animos quæ super astra leuant.
Quæ sint summa bona & venturæ gaudia vitæ,
Quæ nos sollicitos nocte dieq; tenent:
Exposuit sanctè: credo illi adsistere Musas,
Ordine sic pulchro verba diserta canit.
Hunc igitur placuit nostro renouare labore,
Omnibus vt pateat gloria lausq; Dei.
Vt pueri imberbes discant pia dogmata primùm,
Cætera pòst Vatum dulcia scripta legant.
Vos ergo patres diuinam quæso poësin
Tradite discipulis: præmia magna refert.
Alta sub incluso retinet mysteria sensu,
Omnibus Attalicas vndiq; pandit opes.

AD ILLVSTRISS. OMNIQVE LAVDE DIGNISsimum Ferrariæ Ducem HERCVLEM II. Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.

COnſueuerunt ſcriptores, tum antiqui tum recentiores, illuſtriſſime atque inuictiſſime dux Hercules, Eſtenſis familiæ ſummum decus, ſplendor, & gloria, poſtquam libros ſuos, imò liberos, quos ingenio ſuo pepererunt, ad calcem perduxere, illiſq; vltimam manum impoſuêre, virum quempiam ampliſſima dignitate ac poteſtate conſpicuum quærere, cui labores ſuos dedicent, nuncupent, atq; commendent: vt eius fauore ac patrocinio muniti, peſtilẽtiſſima inuidorum ſpicula, criticorumq; temeritatem non reformident. Quandoquidẽ in hac vitæ tragicomœdia contingere plerumq; ſolet, vt ignaui homines voluptatibus addicti eos contemnant, quos virtute præſtare vident. Diuina tamen prouidentia fieri ſemper ſolet, vt in tanto humanę vitæ errore aliquis Princeps reperiatur, qui virtutem

diligat, suoq; patrocinio tueatur: ne studiosis viris præsidium desit, & locus ad quẽ confugere valeant. Cæterùm, vt antiquos Reges atq; Imperatores silentio prætercam, qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt, tu vnus es tempestate nostra Dux excellentissime, cui Deus talem tribuit mentẽ, vt nil pulchrius, nil honestius, nil diuinius virtute ipsa existimes: ideoque virtutem habentibus præstò esse consueuisti. Minimè mirum igitur videri debet, si ad Celsitudinem tuã confugi, librosque meos tibi dedicare constitui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire possum, cui Musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora. Quid mihi cum Principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? illum volo,

Qui per se poßit curuum discernere recto:

cui non ausint maligni homines dicere

Candida de nigris, & de candentibus atra.

Talem igitur cùm te esse omnes prædicent, Dux illustrissime, audacter ad te profectus sum: eo maximè, quòd Antonius Musa Brasauolus, vir singulari doctrina integritateq;

con-

conſpicuus, qui Excellētiam tuam fideliſſimè colit, mihi de te ſpem optimā attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatē, liberalitatemq́; tuam mirificè apud me cō-mendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei quantum dici poſſit. Eo igitur ſuadentes, opus noſtrum, cui titulus eſt ZODIACVS VITAE, in duodecim libros digeſtum, multoſq́ue per annos elaboratum, Celſitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus: vt apud poſteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè preciſiori munere dignus es, tamē hoc exiguum noſtrum accipere tua Celſitudo ne dedignetur: magiſq; donātis animum, quàm donum ipſum aſpicere velit. Spero tamen fore, ſi opus hoc tuis auſpicijs ſemel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos laudē haud ſpernendam ſit habiturum, præſertim apud poſteros. Quandoquidem poſteritas ipſa ſolet abſque inuidia iudicare, iuxta illud:

Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit.

Nónne ſua etiam ſæcula Mæonidem riſére? Accipe igitur, Dux illuſtriſſime, exiguū pauperis clientis munus: tuoq́ue fauore, quaſi Palladis ægide, ab inuidorum maledictis de-

fende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur, quod à nostra religione aliquātū dissentire videatur, mihi minimè imputandū censeo. Nam dum aliquando de rebus Philosophicis loquor, diuersorum Philosophorum opiniones refero, præsertim Platonicorum. Quæ si falsæ sunt, non ego, sed ipsi reprehendi debent: cùm mea sit intentio à Catholica fide nunquam declinare. Quo circa in omnibus quę scripsi, orthodoxæ Ecclesię me humiliter subiicio: eiusque censuram, vt Virum Christianum decet, libenter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutissimè seruent.

THOMAS SCAVRANVS AD LECTOREM.

Prælia grandiloquo scribunt Mauortia versu,
Pugnacesq; solent tollere ad astra viros,
Aut mæstos referunt alterno carmine casus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atque egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij quælibet ora soli.
Hæc via iam cunctis nota est, hæc trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat vbique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare seueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras:
Quisque iocos sequitur, seria quisque fugit.
Quàm facile est chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamum fabula blanda venit?
Ausonios inter vates Lucretius vnus
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis ô Epicure tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, nec non vtiliora canit.

De dijs, deq; anima ostendit quid credere sit fas,
Dum sequitur nostra religionis iter,
Carmine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ intra se, & quæ extra maximus orbis habet.
Viue igitur felix, Vates dignißime, donec.
Suspendet mundi pondera vterque polus.
Tu Marcellus eris. nunquam tua fama peribit,
Et sua laus nullo est interitura die,
Candide Lector habes diuinum carm[illegible] in isto
Inuenies animi [illegible] monumenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere vitam
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cælestia munera, per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta niset, ceu sol per sua signa means.
Maioremq; vt sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitq; Liber.
Quem quicunque Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

MAR-

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETAE.

ZODIACI VITAE LIBER PRIMVS.

ARIES.

Mens mea nescio quo iamdudum impulsa furore
Ardet lauriferos Parnassi inuisere colles.
Ruraq; Castaliæ Musis celebrata canoris:
Cyrtha placet, semperq; virens nemus ô ego quãtas.
Effugiam tenebras? video surgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albescere cælo.
Liuor abi, & stygio procul hinc te absconde profundo.
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatumq; decus, da noscere calles
Ambiguos: auidumq; reple ambrosia Aganippe:
Lux tua monstret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, me & subtrahe vulgo.
Non ego, quòd veniã nouus ignotusq; sacerdos,
Gratus ero fortasse minus: si numine dextro
Excipies, blandoq; sinu, tu tollis ab imo,
Nobilitasq; viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox raucescet, nil dulce sonabit
Vana chelis quod si fueris mihi dexter, adibo

Sidera, spectabitq; altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi quæso, fauens Latoë: tuumq;
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limina vestra adij: si non contagia cæcæ
Luxuriæ iuuenem potuere auertere vestro
A cultu, nec me vicit vesana libido,
Tradite me famæ, ne prorsus inutilis olim
Vixisse hîc videar, peream q; in funere totus.
Spes famæ solet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore, & Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnassiacis, Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde sibi sperant decus immortale futurum.
Cyrrhæasq; iterum per te reuirescere lauros:
Quãquã obstat Mauors, atq; inuidus in sua quærit
Promissis, alijsq; modis te ducere castra:
Castra, vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis:
Adsis, & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatasq; volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria semper,
Donec post longæ felicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cæli sidera migres.
Illa dies olim veniet (modò stamina nobis
Lõga trahat Lachesis) quũ te & tua facta canemus
Vocibus, nomenq; tuum Gangetica tellus,

Et Tarteſſiaci reſonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas paſſim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ noſceris in oris.
Tunc ego maiori Muſarum percitus œſtro,
Omnibus oſtendam quanto tenearis amore
Iuſtitiæ, ſit quanta tibi pietasq; fidesq;,
Quantum conſilio valeas, & fortibus armis:
Quàm ſis munificus, quàm clemẽs: deniq; per me
Ingenium moresq; tuos mirabitur orbis.
At nunc, iſta tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, & præſentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuerſa nec vno
Gurgite verſari ſemper. quò flamina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas,
Ardua nunc ponti, nunc litora tuta petemus.
Et quanquam interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias atque abdita pandam:
Præcipuè tamen illa ſequar quæcunq; videntur
Prodeſſe, ac ſanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat verum mihi dicere) noſtro
Extinctos æuo: quo non obſcœnius vllum
Aut fuit, aut poſthac erit: & quæcunq; nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, vlla eſt.
Hæc hominem reddit ſanum, ingenioq; valẽtem,
Sit quamuis hebes, & ſtolidi cognatus aſelli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam ſequitur, vel quem ſcelerata cupido
Sollicitat, cuius ue premit præcordia dirum
Inuidiæ virus: mendax, vafer, atque bibendi

Con-

Consultus, demum vitio quocunq; laborans,
Hac poterit sola peruersæ crimina mentis
Extinguere, atque viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuiq; suæ, patriæq; decenter
Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint,
Non tantùm facies roseo niueoq; colore
Mista placet, pulchriq; oculi, pulchriq; capilli,
Singulaq; æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni.
Quid quòd Iustitiæ cultor, morumq; bonorum
Lætus agit, speratq; Deos sibi profore semper?
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus:
Contrà, qui malus est, formidat semper apertum
Ne fiat facinus, quod clàm commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Si quid secum homines mussant, nūc dicitur eheu
De me, nūc recitāt nostræ præconia culpæ. (nus?
Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit, adibo-
An potius fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege deûm stabili semper metus angit iniquos.
Nanq; malus quanquā interdū gaudere videtur,
Aestuat ipse tamen medijs vt strongylos vndis,
Aethnáue, quum fabricat flagrātia tela Pyracmō,
Num magis ergo canam mille oppugnata catinis
Pergama, periurum stultè miserata Sinonem:
Ogygiásue domos infausto Marte petitas:
An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna solet vatum: & coruum Phœnica vocabo:

Num

Num melius plumis Iunonia regna secantem,
Dædalon, Icariosq́, ausus & fata gementem,
Mutatasq́; deûm atq; hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius iuuenum lasciuos dicere amores,
Quodq́; nefas maius, dictis temerare prophanis
Cælicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantq; puellas:
In cælo est meretrix, in cælo est turpis adulter.
Prô pudor? hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiorq́; potestas
Peccandi detur minus & peccata pudoris
In se, contineant? O stulta, ô putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus,
Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi,
Nec parcit cuiquam vestræ petulantia linguæ:
Quid mirum, si vos eadẽ quoq; fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctesq́; diesque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui sua commoda solũ
Quærit, nec prodesse alijs curat, potius sed
Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
Vtile perficiat sæuissima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes.
Ne frustra tempus sese triuisse querantur,
Fallaces nugas & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est triplex genus esse bonorum,

Vtile, delectans, maiusq; ambobus honestum.
Horũ aliquod, vel plura ferat quodcunq; poëma:
Sic tamen, vt meræ nunquam trangantur honesti.
Sed quibus est dignus titulis, qualiue Corona.
Qui non vana modò, ac nullam præbẽntia frugẽ.
Verùm quæ potius vitam corrumpere, nec non
Insanis possint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget stimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat, aþ auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:
Ad scelus inde solet torpentia membra mouere.
Dicet fortè aliquis, delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente satelles in aula
Plurimus est, & quem rerum iubet esse verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tũ? proinde licẽt, & sunt laudãda quòd ipsis
Diuitibus placeant? Non sic. nã quilibet haud scit
Quot bipedes aurum, quot purpura vestit asellos,
Sunt ô sunt multi, Sidonia concha superbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Anulus, & rubra collecta in litore gemma:
Hos tu iurares magnum superare Platona
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.

Inde fit vt rarò ſapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, ſi præmia deſint?
Præmia quis quærit, niſi quem dura vrget egeſtas?
Gaudia ſectatur diues, dulcemq; quietem:
Dumoſos odit calles, cliuoſque viarum
Difficiles, per quas doctrinæ ſcandimus arcem.
Non poſſum tota non excandeſcere bile:
Quin ego deuoueo verſus, pariterque poëtas:
Cum video pueros obſcena docente Magiſtro
Carmina, peiores fieri, primumque pudorem
Linquere paulatim, & ſceleratos diſcere mores,
Vnde magis poſſit natiua augerier illis
Nequitia, & citius ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita. nam cùm
Scribant, vt magnam poſſint acquirere laudem,
Magnam ignominiã pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt meritò. quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talesque fuiſſe,
Qualia ſunt chartis quæ mandauere nefandis:
Index eſt animi ſermo, morumque fidelis
Haud dubiè teſtis: quoniam quiſq; illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, raſtris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de reſtibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, haſtilia, pugnas:
Sic obſcœni homines plerũq; obſcœna loquũtur.
Vos moneo, quorum eſt fidei commiſſa iuuẽtus,
Et quorum eſt teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras. hæc ſcripta peroſi
Deteriora, alijs incumbite: & illa docete,
Arida quæ non ſint, & non indigna referri.

Hiſto-

Historiæ placeant nostrates, ac peregrinæ:
His se cirrati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manant succos, (mihi credite) vitam
Instituũt, quæ sint fugiẽda sequẽdaque monstrãt.
Fabula non omnis spernenda est, sæpe legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis,
Sunt etiam (fateor) complura poëmata, prauis
Haud temetata iocis: sed quæ grauitate virili
Procedunt, placidoque regunt sub cortice mella
Ista iuuant, eadem pariter sine crimine prosunt:
Istis discipulos epulis educite vestros.
Firmior at postquam viuendo accesserit ætas.
Liberius poterunt lato discurrere campo,
Et quascunque volent, decerpere tutius herbas.
Est operæpretium post hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atq; vtrum potiori in sede locãdum
Quo probitas, an quo tantùm ipsa scientia crescit
Præstet vtrũ, esse bonũ, an doctũ diuina quidẽ res
Doctrina est: decorat mites, oditque superbos:
Ipsa voluptatis refugit somnique clientes:
Nec nisi per longum tempus, multoque labore
Percipitur. regit hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre potest, terras & sidera monstrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusque apponere vocem:
Tecta Dei scandit, naturæ arcana recludit:
Qua sine nemo potest perfectus dicier. hæc nos
Dissimiles pecudum reddit, similesque deorum.
Fit tamen exigui precij, perditque nitorem
Ipsa suum, quoties vitiorum fæcibus oblita
Induit informes vultus: ceu sordet Iaspis,

In putri demersa luto:ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula vel cùm premit ora sororis.
Nec modò vilescit,sed fit quoque noxia:quippe
Si malus hanc habeat,poteris concessa furenti
Dicere tela,quibus valeat transfigere plures,
Bachariq; magis.Quisquis sine crimine vitam
Ducere cõnatur,diuina humanaque seruans
Iura,scelusq; cauens,tanquam præuisa draconis
Guttura,quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet vpilio,vel agaso,aut mulio.libros
Qui nullos penitus nôrit,preciosus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier:illum
Spernere non homines,non cęli numina possunt.
Quis,nisi mẽtis inops,virtutũq; improbus hostis
Non amet,atque illum laudet,qui sacra veretur,
Iustitiamque colit,cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit,miseris succurrit,& arcet
Infames à se:ast humiles fouet,impia linguæ
Mordacis vitat contagia,lædere quenquam
Non gaudet,potius cunctis prodesse laborat?
Quodq; decus mirum est,in re quacũq; modestũ
Ostendit sese?felix hic nempe sed illum
Felicem magis esse reor,qui pollet vtroque,
Qui probus atque idem doctus:diademate talem
Quis dignum neget?hic alijs præcellit,vt aurum
Est oricalcho nobilius,vitroque pyropus.
Tu tamen inuenies rarò peccare peritum,
Vel cautè,aut leuius:rudibus vix vlla pudoris
Est ratio,atque palàm vetitos labuntur in actus,
Irridetque sacras petulans inscitia leges.
Et cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,

Impinguntque pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum.
In quodcunque nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœnæ compressa timore:
Nec quicquã quod non placeat sibi, iudicat æquũ.
Sæpe vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inque vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod schola non docuit, cælesti munere discant.
Quid prohibet tales insontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præstat vtrumq; liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
A pipere & scombris saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostri limina seruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meque noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRaxisti longã portu mea cymba quietem:
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem:
Cessit hyems, canæque niues de montibus altis
Distilant, viret omne solum, lapsasque reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas:
Flo-

Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyrique petulci.
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vastos pelagi proscindere campos:
Vnda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid stulta times? est lucidus aër.
Atque suo cursum suadent Atlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla: potenti
Esto animo, atque aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit, pauidoque vetat gaudere triumpho.
Vt video, terrent rictu te monstra canino:
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur, iam rumpe moras, altũque petamus,
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum, & liquidis vitam seruare sub vndis.
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini, quid sit cognoscere verũ,
Quid decens & posse loqui, concessit: at ore
Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens, validissima quæque subegit.
Alipedes tigres, iracundosque leones.
Et quamuis diro sint corpra plena veneno
Serpẽtum, tamen hũc metuũt, huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balæna supini.
Hoc fine, quid tellus esset? densissima certè
Sentibus, & nullas segetes inculta crearet.

Hic leges, & quæ seruantur legibus vrbes,
Condidit: ornauit cælestia numina templis.
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta: emissum quibus, ignis turbine clausi,
Per spatia effertur longè distantia plumbũm:
Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastosq; procul quicunq; boatus
Accepit, dubius, se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi, si talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Posset, & extremum ventis famulantibus orbem
Quærere, quà Titan populos despectat Eoos,
Et Tartessiaca pronus quà mergitur vnda,
Quà Cynosura nitet. & quà contrarius axis
Aspicit Antipodas pendentes vertice: qui iam
Casuri. opponunt pedibus vestigia nostris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentisq; vigore,
Vt credi possit diuino ex semine natus,
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasque,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, sequiue
Debeat. ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumseptas
Stultitiæ, incedunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis nouisse datum, quò tendere tutum,
Quà sit iter, per quod vera & bona summa petãtur.
Non docet hoc gemini nodosa scientia Iuris,
Non quæ Pæonio sanat medicamine morbos.
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hęc hominũ dux atq; magistra est

Hanc mihi si dederit Deus. & subtegmina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum quod sit, quî possit haberi,
Vt spero, expediā, quāquā hęc ꝓuincia magna est.
Principiò summum, esse bonū pars maxima cēset,
Numorum plenā benè semper habere crumenā.
Atq; auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in vndas
Iugera tot campi, quot crines vertice: longum
Possedisse agmen seruorum, armenta gregesq́;
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erythræis tulit à præsepibus Heros:
Pulchraq; vt Alcinoi pomaria, & Hesperetusæ:
Nec non marmoreis miranda palatia crustis:
Hęc sunt quæ cupiunt omnes, quę quisq; requirit:
Quæ superos genetrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis, his qui affluit, esse beatum,
Felicemq́; putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,
Quotq́; rosas inter spinæ nascantur acutæ,
Illum etenim, quisquis fieri vult diues oportet
Nocte dieq́; animo diuersas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: si fortè epulis accumbit, iniquæ
Morsus auaritiæ stimulat, vix vlla palato
Esca placet, properatq; ingratas linquere mensas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli.
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli,
In latus, in faciem iacet, & quandoque supinus.
Versaturque toro. haud aliter quàm saxea moles

Sisyphia reuoluta manu, quid luce peracta
Gesserit, & quid sit redituro sole gerendum,
Pensitat en pereunt pecudes, cras pabula quæram
O brumæ deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis: sed dispensator iniquus,
Pastoresq; mali: rapiunt hi, decipit ille:
Inuasere lupi caulas, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, desecta est vinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem:
Nulla fides, nulla est homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis. pró Iùpiter, ille bonus vir
Prorsus habebatur, sed fallax gratia linguæ,
Atque oris: non est semper vera effigiei
Regula. quid doleam? remeat mea nauis, & affert
Lucrosas, ohe, merces, graue pondus amomi,
Thura, electra, piper, Serûm velamina, vestes
Sidonias, mercesq; alias, quas vexit ab Indis:
Quam si concursu Symplegades infregissent,
Si vel Scylla vorax, dubij vel saxa Capharei
Soluissent tabulas, muliebri more querelis
Implessem totas ædes, lacrymisque maderent
Pectora. non deerunt nummi nisi viuere desit.
Nil frumenta valēt: quid tum? mercabor oliuum:
Est fodiendus ager, iaciendaque semina, messes
Occandæ, fabricanda domus, vitesq; putandæ:
Illud emā, hoc vēdā: accipiā, & quod debeo reddā.
Non secus huc illuc impellitur ac pila magno
Lusorum cœtu solet, aspiciente theatro.
Iactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit.

Læti,

Lætitia, mœrore, metu, spe, fluctuat æstu
Continuo, veluti ventorum flatibus æquor:
Ixion verus, qui captus imagine nubis
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur: vnde eius voluit sine fine rotari
Membra, colubriferis radijs affixa, Deûm rex.
Diuitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,
Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe
Incutiat, videas vnde est concreta, resolui
In tenues fumos: monstra hinc gignuntur, habētia
Humanam faciem. quid enim speciosius ipso
Diuitis aspectu primo? sed noscere postquam
Ipsius vitam licuit, diuersa videntur
Partibus à tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
Vel scit vel nescit diues quæ possideat: si
Nescit, quid prosunt? quoniam nil inde boni vel
Accipit aduersi, velut is qui non habet. at si
Quæ sua sunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non, cur tenet hæc? ex his quæ gaudia sumit?
Qualia, quum potat succos abstemius vuæ.
Siquidem amat pariter curat, studet illa tueri,
Proq; his seruandis est anxius, atq; laborat:
Sollicitatq; illum quicquid contingere rebus
Posse mali credit quas possidet, excruciatur
Si perit inde aliquid, fieri quod sæpe necesse est.
Cùm nil stare diu videas, incommoda cùm sint
In promptu semper, demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, sæuiq; laboris.
Quid memorē, subeat quàm crebra pericula pōto

Ac terris, censum cupiens augere paternum?
Syluicolasq; latrones, ponticolasq; piratas
Sæpe fugit: capitur tandem, laniandaq; phocis
Viscera, siue lupis præbet. captiuus herili
Collum sæpe iugo summittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, se obiecit casibus audax:
Vix mensa tutus propria, propriòue cubili:
Exitiale datur sitienti sæpe venenum.
Stertentémue necat cupidi manus impia s: tui.
Pinguior in cædē vt petitur magis hostia, nec non
Nobilior potius spoliatur fructibus arbos,
Vtq; apibus muscisq; perit quæ dulcior vua est:
Sic cui plura dedit fors & meliora tenenda,
Insidias patitur plures, propiorq; periclo est.
Nota Syracusij solertia mira tyranni:
Euge bone, es felix? quid ni? non pocula desunt,
Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
Deliciæ: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: namq; tholo seta suspensus equina
Ensis adest, iamiam miseri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: namq; optima liuor
Quæq; malus lædens, odit felicia semper.
Hoc pretio, miseri, damnosum quæritis aurum,
Vestra Palæstinæ stimulent, vt corda sorores
Assiduè, ac nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nonne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda insania? iure
Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti.
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
Mox petijt stolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus descenderet aluū.

Talis

Talis auare tibi fortuna est pessime, qui cum
Plus habeas, plus semper eges: vt Tantalon vndis
In medijs cruciat sitis arida. si tibi pleno
Effundat cornu, quicquid vis, Copia: nunquid
Quod satis, an nimium sumes? hoc officit: illud
Quisquis habere volet, facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
Diuitis in mensam syluæ pelagiq; feruntur
Optima, non desunt lepores, non caprea, ceruus,
Hœdus, aper, volucrũq; genus, nõ turdus obesus,
Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandesq́, columbi:
Portantur rhombi, squillæ, muræna, locustæ.
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cœruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est versu, quæ claudere difficilis res,
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno,
Ni potius placeant aruisia nectaris instar,
Sed quæro, nũquid cũcta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentũ.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgũt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibusque affigit inertes.
Cui non compertũ est, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorẽ immodicũ, sitibũda in viscera mersum?

Ergo parcus erit, de multis pauca capescens,
Qui nō ante diem vult dulcem abrumpere vitam:
Nec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum.
Murice distinctos locuples vestitur amictus,
Auratamq; togam, tenuique subucula bisso
Enitet: & scythicæ redimitus vellere frondis,
Gestat femineo pretiosa monilia collo.
Num magis ista fugant mordētia frigora, quàm si
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidissimus est sol,
Flauaq; væsanus discindit Syrius arua:
Quàm si leua tuum velet bombycina corpus?
At dices, ille in pretio est quem pulchra decorãt
Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Assurgit populus, solusque hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens ac dignus honore,
Dignus amicitia: pannoso prorsus habetur
Nulla fides, tritamq; irridet turba lacernam:
Sis licet Arpinas, cuius facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpe loquentem:
Carminibus quamuis possis æquare Maronem,
Mæoniique senis diu nos reddere cantus:
Non tamen idcirco speres tibi premia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos frustra sectabere vultus
Optabis frustra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidē inficior, magna est nā gratia pulchri
Vesti-

Veſtitus, verùm fuerit virtutibus ipſa
Si mens nuda, malis imbutaque moribus, omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Deſpiciet quiſquis nôrit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæcæ iurgia ſannæ.
Nec ſeruus propria quem tu nutrire farina
Conſueſti à puero, ſi te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinoſum, mentis egentem,
Aeſtimat: idcirco ſecum clàm murmurat in te,
Hunccine herum fortuna non æqua dediſti?
Huncinne herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domeſtica temnit?
At fortis, prudens, iuſtus, pariterq; modeſtus
Si fueris, ſi te non parua ſciẽtia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi veſtis honorem,
Nec (modò ſit ſanus) poterit te ſpernere quiſquã.
In primis, quicunque cupis venerabilis eſſe,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem ſequere, ac vitij contagia vita,
Et caue committas quod poſſit iure putari
Cenſura dignum, atq; autori inferre pudorem.
Nam ſolet egregiam ſtolidum contẽnere vulgus
Virtutem, minima ſi infectam labe notauit.
Sed quiſnã prorſus viuit ſine crimine? nemo eſt,
Qui non legitimo quandoq; à calle recedat:
Qui non à recta interdum declinet amuſſi.
Ille tamen rarò ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet, ſed gratia linguæ
Maxima, quę doctè ac prudẽter ſingula profert:
Cultus habet ſermo, & ſapiens, mirabile robur
Imperat affectus varios, animumq; gubernat.

Hæc plus quàm vestes, poterunt te reddere clarū.
Nec tu formosi specie capiaris ephebi:
Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet: nā
Est pueris, nec mens, nec amor, ratióve, fidesque,
Ah peret quisquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formosæ membra puellæ,
I, pete coniugium: vel non meretricula deerit,
Quid mauis demens cupere & sperare negata?
Pellere, cùm possis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ
Diuitiæ, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi si fortè vacabūt,
Nullus erit qui te doceat: nam soluere oportet
Mercedē haud paruā doctorib9. est quoq; habēda
Sumptibus haud paruis librorum copia, tempus,
Quo valeas studijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quā difficile est, quā paucis numina præstāt,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem,
Quàm rarò egregios pauper sortitur honores.
Præterea qualis vita est, quàm proxima letho,
Quàm meritò spernenda, animū si nullà voluptas
Mulceat, atque leuent solatia nulla laborem?
Cùm nunquam desint curæ, cùm plena dolorum
Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem,
Cerbeream saturare famem, miscerier vmbris:
Si nunquam fas est rebus gaudere secundis,
Gaudia si miserum pectus non vlla serenent.
Ast inopi quid nam dulcedinis, aut solati
Esse potest? cui deest panis vinumq; frequenter:

Nunc

Nunc lecto, nunc veste caret: nunc calceus ipsos
Ostendit digitos, veteri diffutus aluta.
Viuere vix potis est nedum sectarier illa,
Iucundum quibus esse solet mortalibus æuum.
Talibus at certè quicunque est diues, abundat,
Illud enim assequitur quicquid desiderat, & vult:
Tantum habet imperij, tantasq; pecunia vires,
Vt sibi nil obstare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Ceruos, aut capreas, vulpes, leporésve fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreæ, citharæúe placent, si plaudere cantu:
Omnia diues habet: nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam, si discere quisquam
Gestiet, id certè dabitur modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera cliuis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, væneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus, quid ni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem,
Ah miser: est melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis similem diuina scientia reddat,
Quàm si possideas Persarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebrosi accedere vulgi,
Haud magis atq; pecus verum agnoscentis: at ipse
Si sapis, hæc memori quæ dicam mente teneto:
Præter virtutem, non est durabile quicquam.

Diuitiæ pereunt, species quoque, robur, honores:
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempora durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere lõga vetustas.
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum
Vel perijsse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuq;
Non patitur miseris vrgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deserta, nigrosque
Aethiopas, rigidosq; Getas lustrabit, & Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ sola resistit
Virtus, atq; illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus: omnem
Ne dubita, vt virtutẽ habeas, impendere censum.
At si fortè tibi valeas quod vendere, nil est,
Esto bonus saltem, si non potes esse peritus.
Cum doctis versare libens (nam discere multa
Sic poteris) nec non auidè quæcunq; loquuntur
Ausculta, atq; roga interdum: tum cætera diuis
Committe, & patiare animo tua fata sereno.
Gaudia si sequeris, si te insidiosa voluptas
Implicat, & dulces transmittere lusibus annos
Te iuuat, atque ideo diues cupis esse: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate est res perniciosior: aufert
Consilium, mentemq; premit, virtutibus obstat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix.
Debilitat corpus, sensus obtundit: amaro

Fine nocens, homini multorum causa malorũ est
Clarius ista sequens sermo, meliusque docebit.
Si tamen aduertas, habet & sua gaudia pauper,
Nec forsan leuiora magis nam dulcia sunt quæ
Rarius eueniunt solatia. credite, longè
Gratior, ac longè est iucundior illa voluptas,
Quæ dilata diu fuit, ardenterq́, cupita.
Sic cibus esurie suauis, requiesq́; labore,
Sic potus vexante siti, sic frigore flamma,
Frigora sic æstu, sic intermissa, diuque
Sustentata Venus grata est magis: omnia demum
Rebus ab oppositis, vires contraria sumunt.
At locuples tolerare nihil vult, semper abundat
Delicijs, adeò vt moueant fastidia sæpe,
Et cupiat bulbos, siliquas, holus, allia, sardas,
Solennes epulas & prandia lauta perosus.
Nil adeò dulce est quod non videatur amarum,
Et non displiceat, si plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis, vetitisque potiri
Dulcius est, sordent quæ possunt semper haberi.
Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
Iudiciumq́ue animi contentum reddit, amari
Est dignum, quodcũq; placet, quid prodest ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Gustum? quid vini suauem præbere saporem
Illi qui gaudet puris abstemius vndis?
Hic hœdum, ast alius carnes cœnare suillas
Mauult: hunc cantus iuuat illum ludus, amorq́ue:
Omnibus haud idem: hic puerũ cupit, ille puellã.
Huic scortum placet, ast illi matrona. beatum
Efficit ergo animus. non res, rationibus istis,
Non

Non minus ac diues, lætatur pauper: ab illo
Grandia poſcuntur, paruo hic contentus abibit.
Impenſa diues maiori, at ſæpe minori
Lætitia viuit quàm pauper. gratius ouo,
Et cicere, eſt veſci, atq; famē compeſcere porro,
Nautæ aut foſſori: quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure eſt dicenda voluptas,
Quæ nec ſumpta nocet, nec contradicit honeſto.
Nil tamē eſt melius quàm pauca optare. animūq;
Vincere conſilio: ne ſpes te affligat inanis.
Quid quod habere nequit deſiderat, excruciatur,
Sperando fruſtra, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certè poſſit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces:
Aſt opibus quiſquis pollet, vult plura, petitq;,
Quàm licet, & paruo contentus viuere neſcit:
Indiget idcirco multis, felicior ille eſt,
Sufficiunt cui pauca ſatis, res ampla, ſuperbum
Riſoremque hominum, contemtorēq; deorum,
Inſanum, mollemq; facit, virtutis & hoſtem.
Nam quis virtutem curat, ſi cenſus abundat?
O bona paupertas, ō nondum cognita diuûm
Munera, virtutum cuſtos, & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela procacem
Fortunam tu ſola potes, ventique furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, viciniaque littora ſeruas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelſas Boreas rapidiſſimus ornos:
Ima latent ignota malis, humilesq; procellæ

Iuni-

Iuniperos rarò infestat, lentæq; myricæ
Stant inter sylvas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, spreuit Democritus, atque
Complures alij (quorum sapientia toti est
Nota orbi) argentum atq; aurũ, causasq; malorũ
Diuitias. quare nisi quòd non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitant, quãplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, qđ Curius, sanctissima pectora quõ-
Sẽserũt: nõ quid vulgus, plebsq; inscia dicat. (dã
Mente agita, atq; tibi propone exempla bonorũ.
Nonne olim victor felicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
Arma iubebatur, requiem factura ligoni:
Tum casa parua viros, & frugi mensa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellesque edunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longisq; tenebris
Exuite obsessam mentem, sursumque leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finemq; animo perpendite rerum,
Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus velet, frigusque repellat.
Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
Membra etenim tribus his opus est, cum corpora
Sint fragili contexta luto. sed talibus vti (nostra
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere curet
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.

Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
Dum fugit, assiduoque premit sua lumina somno.
Felix qui didicit contentus viuere paruo:
Nec spem vllã in rebus ponit: quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & æui
Quàm breue sit spaciũ reputat, quàm friuola de-
Omnia quæ in terris longè lateq; creantur, (mum
Qui minor aduersis non fit, maiórue secundis,
Minoisque vrnam spernit, Stygiosque furores:
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere.
Infelix, sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tãtùm præsentia cernit: (est
Qui nescit, quòd quanto animus præstantior ipso
Corpore, tãto animi pluris sunt munera, quã quæ
Ad corpus spectant: igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: hæ quoniam pro corpore conquirũ-
Quæ possessorem non efficiunt meliorem, (tur,
Quis bona sũma vocet? multos at sæpe videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis est vitæ, nihil amplius opta.
Nanq; superuacuo stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris:
Cùm modio cameráue famem propellere possis.
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi copia ridet,
Diuitiasque dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæ pretium est didicisse: tenẽdo
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnã
Consilium est illi cui sunt bona multa: sed ipsis
Insi-

Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaq; forma est,
Hac ratione suum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heu fuge: nam certè nulla est hac maior Erinnys.
Nanc memorant Acheronte satã, per tristia ditis
Regna truces agitare faces, centumq; colubris
Colla veneniferis gestare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, alios que tenent, aliosq; requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malũ & insatiabile monstrum,
Nascuntur variæ hinc pestẽs, discordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine possint,
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atq; ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animiq; pusilli.
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam grauis: hanc etiam studeas depellere. nam si
Prodigus es, mensam alterius pinguemq; culinã
Ieiunus frustra aspicies, patrimonia postquàm
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter vtrunq; manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantumque licet, largire: nec vltrà
Impensam facias quàm sit permissa facultas,
Diuitias hic finis habet: prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius, natura creauit

Nos,non vt solùm nobis, nostrisq; propinquis,
Ast alijs etiam,quum possumus,emolumento
Simus.Quid quæso præclarius,atque deorum
Dignius est solio,auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miserisque mederi:
Sic nos turba colit,sic famam acquirimus: atque
Ad superos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius,& nihil ipso.
Dignius est hôc,vt perhibet schola docta sophorũ,
Quã prodesse homini & socio succurrere lapso.
At nunc,ô mores,ô tristia tempora,prorsus
Extincta est pietas:nulli largitur auarus
Diues,cùm teneat quæ tradere plurima possit:
Nulliusque ipsum miseret.sunt ferrea cunctis
Corda.quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur?lacrymas rident,miserosque precantes.
Si qua tamen donãt,dant scurris,dantq; cynędis.
Dant lenis potius,dant scortis callipareis:
Nemo dabit vati,Musæ spernuntur vbique.
Calculus huic locùlos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nónne hoc turpe magis numos absumere pacto,
Vnde nec vllus honos,nec gratia quæritur vlla?
Mens oblita Dei,vitiorumque oblita cœno,
Sicne licet fieri?nónne olim nudus ab aluo
Existi,& nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens,non hæc tua sunt:sed Iuppiter harum
Est dominus rerum,tu dispensator & hospes.
Non res,sed nobis rerum, conceditur vsus.
At postquam vetus ille Charonte vexerit,vltra
Quam trepidant superi falsò iurare paludem:
Hic

Hic miser, hic alijs hæredibus ista relinques.
Ergo his vtendum est rectè, dum stamina Parcæ
Nostra trahunt, nobis sumendo, aliosq; iuuando.
Iam patet ex dictis, an sint bona summa putandę
Diuitiæ. mea cymba redi, satis ardua ponti
Nauimus: ecce aûster, pluuias iam cogere nûbes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant
Absorptas pelago: vnde ingẽs promittitur imber.
Amplius hîc tutum non est (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona:
Dum licet, in portum tendamus. nubila clarum
Reddiderint vbi pulsa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton scopulo, atq; iterũ tẽtabimus æquor.

LIBER III.

GEMINI.

LVtea quadrijugo curru surrexerat Eos:
Astraque cedebant euanescentia cælo:
Iam diuisus erat Titan, mediumque videbant
Antipodes, medium noster monstrabat horizon:
Mirabar, quianam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria sese
Mutuò corrumpunt: quin sol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora solus,
Obuius ecce senex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidoque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varioque colore

Florea candentes decorabant serta capillos.
Comminus vt dedimus citroq; vltroq; salutem:
Quò pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit.
Respondi, atque eadē pudibunda voce rogaui.
At postquā proprium nomen mihi reddidit, (ipse
Nanq; Epicurus erat) stupui: ceu rusticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantē obscurius arcam.
Atq; ego tunc, Venerāde senex sic numina semper
Cuncta tuis faueant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris: nisi falsa loquuntur,
(Vt plerunque solent) homines: præcepta salutis
Da precor, & iuuenē prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà, Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,
Huc soleo vacuus crebrò aduentare, legoque
Per prata hæc varios capiti gestamina flores.
Vnde libens & promptus agā quodcunq; petisti:
Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc diuertamus, densaque sub illicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt discas hodie, quæ sit Sapientia. nanque,
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulacra videre
Mille ac mille hominū facile est, sed rarus vbiq;
Verus homo: vt possit, non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, errorumque taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pelle-

Pellere si quæris miseras à mente tenebras.
Principio verum atq; bonũ cognoscere oportet
Perspicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia riuos.
At paucis hoc scire datũ est, nam maxima turba
Diuitias summũ esse bonũ, pars altera honores:
Diuersi diuersa putant: mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerum censetur: & istud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim est finis rerũ, atq, nouissima meta:
Ad quam sic hominum facta omnia disponuntur,
Spicula vt in certum signum mittuntur ab arcu,
Nam quis tellurem rastris, quis Nerea tonsis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis?
Denique virtutem quisnam quæsiuerit vllam,
Si nõ hunc præsens monet, aut sperata voluptas?
Nempe hæc principium, mediũ finisq; laborũ est.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentiùs audi:
Omne opus ob finem, ratio nisi desit agenti,
Sumitur: hic specie prior est in mente, mouetque
Artificem, sed re post facta nouissimus exit.
Finis item bonus est, igitur placet atque voluntas
Hunc sibi vt acquirat, primis medijsque libentes
Partibus incumbit, sic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur, causa est ergo ipsa voluptas.
Quippe aliud non est quàm delectatio quædam,
Sed quia non facile est rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atque graui sulcum deducit aratro
Agricolæ callosa manus? non Syrius æstu
Terrificat, non bruma gelu, cur nauita ponti

Insanam rabiem, syrtes, scopulosq; minaces
Non timet, admoti spernens confinia lethi.
Veliuola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudetq; ferox, vbi classica Martem
Sæua canunt, acuitque animos hinitus equorum?
Cur iuuat assiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctesque diesque?
Nempe vt post longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat. nam si non ipsa placeret
Vtilitas & honos, virtus artesq; perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cum medijs propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta.
Nam veluti exultat lasciuus turpibus, ipsa
Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel cómoda quærāt:
Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequātur.
Hac etiam sola superi mercede fruuntur:
Vtile nanque illis non conuenit indigeant cùm
Nullarum rerum: sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis. quid tum? si talia lætos
Non faciunt diuos: tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluoque ornes simulacra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum procedere. vis igitur quum
Quæq; anima benè disposita est, atq; optima ser-
Obiecta, esse bonū sūmū néo hercle negabit (uat
Qui sapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere: auditus sic lætificatur
Harmonia, numeris contexta dulciter aptis,
Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore

Mirifico:hoc ipsum reliquis de partibus aio.
Quid? quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadem (nisi vera negas) est summa voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima cùm sint
Atque voluptati contraria: iure voluptas
Esse bonum summum censebitur. oppositorum
Opposita est etenim ratio. proinde omnia quæ-
Naturæ instinctu, quæ sunt iucunda: cauétq́, (rũt
Tristia. quis verò naturam fallere credat?
Et summũ ergo bonũ, quod amãt animalia queq́;
Sed quid amant? vel qd nisi dulcia gaudia querũt?
Multi autem dicunt. virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum viuimus: atq; voluptas
Est fugienda, frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustis æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusque videtur
Irrita: nanque animas post funera viuere, perque
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel sumere præmia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra nõ est?
Hæc sunt, ô miseri, vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
Vt stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni, (ardẽs:
In quibus est Phlegethon, flammis crepitantibus
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tisiphone, extensi per iugera longa Gigantes,
Et sine luce vmbræ, & vasti non vlla cremantes
Ligna foci: riget hîc hyemis sine tempore frigus,
Roboreq; ex nullo gemit hîc compacta phaselas,
Dum senior nimias transuectet portitor vmbras

Aeolides ſaxo cruciatur, Tantalus vnda,
Vaſa maritinecæ geſtant rimoſa ſorores,
E quibus vnda fluit, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt eſſe poëtæ.
O dij quàm magna eſt penuria mentis vbiq;.
In nugas quàm prona via eſt? quid creditis iſta
Inſani? quæ nec poſſunt ratione probari
Vlla, nec ſenſu agnoſci, quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem.
Lucra ſacerdotum ſunt hæc, arteſque doloſæ.
Aſt vbi vita ſemel tenues defecit in auras,
Nil, ſumus, vt nondum geniti nil prorſus eramus.
O nimium infirma, & fragilis, nimiumq; ſuperba
Atq; audax natura hominum, quo freta perennē
Stulta tibi vitam promittis? deſine velle,
Cùm ſis vile lutum, ætatem ſperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt,
Ingentes vrbes, populoſque, ingentia regna.
Supremos montes, & maxima flumina tandem
Aufert longa dies: at tu viliſſima puluis
Semper eris? tanta eſt modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus fruſtra, virtutis amore,
Somnia ſperando, & vanas fingendo Chymæras,
Stulti ſunt qui pro certis incerta ſequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ ſunt manifeſta relinquunt.
Dulcia ſed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certè nil eſt, cùm tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectat fama ſepultos?
Quid lapis aut ſtipes, laudem præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.

Proinde

Proinde ætas donec breuis hæc incertaq; durat.
Gaudebit quicunque sapit pro viribus, & non
Frangetur, quoties fortunæ vrgebitur ira.
Dulce autem quæret, si quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus, vltra,
O iuuenis dum fata sinunt te viuere lætum
Hortamur quantumque potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud paruam fecêre fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: verùm donec spirare licebit,
Debebo, ac memori seruabo hæc pectore dicta,
Scrupulus ast vnus restat. nam discere oportet
Non solùm quid agas, sed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Possim, quà sit iter per quod tendatur ad illam.
Tum senior, Breuis, & lata, & decliuis eunti
Est via: non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ si fortè tibi cordi est, vestigia nostra
Iam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio siderei nondum transmiserat orbis
De tribus vna diem, nisi quum surgit anhelo
Grandæuus sapiens: quo præcedente sequebar
Ponè simul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progressisq; parum, moles oblata palati
Eximia est, scitorq; ducem, Sublimis, & auro
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutusque arma satelles
Seruat iter, prohibetque vltrà transire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placent.
Ipse autem celsa residet: quam cernis, in arce.

Tres tantùm natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina, dicam:
Sordida Luxuries, tumidisq; Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis, dixi, dominũ nos ducet ad istum
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior, Sors, Fraus, Vsura: parebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi nõ sunt, inquam: quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monstra aliam mihi quæso viã. tunc reddidit ille,
Est alia, est, per quam, si vis, transibimus. Eia
Duc, inquam, & pariter ingressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix peruia dumis.
Hîc Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine: præter
Iuimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclyta sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet,
Quaque potes, totum te orna, vultumq; serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas.
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos,
Hîc faciem laui, atque manus, rigidosq; capillos
Pectine composui, totoque in corpore vestes
Aptaui, atque leues pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emis-

Emiſſum lapidem, diſtabat ſylua: canentum
Suaue melos volucrum, ſuaues ſentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quâuis
Thura ferat paſſim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero ſpectabilis vndique ramo,
Non demum cæli qui pondera ſuſtinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadũ, & choreas per gramina ducãt
Dulcibus & nitidis vndis, curſuque ſilenti
Ibat circum amnis: quantum tranſcendere ſaltu
Poſſet, venantum fugiens conuicia ceruus,
Tantum diſtabant ripæ, ſed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant ſyluæ quaſi mœnia, pulchro
Ordine diſpoſitæ, & ſuperantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauſerunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbea cupreſſus
Iuxtà aderat, paribusq; comis ſurgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non eſculus, ilex,
Robur, acer, platanus, ſuber, nux, arbutus, alnus,
Orni, caſtaneæ, coryli, piceæ, tiliæque,
Palma, abies, myrtus: veterumque obſonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum ſecula rege:
Non vitis, ficus, malusque, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum geſtamina lauri,
Morus. & Alcidæ gratiſsima populus arbor,
Non pyrus, atq; ſalix, prunuſq; & palida buxus,
Meſpilus atq; olea, & ceraſus, nõ ſorb9, & vlmus,
Et ſiliqua, & primos quę mõſtrat amygdala flores
Quid memorẽ cedrũ, atq; hebenũ, mẽſisq; petitã

Ma-

Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quid ve alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur, quà pons ripam iungebat vtramq;:
Intus erant spatijs amplis, visuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niueæque rosæ, pictique hyacinthi,
Narcissi & violæ, & vaccinia mista ligustris,
Liliaq;, & longum viuens amaranthus in æuum,
Puniceis folijs, nec non cariophylus albis:
Balsamaq;, & casiæ, & costi, myrrhæq;, crocique,
Mēta, thymū, thymbra, & bene olentis amaracus
Deliciæ, Idalijs oritur quæ plurima siluis. (horti
Hinc atque hinc suaues spirabant vndiq; odores,
Mille auium species implebant murmure siluam,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunāque suam atq; Ityli Philomela gemebat,
Psitttacus humanas operoso gutture voces
Reddebat, tenuesque sonos variabat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant.
Non Massyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi est illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper, aut vrsus, non velocissima tigris
Prorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis
Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
Denique non illic nisi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, cerui, damæ, capreæque,
Et quanquam ver semper erat, dulcissima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.

Pene polum medium lampas Phœbea tenebat,
Quum locus est visus nobis, vbi diua manebat.
Cāpus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circum aderant mēsæ egregiæ, dapibusq; refertę,
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Accubuere olim qui Ancylia sacra gerebant.
Tunc senior, Iam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) vires. nam sobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes,
Huc quotquot veniūt, impunè absumere possunt
Gratisq; has epulas: dea sit vult, cumque comesæ
Deficiunt, famulæ reparant, renouantq; sapores.
Vescimur: atq; mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam, medio in campo spatiantē, maxima turba
Ponè sequebatur, iuuenes, pueri atque puellæ,
Maturique senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, secum
Ibat, habens puerum cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra & diris metuenda sagittis.
Cæcus erat, nudusque, & versiculoribus alis:
Arcum gestabat manibus, neruumque trahebat:
Quanquā oculis captus, certis tamē ictibꝰ omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulsans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum.
Iamq; illū penitus populum misisset ad vmbras,
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris mira pietate tulisset.
Nanque vbi cuiusquam per saucia pectora ferrū

Vide-

Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterque salubria pocula præbens,
Seruabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Reginæ ad læuam, mulier stans altera, habebat.
Semper in ore cibos: manibusque & vestibus vn-
Sordida curabat solius gaudia ventris, (ctis
Grandiaque inuerso siccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conniuensque oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinoque grauatam,
Nescio quo sæpe aspergens humore sinebat.
Rauca Cytheriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alij citharas & plectra mouebant.
Orpheus Eurydicen serpentis dente peremptam,
Immitesque Erebi reges, iactumque laborem
Deflebat, secumque feras & saxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infelix referens, nautasque dolosos.
Oedipodionias iterum consurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibusque iubebat.
Turba sequebatur saltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam satis atra premebat,
Et cuiusque caput nebulæ circum volitabant:
Inter quos unum uidi, nouiq; : tabellam
Quippe manu scriptam, per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
Inclytus hæc habeo quæcunq; famelicus edi,
Et quæcunque hausi suadente libidine: donec
Viuitis ô miseri, quid gaudia postergatis?
Heu mihi, post mortẽ nulla est speranda voluptas
Discite ab exemplo, mortales, discite nostro.
Post

Post omnes, extrema acie duo monstra subibãt,
Quorum vnum varijs linguis fœdabat euntes,
Ast aliud semper stimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces lusus turbabat amaror.
Vsque adeò nobis æterni regia cæli
Inuidet, atque malis hominum gaudere videtur
Vsque adeò votis contraria numina nostris.
Cùmq; tot aduersis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix horá quietis.
Et si quà est, breuis est, & non sincera voluptas,
O vita, exilium meritò dicenda: quid ipsos
Damna iuuant adeò superos mortalia? quare
Malunt nos tristes potius quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos animo patienti aduersa ferendo.
Haud multo spacio iam turba aberamus ab illa,
Quum subitò à dextra nemoris, matrona venusto
Corpore, virgineo vultu, incessuque seuero,
(Qualis in æthere a Iouis vxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata sinusque:
Et mœsta, & vili quanuis circundata panno,
Non spernenda tamen: roseoque hæc edidit ore,
Quò ruitis miseri? quò vos insania ducit?
Sistite, nec faciles in damnum currite vestrum:
Et quæcunque loquor vobis, audite parumper.
Sistimus, atque eius dictis intendimus aures.
Principiò, non est vt fortè creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus diuinove sanguine creta
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima Erinnys,

Incautos blanda semper sub imagine ludens,
Promittensque fauos aloën infida ministrat.
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atque auro: namque sub ipsa
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in vndas
Fila sedēs scopulo, atq; hamos tenet esca latētes:
Illi concurrunt auidi, rapiuntque tenaces:
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Libycæ Syrtes, vel tecta nefanda
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel sęua Charibdis,
Vel quodcūq; aliud: quantū est fugiēda Voluptas.
Eheu quas infert mortalibus ista ruinas:
Quot claros alioqui hoīes, quot regna, quot vr-
Perdidit hæc. sed ne multis vos ipsa fatigem (bes
Exemplis, vnum sat erit, notumque referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem,
Extinxisse caput semper crescentis echydnæ:
Hic domuit ceruam æripedem, taurumq; ferocē
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu:
Fregit Threicij præsepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloë tibi de cornibus vnum
Hesperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adijt sedes, triplicemque retraxit
Inde canem, spumis insana aconita ferentem:
Eius-

Eiusdemque manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Antæus, sublatus in aëra, vires
Herculeas: raptorque boum Vulcania proles:
Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti,
Grandibus astra tenēs humeris, axéq; labantem.
Attamen (ô fallax, ô perniciosa Voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ iussa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megæram,
Tartareũq; gelu, & flãmas Phlegethōtis, & ipsum
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutisque capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeoque colum gessit, pro casside mitram.
Quæque prius clauam ingentem vibrare solebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
Dum metuit scuticam muliebri indutus amictu.
Amphitryonade, quis te furor obcæcauit?
Vtque Ithaci socios mutasse venefica Circe
In porcos fertur, texisseque corpora setis,
Non secus ista suos mutat regina clientes
(Si debet regina magis quàm serua vocari.)
Namq; manu paterã, quæ dulci plena veneno est,
Porrigit his, de qua si quis bibit, illicò fiet
Vel leo, vel spumosus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido pestis lupus improba ouili,
Ast alias alij coguntur inire figuras.
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
Vos eadem quoque fata manent, si fortè velitis
Istius vexilla sequi meretricis iniquæ,
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atque animũ frænate lupatis

Præcipitem. occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muſcam,
Dum tenuem texit telam, latitatque deorſum
Anguſto in thalamo: ſed ſi cognouerit hoſtem
Delapſum in caſſes, quamprimū accurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & ſtamina circum
Cruribus aſſiduis glomerat, roſtroq́; peremptum
Perforat, & ſugit fuſum per membra cruorem.
Demens, heu nimiū demens: qui cùm ſimilis dijs
Eſſe queat, ratione vtens: veſtigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisq́ue ſodali
Ventri indulgendo, & turpiſſima quęq; ſequēdo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nanq; pudore gemens, ſtomachoq́; iratus amaro
Neſcio quid ſecum ſecreto murmure rodens
Terga dedit, notūq; tripes properauit in agmē.
Tunc Arete, (hoc etenim nomē ſibi dixerat eſſe)
Ne cures, inquit, fugiat ſine: noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis aſſueta tenebris.
Vtq́ue æger longa vexatus febre, recuſat
Optima quæ amiſſam valeant ſibi ferre ſalutem,
Deteriora petens propriæ contraria vitæ:
Sic ſtulti verum fugiunt, & falſa ſequuntur.
At tu, ſi qua tui cura eſt tibi, ne retrahas te
A noſtris monitis: quæ vt promptiùs accipias, hinc
Mecum digredere. hæc etenim ſpectacula mentē
Perturbant, ſtrepitusq́; attentas impedit aures.
Tunc me dextrorſum ducit, pariterq́; ſub vmbra
Semotæ lauri conſedimus, atque ita fatur:
Ille opifex cæli & terræ, pelagiq́ue tumentis,
Vt reliquos primo aduerſos ire impulit orbes,

Sic aduersari affectus voluit rationi
Complures: ne sola sua torpesceret aula.
Mens: nanq; vt sonipes calcaribus, & stimulo bo,
Vrgentur, sumuntque magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitq; premẽdos
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti,
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud vnquam licet hos animi sentire tumultus:
Hi differre hominem signato à marmore nolunt.
Et delirantes prosus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra: quod dictu absurdum est. vti ergo licebit
Ipsis legitimè norma rationis & arte.
Hos inquam, motus validis moderatur habenis
Et regit, vt præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Seruare: idcirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: vnde hoc error cõturbat, & illos.
Nam diui sola viuunt ratione: sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur: vtroque
Mortales: vtroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis: nanq; hæc præstantior est pars
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper. at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: iccirco minus huic seruire licebit.
Quanuis hunc (ô cęca hominũ natura) sequantur
Pene omnes, paucique adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modò ludere silua,

Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxisset nisi te vox. nónne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin, quæ sint hæc? Dolor atq; Infamia, quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo, à solo manantia sensu:
Sed sint rara, ulli non aduersantia recto:
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestũ.
Atqui opus est frænis: & clàm sumenda, nocebũt
Sumpta palàm. quoniã liuor non deerit iniquus,
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quoque minus sese quisquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propius superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur, minus est laudabilis, &
Deprimit, & mutis animalibus inserit, obsunt (se.
Hæc eadem, si sint vsu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non semper tamen esse potest intenta seueris
Mens: quippe est homini fragilis natura: necesse
Seria post aliquam tandẽ captare quietẽ, & (est
Montibus à summis valles descendere ad imas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi:
Fert aquila exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telũ: postquã alta polorũ
Culmina conscendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolûm, atq; alijs splẽdentia gemmis:
Et stupet auratas ædes, stellisque micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemque perennem,

Deliciasque deûm:quales nec lingua referre
Vlla,nec humanum pectus comprendere posset:
Illa volans nunc huc,nunc illuc,ludere gestit
Aethera per liquidũ,&blandis sese obijcit auris,
Etiam dediscit terras,nidosque relictos:
Vsque adeò iucunda illi sunt regna Tonantis.
Sed postquam stimulante fame,ieiunia vires
Hauserunt,& nulla insunt alimenta calori:
Quæ modò laudabat,contemnit sidera:ab alto
Deuehitur,& quas nuper contempserat,omni
Conatu repetit terras,escamque requirit.
Tunc ego,qui pressa iamdudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia,tandem
Hiscere non timui, atque interpellare loquentẽ:
Et dixi,Quoniam sol iam declinat ad axem
Hesperium,properatque diem demergere ponto
Ante precor quàm lux penitus decedat,&vmbræ
Adueniant,mihi ne paucis aperire recuses,
O dea(nam certè dea,non matrona videris)
Nomine quo mulier,quam dextra, quãq; sinistra
Reginæ stantem vidi.puerique vocentur
Ipsarum.dictis respondit talibus,Eia,
Ne dubita,per me(breuitas nisi temporis obstet)
Quæ cupis agnosces:nam non indigna petisti.
Incipiamque ab ea latere quæ proxima læuo est.
Hanc igitur scito esse Gulam,cui semper edendi
Est animus,nocte,atque die studiumque bibẽdi.
Quam plerique deam credunt,& prorsus adorãt,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautaque vescentes plenis obsonia mensis:
Et summum esse bonũ,seruire huic rẽtur,at errãt

Haud dubiè namq; hanc nil est obscœnius, & nil
Quod naturę hominis magis aduersetur, & obsit.
Cætera enim tantùm vt viuant animalia, fecit
Iupiter: ast hominem, vt viuendo intelligat, & se
Cognitione alijs præstando, cœlicolarum
Efficiat similem, & vasto dominetur in orbe.
At quicunq; Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoque ciborum
(Haud secus ac nebula sol) offuscatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
Præcipuè quoties stomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcaq; premunt caligine mentem:
Nec studijs saturo possunt incumbere ventre.
Vnde fit vt minimum sapiant, finéque relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit.
Nec plus cognoscát, quá grex ouiúmue, boúmue
Immò etiá quandoque minus, quũ vina cerebrũ
Confundũt geminasque putát ardere lucernas,
Et mensa & paries sese motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ô vitiorum
Nutrix ac scelerum. quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia lites,
Prælia dira moues, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animũ linguâque resoluis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudẽdam
Hanc pestem, ô miseri, quæ vos facit esse furẽtes:
Nec minus insanos reddit, quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quàm
Ebrius? hic epulas quas non multò antè vorauit,
Euomit, atque mero putet: tremit ille, caditq;
Sæpe caput frangẽs, oculósue, aut crura: loquẽdo
Bal-

Balbutit, nec habent vllum verba edita ſenſum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Diſcuſſa eſt, rediitque iubar, damnantur ab ipſo
Autore: vnde rubet factis, infectaque vellet.
Rex Macedûm, quõdã proles generoſa Philippi,
Ebrius in menſa (vt fama eſt) perdebat amicos:
Sed poſtquam furor ille animo deceſſerat, & iam
Sanus erat, tunc ſe arguebat, tantumque dolebat,
Vt fleret, cuperetque mori. quid vana Cytheron
Orgia, quid thyaſos, deliraque tympana iactas?
Non deus eſt Bacchus veſter, Cadmæa propago,
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
Non deus eſt: ſed, nempe deûm contẽptor & oſor.
Nam diuina parum curant qui vina ſequuntur:
Nec bene tractabit vinoſus ſacra ſacerdos. (lores
Quid memorare op9 eſt, quot morbos, quotq; do
Diſpergat nimius potus per membra, cibusque
Immodicus? ſcatet hinc, tanquã de fonte perenni.
Febris, & vlcus atrox, ſcabies, porrigo, podagra,
Articulosq; premẽs, manibuſq; infeſta chiragra:
Hinc lippi ſtillant oculi, reſolutaque Baccho
Mẽbra tremũt, dentesq; cadunt: olet halitus oris:
Hinc ſtomachus lãguẽs, atq; inteſtata venit mors
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quã gladius. quidquod cẽſus citò deperit? & mox
Mergitur in ventrẽ fundus, domus, atq; ſupellex?
Et modò qui fuerat diues, fit pauper, egensque?
Vt viuas, comede: at non viuas propter edẽdum.
Iam dixi quæ ſit mulier: nunc accipe, quis ſit
Ille puer, qui ſtat iuxta hanc, & vertice nutat,

Nec vigilare valet. puer hic est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit: Somnusq; vocatur.
Nutrijt hunc Lethe, multòque papauere pauit:
Germanus Mortis: sed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Membra labore leuat, reuocatq; in corpora vires:
Quo fine non potis est quisquam producere vitā.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosque inducit, & ipsum
Eneruat corpus, quoties sine lege modoque
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quescit:
Et leuius dormit, melioraque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tūc fuluo est gratior auro,
Vt mors, sic somnus miseros felicibus æquat.
At dextra cui Parca colo net candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quāplurima, & altū
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est. nā non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quū semel adueniet nox illa nouissima, postquā
Non redit vlla dies: gelidosque reliquerit artus
Spiritus iste leuis, volucrique simillimus auræ:
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina somno.
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto

Ecce

Ecce venit demiſſa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc ſole aduerſo rotantia præbent
Nubila, purpureis quæ ſic eſt fata labellis:
Diua Panomphæo ſalue chariſſima regi.
Cunctarumque Arete (me iudice) prima dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cælicolûm te
Viſere iampridem geſtit: iam deſere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non ſedes hîc tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina: relligio nulla eſt, pietáſue, fidéſue:
Hîc contempta iacet virtus, inſcitia ſceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedũ cœptos ſermones rumpe, moraſq;
Tolle omnes, curſuque pari volitemus ad aſtra.
Tunc me reſpiciens Arete, inquit: Nõ tibi poſſum
Vt vellem, dictis exponere ſingula: ſed mox
Craſtina cùm roſeo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera diſces.
Iamque vale. his dictis, petierunt æthera ſaltu,
Excepitq; ambas Zephyrus ſurſumque vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceu quũ Scylla patrẽ fugiens ſcelerata ſequentẽ
Paulatim ſeſe attollit: ſubit ille proteruo
Inſiſtens animo, ducitque per aëra gyros,
Deſecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verò denſas inter ſe condere nubes
Nititur, atque oculos fruſtratur cæca tuentum:
Illuc & Niſus penetrat, neuterque videtur.
Phæbus Atlantæo iam merſerat æquore currum,
Et veſper ſtabulis educens aſtra recluſis,

Ambro-

Ambrosiæ in campos ad pabula nota redibat.
Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetoque domum, promissaq; solis
Gaudia venturi, satis anxius expectabam.

LIBER IIII.
CANCER,

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras
Alme parens rerum, cæli decus, & stellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperæ fluctu, Calpemq; nouissimus vris,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
Per te cuncta patēt, noctis quibus vmbra colorē
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui transuerso dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Dispensas annum spatijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O sanctum iubar, ô diuûm pulcherrime, salue:
Te colimus, tibi sincero de pectore laudes
Fundimus, at tu hodie læto nos respice vultu,
Et lætum concede diem, redeasque benignus:
Nubila diffugiant, aer sit vbique serenus,
Aduentuque tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non segeti, non arboribus, non vitibus imber,
Insa-

Infanusſve obſit turbo,lapidosáue grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantque tuo reditu,Deus omnia pacem.
Salue præſidium & ſacris tutela poëtis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipſorumque moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroque facis,famaque perenni.
Salue igitur,dexterque mihi ſis quæſo canenti,
Et faueas cœptis,& noſtros dirige curſus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum,
Hæc ego Caſtalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem ſupplex,nympharum adſtante corona.
Audijt excelſa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt(& viſum eſt templi nutare cacumen,
Eq; adytis ingens effulſit ſplendor,& ingens
Vox audita,meas quæ ſic peruenit ad aures:
Infelix iuuenis,quem adeo fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo tranſigis annos:
Eſto animo forti,& dura:patientia vincit
Omnia:in aduerſis rebus ſunt proſpera ſemper
Magnanimo ſperanda viro:tunc celſior exit,
Quũ premit virtus.viden! vt fortuna frequẽter,
Quos peſſum dederat,mutata extollat eoſdem?
Alternetque vices?nihil eſt durabile ſemper
Sub cælo,redeunt poſt triſtitia nubila ſoles
Iucundi:poſtquam ventis maria alta fuerunt
Exagitat adiu tandem pacata reſidunt:
Et remeat brumæ poſt frigora floriferum ver.
Ergo animum firma,& duris ne defice rebus,
Teque ipſum ſerua fatis melioribus olim
Adueniet tempus curſum variantibus aſtris,

(Si

(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quãdo tuũ, quod nũc mersum iacet atq; sepultũ.
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen
Ipse adero, semperque nouem mea turba sorores
Astabunt comites quocunque accesseris: & te
De plebe eripient, clarumque in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum dijs credere talia de me:
Vsque adeò sum peruerso sub sidere natus,
Vsque adeò assiduis cœlum me casibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, perque auia solus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum,
O si fortè aliquis mihi nũc hominúmue deúmve
Occurrat, quem diua Arete, vt promiserat, ad me
Doctorem mittat, quo discere cætera possim:
O si ipsa æthereo potius descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progredior, videoque duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris iuxtà, & quos ferre solebant
Nodosa è corno baculis, certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat, cuius sententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honestam.
Vt me viderunt, extemplo accersit vterque,
Et rogat, vt vellem secum residere sub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter esse.
Tunc vnus postquam sumpta prælusit auena,
Talia sublatis in cælum cœpit ocellis,

O flos

O flos Dardaniæ, puer, ô dilecte Tonanti,
Poculaqui ſuperis ſpumanti nectare miſces:
Cede polo, iam cede polo, formoſior alter
In terris nunc eſt, qui pocula ſacra miniſtret:
Iuppiter hunc rapiens, te ſpreto ad ſidera tollet:
Inuidia rumpere miſer, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cælicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo ſine nec mihi dulce aliquid nec viuere gratũ
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo (eſt
Inuectum, capreas arcu ceruóſue petentem
Naiades aſpiciunt, cæco ſtimulantur amore,
Multaque cum multis capiunt dare baſia donis,
Certatimque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O ſi non adeò puer implacabilis eſſet,
O ſi ſe facilem miſero præberet amanti,
Me foret in toto nullus felicior orbe:
Sed ſpernit noſtrasq; preces, noſtrumq; dolorẽ,
Et fugit, vt neruo Aſſyrio tranſmiſſa ſagita.
Ne fuge me, neu ſperne precor formoſe Philete:
Non ego ſum Læſtrigonio de ſanguine, amari
Sed dignus fortaſſe tibi, ſi me bene noris.
Nam quanuis hirtæ in noſtro ſint corpore ſetæ.
Et barba à mento impexis cadat horrida villis,
Non ſum deformis tamẽ, & ſua gratia barbæ eſt,
Et ſetis, ſuntque iſta viris pugnacibus apta,
Robuſtosque decent: ſint leuia membra cynædis.
Quid? quod diuitijs paſtorũ haud vincor ab vllo?
Quandoquidẽ mihi non deſunt armẽta, gregeſq;
Mille meæ viridi paſcuntur gramine vaccæ,
Mille

Mille mei per densa sues querceta vagantur,
Enixas babeo pecudes, fœtasque capellas:
Lactis acetosi nunquam mihi copia desit:
Est vetus, estque recens plena mihi caseus arca.
Sume tibi quodcunque velis náq; omnia nostra
Sũt tua, sumq; tuus: quãquã hoc ingrate recusas.
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt, cerasque nouas, maturaque fraga,
Implerenque tibi corylis nucibusque canistrum.
Ah quoties quoties medijs te amplectere vlnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumque venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumque soporẽ
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadæ.
Heu mihi, me spernis, spernis quoq, mũera nostra
Nec mœstis lacrymis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore signis,
Durior Alpina caute, Arabioque adamante.
Quo tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicis, atque mori miseros compellis amãtes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in Hyblæo miscetur melle venenum.
Pone tuos fastus: inimica superbia diuis.
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos est primo spectabilis ortu,
Mox languens fugiente die, dum florida durat
Aetas, dumque cutis tenero fulgescit in ore,

Ne

Ne puer incassum felicia tempora perde.
Vtere concessis tibi dum potes, vtere donis.
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu.
Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus vndique rugis,
Caniciesq; premet laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem.
Sæpius, & tecum dices: Quò pristina cessit
Gratia? quò roseus niueaq; albedine mistus
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ,
Mutatosq; gemes vultus, deformiaq; ora,
Ipsum te quoties speculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid studeo sterili committere semen arenæ:
Me miserum, frustrà (sic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatum in amore valet, plusquam gaza omnis, &
Nobilitas: etiam fato est obnoxia virtus. (omnis
Fato despicitur princeps, & seruus amatur.
Sis tamen ipse licet presso truculentior hydro,
Mèq, minus fronde aut vlua liceare palustri,
Te semper mea vita sequar, te semper amabo.
Corde Philetus erit nostro nostro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce.
Et pelagi irati spumis, & lacte recocto:
Maturis cerasis eadem rubicundior, atq;
Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore?
Pulchrior arboribus, verno quum tẽpore florens;
Dulcior arenti ficu mustoque recenti.

Non habuit credo tales Cytheræa papillas:
Non tales oculos, nec tam speciosa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia mẽbra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata, sed ipsis
Dijs etiam Mellina placet. vidi ipse sequentem
Hanc Satyrũ, & tandẽ captam sub subere pressit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemque
Ferre, sed hirsuti metuebam cornua diui,
Riualemque ausus non sum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accersitq; vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, solet quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis lasciuaq; mordet
Ceruicem, leuiterque manu mea percutit ora
Ludendo: iuratque mihi, me præter, amare
Se nullum. sed non adeò sum stultus, vt ista
Vera putem: quoniam nil est mendacius ipsa
Femina: & insuetis quo te magis improba palpat
Blanditijs, hoc esse magis tibi scito cauendum.
Dixerat ista canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter
Septem fortè lupi, stimulante cupidine pastus:
Inuaduntq; greges, nunc has, nunc morsibus illas
Dilaniãt pecudes, mersantq; in sanguine rictus.
Contrà, conatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores, baculis nodoso è robore sumptis,

Et funda, accurruntque simul, solusque remansi.
Tunc alia discedo via, speransque timensque,
Atque animi dubius, mecum diuersa volutans,
Progredior, quantum spatij ter plumbea massa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant. scabroque sedilia topho:
Vt puto, nympharum sedes: quum torrida feruet
Aestas, & mundum rabiosus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberāt, plenos onerātia ramos
Sorba: ego confestim, quoniam matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino.
Dumque bibo, in nitidis splendebat calculus vn-
Interea iuuenem quendā demittit Olympo (dis.
Diua Arete, nostri non immemor. Ille volatū
Praecipiti secat aethereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu praeuertitur ipsos,
Prendere quum praedā pennis stridentibus ardēt.
Actutumque ad me venit, qui fortè iacebam
Graminea in ripa, fessus, dicitque salutem.
Ilicet assurgo & iuuenem reuerenter adoro,
Ille autem superans humanam corpore formam,
Diuae Aretes, inquit sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, vt singula demū
Quae restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia coepit:
Audisti quae sit mulier de parte sinistra.
Quis puer ipsius: nanque hoc tibi mater apertè

Ostendit. quare nunc restat dicere quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerē appellant homines, dicuntq; creatā
De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus testes iecisse paternos.
Sic perhibēt Græci, gens multū accōmoda nugis,
Garrulitate potens, fingendiq; apta magistra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Nō fuit, Enceladúsve ferox, tūidúsve Typhoeus.
Nec quotquot tellus produxit fœta gigantes.
Huic natura nouē capita addidit, inde supremum
Absq; oculis, versū est Tartessi ad littora semper.
Cætera ad auroram spectant, plus mille secundo
Lumina sunt reliquis vnum: iactatur ad arces
Dextera Riphæas, boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit sua flabra, sinistram
Extendit, mundumque manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cœlum,
Omnigeni pecoris pastor ditissimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non esset pecori numerus, nisi filius eius
Pāphagus, horrificū rabie atq; trigutture mōstrū
Assiduè cum vxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atq; greges sine fine vorarent.
Hanc Venerē idcirco Vranius tulit, atq; deorum
Cuidam Pædogeni æterno sociauit amore,
Consortemq; tori fecit: quo fœdere iussit
Instaurare aliam prolem, & supplere creando.
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc

Hanc Deus instituit, naturæ vt damna rependat:
Quod verò Deus instituit, damnabile non est.
Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos,
Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non vlla sui monumenta relinquũt?
Hi peccant certè, & si verum dicere fas est,
Nascitur indignè per quem non nascitur alter.
Indignè viuit, per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quò minus hac possint vti, pressiûe maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cælestem sapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rarissima turba est,
Abstineant: nam tunc fas est, veniamq; merentur:
Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt passim incestent, diuersaq; pabula carpant:
Quoque magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitāt, & templa colũt, diuûmq; ministri
Censentur: varias leges habitusque capessunt
Insuetos, raso sperantes vertice cœlum:
Insani fugiunt mundum, immundũq; sequuntur
Et cùm se ventri dedant molliq; quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere noctem.
Nemo quidem castè consueuit viuere, saluis
Inguinibus: nisi quem iam debilitata senectus
Aut lāguor grauis, aut animi dolor impediens
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne superuacuum natura è corpore pellit

Hinc est quòd Venerē nocturna insomnia soluūt,
Gaudiaque informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.
Esto tamen, quòd Vestales, ipsasque Sibyllas
Virginitate sua vincant, cedó, dignior vtra,
Vtra est nobilior, sterilis ne, an fertilis arbos?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum?
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te absterreat, imò
Vt magis alliciat. naturæ obsistere cui vis?
Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
Legitima, atque modum seruet, si debita fiat.
Ast nimia eneruat vires, effeminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoq; tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominū domitor, domitorq; Deorū,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quanuis puero & cæco tamen omnia parēt,
Quę terras pelagusq; colūt, quęq; ęthera summū.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer. quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi concessum est. tibi nulla resistunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vin-
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem (cis.
Nouimus, & varias compulsum assumere formas,
Fulmine deposito, & cæli regione relicta,
Non dedignatum miseras insistere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua frōte iuuencum,
Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
In-

Interdumque ignis speciem, Satyrique figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris.
Ennosigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit, Salmonida pressit.
Sæpe etiam voluit delphin, arieſque videri,
Aut equus & toto flammas extinguere ponto,
Quas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phœbum, factūq; leonem,
Dicere, vel stygij furias memorate tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus
Quippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerate velim: crescet mihi longior ordo
Historiæ, atque prius condens sua lumina Titan
Abluet Hesperio fumantes gurgite currus.
Ergo operę pretium puto omittere talia, cùm sint
A multis tam dicta alijs: nunc vera sequamur.
Nō puero huic Bacchꝰ pater est, vt Gręcia fingit:
(Non etenim, si sic, abstemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.
Plus fatum quàm forma valet: sit maxima flāmæ
Causa cupidineæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipuè iuuenum soleat vincire catena,
Plus quoq; quàm nummi: quamuis corruperit
Inclusam Danaën turri Saturnius alta: (aute
Con suetudo etiam, & facilis concessa manendi
Sæpe simul, nulloque simul spectante, loquendi
Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam

Ipse amor ingreditur, per quã Venus ipsa paratur.
Haud multum certè, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoq; fruetur,
Quod neq; formosus poterit, nec diues habere,
Hinc pulchra & generosa viro contẽnitur vxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generosum sæpe maritũ
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquẽ externũ, quẽ vix bene nouerit, ardet.
Deniq; ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuiq; suus, nisi sit diuisus limite certo, (ri:
Nõ dubiũ est quin possit ab omnibus vnus ama-
Non dubium est, possit quin omnes vnus amare,
Et passim, quancunq; velit sibi quisque, potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc potitur: sic dispensantur amores
Arbitrio superûm: dominæ sic sæpè placebit
Ipse suæ seruus: sic pulchram sæpe puellam
Enterocelosus, grandæuus, lippus habebit.
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim, nocituraq; cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cælo aduerso, fatoq; sinistro,
Vritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit quod vult, & tutus amare.

Vo-

Verùm hęc quàm paucis concessa est gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumq; benignos,
Excepto, si quis cautè sua gaudia celet,
Vsque adeò, vt nulli fidat, nulliq; recludat.
Quippe homini nūc nulla fides, nūc omnia plena
Insidijs, socio nunc quisque imponere tentat.
Quod si arcana suo quisquam commisit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frāgatur, oportet:
Ne quando infensus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo si liber vis esse, & viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm feceris: & sic
Semper amicū habeas, dū durat fœdus, vt ipsum
Posse putes hostem fieri, quod sæpe videtur.
Nam qui semper ament, nostro sunt tempore rari.
Inuidia est etiam multum metuenda, secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames, nemo sciat: occule amorē
Qui sapis, atq; tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monstrum, sæuissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosq;
Odit, & alterius iusto indignatur honore.
Quanquam nemo satis propriū celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaq; sidera nolint.
Quippe humana parum prodest prudētia, quādo
Decernunt aliter superi: frustraque laborat,
Qui rem cunq; parat dijs aduersantibus vllam.
Non tamen idcirco non omni est arte cauendum:
Non omni vtendum studio pro viribus, atq;

Consilio, nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamen est, meritò laudatur, & omnem
Inuidiam in superos trásfert: quos sępe videmus.
Stultitiæ, atq; bonos pessundare sæpe videmus.
Felix, cui fauor à cœlesti traditur arce.
Quē Deus ipse fouet, qui dextro est sidere natus.
Huic etenim iucundus amor contingit, & absq;
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, io-
Plena & delicijs, ni fato fiat amarus. (coq;
Cuius qui nunquam est expertus tela, vocari
Iure potest sensus expers. nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certè omnia: quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas:
Sic statuente Deo. quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam. etenim nisi cuncta perenni
Ipse deū atq; hominū rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterq; elementa perirent,
Quilibet id seruat quod amat, gaudetq; tueri.
At quod non amat, id nemo seruare laborat.
Idcirco rerum series æterna manebit:
Quippe Dei est æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per se Deus optimus, at non
Sic ea quæ rapida debentur corpora morti,
Nanque perire sinit nemo quod diligit, illud
Si seruare potest, sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? seruare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco sinit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, ereaq; resumpta,
Ipsa

Ipſe nouas iterum fingit,ſpernitq́ue priores.
Præterea cælum,tellus,aërque,fretumq́ue.
Atque ignis,demum totius machina mundi
Hoc ſtat & hoc durat tot iam per ſæcula nexu.
Nam niſi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa ſolutis:
Non cœlum terris lucem,radioſque calentes,
Nec generandarum præberet ſemina rerũm:
Aëra finitimum conſumeret improbus ignis
Nec tempeſtiuas pluuias demitteret aër.
Nuda foret tellus,æquorq́; extingueret ignem,
Aut igni potius piſcoſum areſceret æquor:
Vt quondã, quũ flammiuomos Clymeneia proles
Non bene rexit equos, metuens cœleſtia mõſtra,
Infelixq́ue ſui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto,ſenſitq́ue incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem:pax eſt digniſſima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci ſummus honos,paci eſt quoq, ſumma volu-
Tunc tuti viuunt homines,tutuſq́; viator (ptas,
Carpit iter,nec fit ſæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris,tunc arua coluntur
Aſſiduè,& largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris,tunc lac,tũc Bacchus abũdat,
Palladiuſq́; liquor:tunc paſſim luditur,& tunc
Inflata ad thyaſos inuitat tibia.ſoli
Oderunt pacem ſtulti, & certamina quærunt,
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O felix ætas ipſo precioſior auro!

At nunc(proh dolor)insano discordia motu
Omnia conturbat,terret,repletque tumultu.
Nunc iuuat esse trucem,&leges discindere ferro:
Iustitia est,potuisse magis.nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & baccantur in orbe
Eumenides,populosq; agitant,regesq; superbos.
Quid iuuat,ô miseri,pugnãdo lacessere mortem?
Nunquam sera venit,sed dira superbia tanti
Causa mali,& væsana fames, atq; ardor habendi:
Heu cur vsque adeò vilissima terra superbis,
Cuius fœda breui corrodent viscera vermes?
Quid tantum quæris?te semper forsitan esse
Victurum credis?miser,ah miser aspice,quàm sit
Incertus,velox,angustus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi,paruumque sepulcrum.
Quòd si amor humanos animos astringeret ista
Non fierent:sed quisque suo inseruiret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte,iuuaret.
Certè nec melius quicquã, nec dulcius est,quàm
Sincerè à multis,dum vita hæc durat,amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur,firmant animum,prodesse laborant
Quaq; valent,miseras curas & damna leuare
Conantur,tecumq; dolent, tecumq; queruntur.
Haud facilè ille perit quicunq; est diues amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota,tua commoda tecum
Percipiunt,gaudent tecum,conuiuia tecum
Plena iocis celebrant,augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quã multos studeat semper sibi iungere amicos.

Plu-

Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediã, sed primũ scire necesse est,
Esse voluntatis motum hũc, quẽ vulgus amorem
Appellat: nam velle bonũ est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum, solisque monetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta:
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honestæ:
Vtiliumq; aliud genus, & natura bonorum est.
Sicq; malũ triplex: damnosum: turpe, molestum.
Quisq; amat, hæc animo fugiẽs, aut illa requirẽs.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons
Vnde oritur, laude aut probro nõ dignus eodem,
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet vnumquodq;
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quæ cùm sint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim est quicquid prodest, nõ est tamẽ vnũ,
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt
Quatuor ad corpus spectant bona: robur, & ipsa
Forma, valetudo, leuitas. quocunque dat ista,
Vel res sit, vel homo, prodest, atq; vtile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaq;: sicut
Sunt animi geminæ virtutes, ipsa voluntas,
Cuius sunt mores: & mens, cui noscere verum
Est proprium. mẽtis bona sunt cõplura, nouemq;
Doctrinæ hanc ornant: quas vatũ carmina Musas
Appellare solent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicq; voluntatis bona plura, quatuor horum
Præcipua existunt: prudentia, iustitia atque
Gran-

Grandia quæ aggreditur fortis discrimina virtus,
Nec non quę frænis nos temperat, atq; modestos
Efficit. ex istis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quisquis discere quærit,
Voluat Aristotelis libros, vel scripta Platonis
Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensque
Corporibus, velutiq; animis, liber atq; magister.
Vtiliora tamen sunt & meliora putanda
Quę prosũt animo: quia corpore dignior ipse est,
Vt seruo dominus, rate nauta, aurigaque curru.
Sed mediatè aliquid prodest, aut immediatè:
Vt sator & nummi: cocus & cibus esurienti.
Idque ipsum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas species, per multaq; membra secãtur.
Quorũ animos quædã delectãt, corpora quædã:
Suntq; voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis, at cætera sensus
Gaudia, sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes propriè. nanq; his dulcedine mẽtis
Posse frui vetitum est. neq; cunctis sensibus ipsæ
Lætantur, solo gestu tactuque mouentur:
Quippe nec harmoniã, sed nec diapasmata curãt.
Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut si vocibus vllis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videmus:
Id gustus fit vel tactus ratione: velut quum
Massylus visa in campis leo fortè iuuenca
Exul.

Exultat, tollitque iubas, caudamque retorquet,
Prædæ auidus: vel quũ sonipes per prata vagantẽ
Vidit equam, Veneris stimulante cupidine fertur,
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cœlumq; hinnitibus implet.
Cumq; cibi & Veneris, pecudũ sit sola voluptas,
Et propria: idcirco est etiam vilissima, vixque
Conueniens seruis. hebetat nam mentis acumen
Immoderata, solet multum quoq; lędere corpus.
Ergo quicunque est huic deditus, insipiens fit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere. nanque animi sunt,
Doctrina & mores, veluti paulò antè relatum est,
Sed quod nunc dicam, solerti mente notato,
Quæ bona delectant, quàm longo tẽpore durant,
Tam longo existunt iucunda, & postea nil sunt.
Exemplo tibi sit, Veneris cantusque voluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis, vtile fertur.
Ipsa autem bona sunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina sed vtilis ipsa est.
Id quoq, quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona postquam tradita iã sunt
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quicquid enim virtutem affert, est vtile: at ipsa
Tradita iam virtus, iucunda & honesta putanda.
Quippe honor est soli virtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum dum viuit amari,
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Comen-

Comendare mali. & quamuis odêre, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuisse volet. nanq; est non vna volūtas
Omnib9. hinc homines studia in diuersa ferūtur.
Vsque adeò tribuit difformia semina nobis
Gignendo natura parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honesta requirūt.
Quare opus est nouisse prius quod cuiq; magis sit
Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, cassusque labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animumq; latētem.
Id quod amat, crebrò loquitur quisq; atq; libēter
Audit: multa domi poterunt quoq; signa videri.
Nam cū vomeribus stimulos, iuga, rastra, ligones
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit meritò studiosus haberi.
Sic de alijs dico, nimirum arcana resignat
Lingua manusq; animi. quare quæcunq; placebūt
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nūmos & munera cūcti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illicò (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidusq; parum: tamen inueniuntur
Qui-

Quidam sed rari, acceptorum qui meritorum
Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere. est etenim via sola merendo
In cœlum, perq́, hanc Alcides maximus olim
Incessit, multique alij, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullũ posthac moritura per æuum.
Nempe Deo est similis vir dapsilis atq; benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunq; sibi iucunda ministrant:
Prætertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: namq; fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdum valde vtilis, atq; per ipsum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dũ neq; quod iustũ est, neq; transgrediatur ho-
At prodesse modis & delectare duobus (nestum
Quisque potest, verbis ac rebus: tutius autem
Et leuius multò est, verbis quàm rebus amorem
Quærere. proinde opus est, quo id fiat noscere pa
Vtile si doceas quẽquã, moneásve loquẽdo (ćto.
Efficies, monstrando etiam quid prosit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur
Commoda, in aduersis pro ipsorum orãdo salute
Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere. si cupis autem

Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsum resque suas: vel si quid gesserit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare,
Nam sapiens æquè ac stultus laudarier optat.
Interdum lepidis, risumque mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo si qua iocosa est
Fabula, vel si qua est vetus aut noua digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti,
Sint non vera licet. quòd si pudet illa fateri.
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerunq; est prudentia. viuere nescit
Vt bene vulgus ait, qui nescit dissimulare,
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verũ.
Temporis atq; loci proinde est seruanda, homi-
Conditio semper, nequid te lædere possit. (nũq;
Ast aliqui absentem malunt laudare, putantque
Id melius: faciunt astutè. talis enim laus
Gratior, atque minus ficta & suspecta videtur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:
Ast vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Absentem, & rident. non valde est fidere tutum
Laudanti coràm, mos est hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui singula, plures,
Aut vnus saltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala sint: multus delator vbiq; est.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum,
Non magis est gratum cunctis, & amabile quic-
Moribus ingenuis, integroq; ordine vitæ. (quã.
Hoc

Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Nāq; malus, quanquā doctrina & rebus abundet
Neutique diligitur: vitijs odiosius est nil.
Si bonus atq; probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio saltem (velut arbitror) vllus habebit,
Est autem vetus autorum sententia, mores
Quòd similes, simile & studiū, sunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, studiosus sic studiosum
Diligit, & socios adeunt animalia cœtus,
Hoc non inficior: nam quo iungentur amore
Hi quibus est mens diuersa & diuersa voluntas?
Cùm sit amicorū cupere & contemnere idipsum?
Sed sceleratorum citò fœdera dissoluuntur,
Stultorumq; breui commercia tempore durant:
Nam propria vtilitas quā quisq; requirit iniquus
Per fas atq; nefas, & sæua cupido nocendi,
Quam malus omnis habet, pariterq; superbia & (ira,
Stultorum fidæ comites, accendere bilem,
Belia mouere solent. amor est durabilis ille
Duntaxat, cuicunque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tā- (tùm,
Sincerosq; animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est,
Quo genitū & generans, & ab vno sanguine creti,
Mutuò se obseruant & amant. nam sæpe parentes
Oderunt nati, oderunt sua pignora patres.
Germano insidias germanus sæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes:
Nec Pylades mortem curat, modò prosit Oresti.
Sed dubium est, fierine vllo conamine possit,
Vt nos omnis amet populus, iustique, malique,

Nempe amor in plures diuisus debilior fit,
Fortior in paucos, vnita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis viuere posse,
Et conuersari assiduè: quæ maximè amicos
Res decet: à multisq; fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Nanq; à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atq; bonos tibi delige, cũ quibus æuum
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonusq; malus- (que
Diligier debet, quũ nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam, quum taliter ipsi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere possit:
Quũ sumus erga omnes blandi, vultuq; benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile conuersari
Rarò, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacemq; tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: nanq;
Haud facilè est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes illæsaq; crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si

Non

Non odit, ſatis eſſe puta non oderit autem
Si longè ſteteris: abſenti non nocet anguis.
Vel conuerſari tibi ſi quandoq; libebit
Cũ populo, & ſtolidę interdũ te adiũgere turbæ,
In primis ſtudeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas semperq; libentius audi.
Rarò autem loquere: eſt mentis grauitate carẽtis
Indicium ſermo nimius, peccatque frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cauteq; loquentes
Laudantur: decus eſt ingens prudentis in ore.
Præſentem, abſentémve aliquem ne læde loquẽ-
Hoc ſit præcipuũ monitum, ſit regula prima: (do
Atq; ea ne dicas quæ nil referre videntur:
Nec verba incaſſum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumq; vocabunt.
Verùm ſiue rogas aliquem, ſeu fortè roganti
Reſponſurus eris, prius ipſam conſule mentem.
Quàm vox exiliat: quæ poſtquam eſt edita, retro
Haud remeare poteſt. verbum ſemel ore ſoluto
Emiſſum longè, nequit ad ſua clauſtra reuerti.
Gratia magna etiam eſt, ſapientum dicta referre,
Atq; loquendo aliquos vatũ interponere verſus,
Interdum exempla hiſtorijs inuenta probatis.
Talia nanq, ſolent ſermoni inſerta decere
Apprimè, modò ſint non ab re. idcirco frequẽter
Nunc hos, nunc illos opus eſt euoluere libros
Atque, vt apes, varios paſſim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumque ſuperbia non ſit:
Nam tales homines non poſſunt prorſus amari,
Verùm te mitem, blandumque oſtende: placebis
Omnibus hoc pacto, at ſi te quis læſerit, ipſum

Ingenio ſtudeas mage quàm ſuperare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidiq́ue leones
Manſueſcunt arte, arte rates vaſta æquora tranãt,
Arte gerit turrim barrus, iuga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem frænoſq; iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris.
Infirmi & timidi eſt nimirum, multa minari:
Verbaq́ue fœmineæ vires ſunt facta virorum.
Diſſimulat prudens fortis tacet. aſt vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas nequis tibi iure moleſtus
Eſſe queat, quòd ſi iniuſtè læderis ab vllo,
Ipſum quando potes tu contrà vlciſcere iuſtè.
Sin tibi non licet hoc, incluſum corde dolorem
Diſſimula, atque tace, ne deteriora ſubinde
Damna feras: ſtultũ eſt hoſtem irritare potẽtem,
Atque malum maius tumidis ſibi quærere verbis.
Expectat tempus ſapiens, iramq́ue coercet:
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidiſq́ue furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hoſtem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo,
Sic inſueta boui ſenſim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui ſerraca leones,
Sicq́ue feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna eſt prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus preſſum celare dolorem,
Hoc aliud quoq; ſeruandũ eſt: quocũq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus eſt. parco, moderatoq; vtere riſu.
Nem-

Nempe est inualidæ mentis, capitisque minuti
Indicium ridere nimis, contrà esse seuerum
Semper inhumani est animi. fuge cautus vtrunque.
Atq; tene medium: medio sedes inclyta virtus.
Non volo te scurram: sed, si potes, esto facetus.
Iam videor dixisse satis, iam iussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tēpus remeare monet, locaq; infima mūdi
Deserere, & superas volitando reuisere sedes:
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamque videri,
Exiguique instar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque suo tantùm libratam pondere. cerno
Inde etiam Oceanum totas circundare terras:
Perque ipsas flexo, velut anguis, serpere cursu
Nerea cæruleum, modici sub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Histerque videntur
Agrorum fossæ, quoties implentur ab imbri.
Quumque tua aspicio, quamuis ingentia, Nile,
Ostia, tam longè, septem reor esse canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruscis
Agmina, purpureoq; vndantes sanguine campos:
Et stolidos reges, bona dum fugitiua sequuntur,
Seque putant non posse mori, diuersa mouere
Prælia, & insontes populos opponere morti,
Tradereque inuitis spectacula tristia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aspicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas consurgere valles.
Temporis anfractu longo. & nemora alta secari

Vomeribus,cultisq; prius succrescere syluas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Felix,cui talem speculam contingit habere,
Vnde Asiam mollem videat,Libyenque ferocem,
Europamque armis & fertilitate superbam:
Inque ipsis varias gentes,quos Carcinus vrit
Aethiopas,primoque Indos sub sole iacentes:
Gætulos,Nomadasq; agiles,Cilicasque rapaces.
Sauromatas,Partosque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas,Thraces,validosq; Arimaspas.
Hispanos,Italos,Gallos,rigidosq; Britannos:
Totq; alios populos,quos suprà quum rediit sol,
Aut quum decessit,radijs illuminat infrà.
Nónne illuc velles conscendere posse,liceret
Hoc si mortali cuiquam,nisi membra grauarent
Te tua?sed nobis tantùm conceditur istud:
Cælicolis,quibus est concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras,donec tandem sit morte solutus
Spiritus interea valeas,iam separor abs te.
Protinus his dictis,me respondere parantem
Deseruit:nec non ventis velocior ipsis,
Digrediens iterum cœlestia templa petiuit.

LIBER. V.

LEO.

NOn ego diuitias Arabum,rubri ve lapillos
Æquoris insignes cupio nec quicquid Iberus
Amne

Amne Tagus rutilante vehit, populósve superbos
Sceptrigra domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atq; malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auroq; potens. plerunque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoq; amplè vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederet autor,
Quæ nec habere valent praui, neq; mẽtis egẽtes,
Quæ verũ efficiunt hominẽ diuisq; propinquum.
Iuppiter omnipotens, abs te sapientia quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbique
Formosos reperire licet, robustus vbique
Nascitur, & diues: contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quenquam, tam vasto gignit in orbe,
Num melius fortasse putas & dignius, esse
Stultorum regem ac dominũ? nempe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè castris aut vrbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis, gregibúsve præesse.
Forsitan hoc facis, vt tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro scurra, nẽpe videtur
Vita hominũ nil esse aliud quàm fabula quędam,
Vtq; mouet nobis imitatrix simia risum:
Sic nos cælicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusque acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui minus, quæ scena datur, quũ sceptra tenentẽ
Atq; coronatum bubonem, asinumq; verendum

Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentemque alios omnes, sit cætera tãquam
Turba hominũ sine mẽte pecus, dominumq; vo-
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?| (lentẽ
Nec videt insanns quid sit, quàm friuolus, & quã
Turgenti bullæ similis, pappoque volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos ætherei ciues, quibus esse beatis
Contingit solis, quibus est æterna voluptas:
Humanas si fortè preces attenditis, & si
Non penitus miseros homines auertitis, oro
Egregiam puramque mihi concedite mentem,
A falso verum discernere quæ sciat aptè.
Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar, fugiámve sequenda,
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecumque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim felix est, aut fuit, aut erit vnquam:
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Huius materiam, quicunq, hoc discere quæris,
Qua melius poterunt te carmina nostra docebũt.
Pangite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnassidos vndæ
Secretos reserate aditus, ostenditeverum:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est
Principio expediam, quis felix atque beatus
Debeat à nobis haud falso nomine dici:

Post

Post hoc progrediar, quò me deducet Apollo.
Dico igitur, solus felix est iure vocandus
Is, quicunq; bonum summum iam possidet, at nō
Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud (lus
Quod sibi plus placeat, melius putet: hordea mu-
Aut asinus, pluris quàm lauti obsonia rhombi,
Quā leporis clunes, quàm turdos æstimat assos:
Sic & auarus opes, sic ambitiosus honores,
Sic Venerem mollis super omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci possunt dignoscere verū!
Quàm densa errorum caligine nostra premuntur
Iudicia: id propter, quod paucis integra mens est.
Quisq; vt habet mores, ita iudicat, atq; ita fatur.
Sed bona sunt quædā per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
Sunt etiam quædā nō per se, quæ modò prosunt,
Nōnnunquā officiūt hęc sunt bona corporis, atq;
Externa. vsus enim causa est vt sint bona, vel non.
Vt si quis patriam natiuo robore seruet,
Esse bonum robur dicetur: sed noceat si
Indignis, ciuesque suos hoc robore perdat:
Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic diutijs & honoribus, imperijsque,
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpe perit, quanquam vtatur possessor honestè.
Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec stant certa diu, dubioque errore vagantur.
Sūma bona idcirco nō sunt: nec quisquis abūdat
Talibus, esse potest verè, diciue beatus.
Imo etiam si quis plenè vult vera fateri,

Non

Non bona ſunt, quæcũq; valẽt prodeſſe & obeſſe:
Nam ſic eſſe bonum poterit cenſere venenum,
Cùm ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeò ſit praua & noxia, quæ non
Poſſit prodeſſe interdum. atque afferre ſalutem.
Illa aũt bona quæ ſunt per ſe & ſemper, habẽtem
Felicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hîc quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cùm fortunæ non ſint & corporis ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondum miſſa ſagitta
Perfectè potuit ſignum tetigiſſe petitum:
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura vt funalia nocte.
Omne quod eſt, opus eſt, aut eſt operatio quędã,
Aut operãs: ſed opus quendã finem eſſe fatemur.
Principiũ eſt operãs, mediũ eſt operatio: quod ſit
Horum nobilius, meliúſve, requirere refert.
Omne mouens moto, quãtum ſunt talia, ſemper
Dignius eſt: patet hoc, mouet autem finis agentẽ,
Nam quis agit, niſi finem animo conceperit ante?
Ergo eſt nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ ſummũ finẽ quẽdã eſſe putãdũ eſt
Optimus eſt autem non omnis finis: at ille
Duntaxat, quiſquis cunctorũ eſt vltimus, ad quẽ
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceu currunt in vaſtum flumina pontum.

Quip-

Quippe ad perfectum imperfectũ tendere par eſt,
Et fieri propter melius quod deterius ſit:
Non aliter bonus ac rectus ſeruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum eſt vltima finis,
Eximiũ eſſe bonũ,&ſummũ,primũq; neceſſe eſt,
Præterea rerum quas ingens continet orbis,
Abſq; anima quædam ſunt,& viuentia quædam.
Aſt ea quæ viuunt,alijs ſunt nobiliora. (rum eſt.
Viuere proinde op9 eſt,quicqd laus prima bono-
Illorum quoq; quæ viuunt,quædam ratione
Prorſus egent, ijſdemq; vti ſermone negatũ eſt.
Aſt alijs ſermone vti ac ratione tributum eſt.
Nobiliora ideo ſunt hæc,ſunt & meliora.
Ergo bonum ſummum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit.compluribus autem
Ex his quæ poſſunt vti ratione,loquique,
Plena voluptatis vita eſt,ſed plena laboris
Eſt alijs etiam compluribus:at meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulcique fruuntur.
Ergo boni ſummi lætiſſima vita putanda eſt.
Illorum verò quæ viuunt dulciter,annos
Poſt paucos pereũt quædã,ſed longa quibuſdam
Fila trahunt Parcæ.quibus eſt diuturnior ætas,
Pluris erunt.quare longiſſima ſæcula viuit
Illud,quodcunq; eſt cunctorũ ſumma bonorum.
Hoc autem vocitare Deum,vocitare Tonantem,
Atq; Iouem,mortale genus ſolet,ille tremendo
Cum ſtrepitu vibrat fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres,& fortia mittit
Flamina,quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euerſam clamoſa ad litora pellant,

Ac terram quatiant imis inclusa cauernis,
Vnde arces quandoq; ruunt, atq; oppida tota.
Sed fortasse aliquis dubitat, si Iuppiter iste
(Quē summū esse bonū iam dixi) est finis: eūdem
Quoddam opus esse patet, veluti diuisimus antè:
Nec nō principiū, mediū q; habuisse fatendū est,
Id vero nemo sapiens existimat: imò
Semper erit semperque fuit, nec terminus illi
Esse potest: hic cuncta facit nec factus ab vllo est:
Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsus erit nil.
At nos huic dubio sic respondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus esse Deum: finemque putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamē idcirco esse opus ipsum credere fas est,
Quandoquidē non est opus omnis finis, agensq;
Non hanc præcipuè quærit: sed cogitat vltra
Quiddam aliud melius, xeluti qui fabricat arcam
Non hanc præcipuè vt facit fabricando laborat:
Ast vt eam vendat, vel quicquam seruet in ipsa.
Quanto est posterior, tanto est pręstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt peiora feruntur.
Sic Deus est finis postremus & vltimus, in quem
Omnia contēdunt, propter quē mūdus, & omnis
Res mūdi est: siquidē propter se ipse omnia fecit,
Non propter nos, vt soliti sunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumque magistri,
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est,
Quæ nostra est probitas, propter q̄ cōdere mūdū
Debuerit

Debuerit tãtus princeps? nos vndiq; pleni
Criminibus, stultiq; sumus: vix vnus in orbe est,
Quem vel auaritiæ pestis, vel fœda libido
Non premat, aut quẽ non vẽtosa superbia vexet,
Quẽ non præcipitẽ trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis nostrís motũ esse putamus
Tam magnũ artificẽ. vt pro nobis cuncta crearit.
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumque
Aetherea? sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos: stultũ est hoc credere. nã quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea. quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finisque & origo,
Optimus omnipotens, immẽsus: quo melius nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, expersq; malorũ.
Contrà nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctũ & lacrymas, ad mille pericula, semper
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus errorũ tenebris versamur: & omnes
Quàm sumus exiguæ mentis, quã sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hæc, nunc illa dolemus,
Innumeris tantum vitijs & fraude potentes.
Qui postquàm passi fuimus mala plurima tandem
Angustam & miseram & sceleratã linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro.

Mox

Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iũgi?
Nempe inter similes amor & concordia: contrà
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra propha-
Hætericosq; vocant collegia tecta cucullis, (nos,
Nos esse insanos aiunt, crassique cerebri,
Speramus quoniam cælum & consortia diuûm,
Aeternumque æuum felici ducere cursu,
Innumerasque alias nugas, quas stultus hebesq;
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere diuûm
Concessus, geminæq; manus, quibus omnia fiũt,
Nullum animal foret in terris miserũ magis, atq;
Infelix homine. his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorq;: hinc tota superbia nostra est:
Hinc artes veniunt, nam pręsens voce monetur,
Quid faciat caueatve: absenti scripta loquuntur,
Pandere si possent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaque inter se dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plusq; aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemq; suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus se nobiliorem,

Lin-

Lingua manuſq; igitur faciũt ſuccumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. inſuper addunt,
Si truncis manibus, mutiſque parentibus orti,
In ſiluis homines degant, agriſque remotis,
Sintque ipſi pariter manibus linguaque carentes,
Vt pecudes aliæ: humanum quid quæſo valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nónne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid ſapiét melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem eſt:
Diſſimilis tamen ac varius proinde eſſe videtur,
Corpora quòd non ſunt cũctis animalibus æqua,
Et varijs membris varia eſt conceſſa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorſus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Diſſimiles, multum inter ſe differre videntur.
Nil etenim poterũt agere hi quibus omnia deſũt,
Quæ faciunt ad opus, nec ſecum ſaxa feraſque
Oeagrius vates ducet, ſi barbitos abſit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant: verûm hæc aliâs fortaſſe requiram,
Quũ de anima humana fuerit quãdoq; loquẽdũ,
Quippe hanc diuinã, immortalemq; eſſe docebo.
Quæ duo de brutis non eſt concedere tutum.
Nũc ad iter primũ redeo: Deus ipſe ſupremũ eſt,
Eximiumque bonum propriè, vereq; vocandus:
Quem qui habet, is debet felix dici atq; beatus.
Sed quis habere poteſt ipſum? nã quicquid habe-
Vilius eſt illo quod habet, poſſeſſaq; res eſt (tur

Possessore suo semper minor, ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventisque obiecta lucerna)
Quàm tātum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus felix, solusque beatus. (habere
Quoddam aliud tamen est summū bonū, & illud
Omne potest animal: sed non est omnibus vnum:
Nam diuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, alijs aliud magis. ergo
Esse potest felix genus vnū quodq; animantum:
Si non simpliciter, perfecteque, vt Deus ipse,
Ast aliquo saltem pacto, paucisque diebus,
Dum possit quod conueniat sibi maximè, habere
Semper, & aduersi nihil vnquam perpetiatur.
Sex missis alijs, de homine est nunc dicere tēpus:
Qui tūc est felix, quum possidet omnia quæ sunt
Naturæ ipsius bona conuenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonū summum, cōcedere fas est,
Quod bona cūcta in se cōplectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut felicem sola voluptas,
Non facit, vt quidam scribunt de gente Pelasga.
Quādoquidē bona multa simul meliora putātur,
Quàm pauca, vt grano frumēti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumq; beatos (dū:
Reddit: at omne bonū simul omni ex parte rotū-
Sic etiam solus princeps non efficit vrbem
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo sint, corpusque animusq;
Qui

Qui verè eſt felix, parte eſt perfectus vtraque.
Eſt agilis, pulcher, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctuſque, bonuſq;,
Perfectoſque tenet ſenſus, perfectaque mentis
Munera, pauperiem neſcit, caſuſq, malignos:
Et ſi non implet longæuæ tempora vitæ:
Non eſt dicendus felix, licet omnia ſint huic
Commoda. nāq; bonū paruo quod tēpore durat,
Eſt propè nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.
At poſtquam vitæ iam meta nouiſſima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoque dolore
Soluitur, & ſtygias lætus deſcendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria deſit.
Sed nūquid cūcta hęc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vſquam
Aut perquàm rarum, cui nil optabile deſit,
Cui nil triſte vnquam toto contingat in æuo,
Qui felix viuat, felici morte recedat.
Hic Phœnix ille eſt, quē fingere Græculus audet,
Græculus inſani capitis, qui poſſe putauit
Ex vno ſpeciem fieri, putremque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore viſam.
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota eſt monſtris ac dedita nugis:
Qua duce noſtri etiam delirauere Latini,
Eſt igitur felix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu ſumus haud dubiè miſeri, tamē hic magis illo
Quādoquidē non eſt cūctis ſtatus vnus, & æqua
Conditio: quicunque tenet bona plura, minuſq;
Aduerſi patitur, felix cenſetur: at ille

Plurima quem versant incōmoda cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vendicat aptè,
Quare cùm nemo sit felix, dicere oportet
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit viuendi forma modusque
Nobilior meliorque, & vitæ blandior vsus:
Si non felices, saltem minus infelices
Quo fieri pacto liceat nobis, igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non arbitror esse,
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanq; in diuitijs, veluti in cunctis quoq; rebus,
Extremū quodcunq; malū est, mediūq; salubre:
Oīe nocet nimiū, ꝓpter quod quisquis habet plꝰ
Quā satis est, nō est melior quā quisquis eget plꝰ
Quàm satis est, paribusq; malis vexatur vterque:
Vt pinguis crassusque nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est leuior, citiúsve mouetur,
Quā cui sicca cutis miseris tantū ossibus hæret,
Huic desunt macie atq; exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtq; ingens pelagus surgit maioribus vndis,
Excelsosque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sæuit hyems, taciteq; profundius æquor
Sed magis, à dira ventorum peste mouetur:
Contrà cum strepitu magno, multoque fragore
Paruus arenoso versatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: sed vulnera vulgo
Tan-

Tanta latent, tacitiq; gemunt, celantq; dolorem,
Adde aliud quoq;, quod cruciat comes improbus
Assiduè metus atq; timor, suspectaq; eisdē (ipsos
Omnia sunt, hinc insidias, hinc dira venena
Concipiunt, soli nec possunt ire, nec audent,
Nec sine fas illis prægustatore comesse.
O bona libertas, pretio preciosior omni
O summū primūq; decus: qua prorsus ademptū
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors est!
Ast pauper nocte atque die securus vbique,
Et quò fert animus graditur, siue ire per vrbem,
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: siue extra mœna mauult
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget vllo
Seruorum strepitu, & comitantum nube clientū,
Et quoties stimulis agitur famis & sitis, ore
Haud dubio, tutusque dapes ac pocula sumit.
Vilibus exiguisque cibis vescuntur in altis
Liberæ aues melius siluis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multoque labore paratam
Accipiunt, quàm si cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clausæ
Pinguescant epulis regalibus, vberi'usque.
Sæpe igitur miser atq; infelix est etiam rex,
Nec quenquam mihi crede, facit diadema beatū,
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur, amarū.
Illum autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta

Cum non est census nimius, nec sordidus, & cui
Nō cōducta domus, sed honesta habitat: agerq;
Quātus sufficiat domino bene, cultus abūde, (est
Qui det hero segetes, & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ò quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus lōgo ordine figitur arbos,
Diuersi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu forte legumen
Mandatum sulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, laborque.
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum mensis cedentia luxuriosis:
Ni seruire gulæ quis mauult quàm rationi,
Ergo est optandus potius census mediocris,
Quem vel sors tribuat, vel testamenta, vel vxor,
Aut artis labor assiduæ: aut industria mentis
Sollicitæ, mercādo aliquid quod tempore possit
Vendi alio aut alibi pluris: vel multiplicando
Per sobolē pecus, & gregib. stabula atq; armētis,
Implendo, aut Paphijs sublimia tecta columbis,
Melliferisve apibus præsepia multa parando,
Aut statuendo oleis nigris brumale tapetum,
Aut etiam Cereri saxa opportuna terendæ.
His alijsque modis multis solertia lucrum
Illis ostendit, qui non torpere veterno
Sunt soliti, quos dulce malum, blādumq; venenū
Desidia, atq; animi languor non reddit inertes.
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opusq; est.
Hæc etenim quos vult facilè euehit, ac locupletat.

Hæc

Hæc domina eſt rerum, & donatrix diuitiarum.
Inſuper optandum, nulli ſeruire: decet nil
Libertate magis generoſum pectus: at ille
Natura eſt ſeruus, natura ignobilis, imò
Infelix prorſus, prorſus miſer, alterius qui
Eſſe poteſt, vltroque aliena faceſſere iuſſa:
Et quicunque aliqua lucri ſpe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum, non iugera tanti
Plurima ſunt, nõ omne aurũ, nõ quicquid arenis
Indus Erythræis cupidus legit: vt patienter
Vel ſtomacho alterius comedas, capiáſve quietẽ
Ad ſomnum alterius, dominoq; iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila miſſus ab illo:
Interdumque hominis te longè deterioris,
Indocti, inſani, vinoſi, luxurioſi,
Imperio parêre velis, turpiſſima res eſt
Nimirum, poſſis cùm liber viuere paruo,
Quærere ſeruitio maioris præmia cenſus:
Ac libertatem, ſine qua laudabile nil eſt,
Vendere, & imperium domini tolerare ſuperbi,
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes paſtoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos,
Qui ſeruus quocunq; modo eſt, nulla eſſe beatus
Parte poteſt: aſini eſt, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibúſve magis, quantum ſibi ſufficit aptè,
Poſſidet, iniuſtè queritur de numine diuûm.
Sed forſan multi dubitent, an cœlibe vita
Coniugium melius: nanq; vxor ſæpe ſuperba eſt,

Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe,
Adde quod & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitę
Intempestiuo sublati funere linquunt:
Filia iam grandis poscit cum dote maritum
Vel mœcha est, maculatq; domũ: vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixosus & effrons.
Ille etiam penitus liber non esse videtur
Cuicunque est vxor: mores mutare necesse est,
Et iuuenilem animum compescere, linquere lites
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulsando fores, & scorta petendo.
Ast opus est grauius tunc viuere, soliciteque
Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
Ne premat extremam paupertas dura senectam,
Hæc quamuis ita sint, melius tamen arbitror esse
Quærere legitimas tædas, sanctosq; hymenæos,
Naturamq; sequi, quæ nobis prouida monstrat
Exemplo volucrum, pecudum, pariterq; ferarum,
Quod mas ad prolẽ iũgi cum femina habendam,
Atque manere simul debet sobolemque creatam,
Enutrire simul iusto placidoque labore:
Ne genus intereat, sed cuncta in sæcula duret,
Quandoquidẽ ad Venerẽ cõpellimur exercendã
Nõ modò nos, verũ omne animal, terręq; maris-
Naturæ imperio: facias peiora necesse est, (que
Si non feminei sorbetis ab ore baratri,
Præterea tandem sterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & sudore alienus habebit:
Cũq; senex fueris, aut morbo oppressus iniquo,
Quis

Quis tibi succurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel fratet? nunquid amicus?
Hi te sandapila mallent efferre repostum,
Resque tua auidi expectant sibi morte referri:
Te captant viuum, vt possint spoliare sepultum:
Nummos quisque tuos, non te reueretur, amatq;
O scelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miseranda lues totum diffusa per orbem!
Vtile nunc omnes spreta virtute sequuntur.
Quis iustum curat? quis non contemnit honestũ,
Sit modò spes lucri? dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm sanguinis, auro
Venalis pudor atq; fides, cultusque deorum est.
Ast vxor patrem, ac matrem, propriosque penates
Deserit, vt maneat tecum noctesque diesque,
Et pariat fœcunda tuo de semine prolem,
Constituatq; nouam tecũ gentemq; domumq;,
Sitq; tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonũ est, cõmune periclũ:
Alterutri quicquid damno est, vtrique nocebit.
Alterutri quicquid lucro est, vtrique placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,
Subuenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumq; parentem
Qua possunt ratione fouent. cõmunis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago.
Cumq; dies venit, postquam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, viuusq; videris in illis,
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaque vxorem ducere nolunt:

Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Nanque vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes, & honestè, hanc turpiter atq;
Sollicitè, fida est illa, hæc infida timensque
Diffidium, rapit ocultè, sibi congregat, vnde
Si fuerit dimissa, queat pòst viuere, demum
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuba supellex.
Quid quòd legitimos certosq; ex coniuge natos,
Infames dubiosque nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda: prius tamen aspice quæ sit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrisque:
Nam similes fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm, vel tibi si qua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dissimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,
An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suere. hæc etenim mulier, quæcunq; pudica,
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, otij comes ipsa libido est
Otia felices euertunt funditus vrbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam
Dedita, si telæ non Penelopea fuisset,
Sed pigræ medijs sedissent ędibus ambæ,
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus.
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Nãq; alijs nõ certa fides: fermè omnib9 est mos,
Fallere: mentiri, potius quàm dicere verum,

Cuique

Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens.
Et curare tuas, tuaque impiger omnia cerne.
Ergo iterum atq; iterum videas (si fortè licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistra:
Hanc blādè prius admoneas, placidisq; frequēter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebrisque doma: nunc brachia collo
Inijce, nunc etiam inuitæ blanda oscula fige,
Quoque potes conare modo sedare furorem,
Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro,
Succense, inclama, & vultu conuicia toruo
Adde, minisque simul terre: quòd si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
Tergaque tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubijque pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchrósve soda-
Cum quibus illa domi versetur: decipi eris (les,
Si quenquam fidum credes. est nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor. Veneri gratissima fraus est.
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel, quauis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior. hi sūt
Fæx hominum, fons stultitiæ, sentina malorum.
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes,
Non pietate Deum, falsa sub imagine recti

Deci-

Decipiunt ſtolidos, ac religionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt,
Raptores, mœchi, puerorum corruptores
Luxuriæ atq; gulæ famuli: cœleſtia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optataque præmia carpant?
Inde ſuperſtitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, ſi ſapiunt, rident, renuuntque videre.
Non pretio, ſed amore, Deum vir iuſtus adorat.
Deme autem lucrum, ſuperos, & ſacra negabunt.
Ergo ſibi, non cœlicolis, hæc turba miniſtrat:
Vtilitas facit eſſe deos: qua nempe remota,
Templa ruent nec erunt aræ, nec Iupiter vllus.
Hos impoſtores igitur, vulpeſque doloſas,
Pelle procul: quantumq; licet, tua ianua vitet.
Pelle procul, ne te probitas ſimulata maritum
Caprarum efficiat. nec ſi tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: namque ſub iſto
Nomine peccandi procliuior eſt via multis.
Hoc etiam ſerua, ne ſæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo conſueuit adulter.
Illi da comites caſtas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum ſtare veta, longeque arcebis ab illa.
Nec tu aliam venerem atq; aliena cubilia quæras
Ne te concubitus delectet pellicis. eſt nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlciſci cupiat, quàm fœdera lecti
Inſtabili temerata fide: tunc ardet & odit.
Fallere tunc vellet ſimili ratione maritum:

Siquę

Sique poteſt fallit, bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thyias nimio ſtimulata Lyæo.
Crede mihi, rara eſt quæ non ſit adultera, quādo
Legitimo fraudata thoro ſua gaudia perdit:
Saltē animo, ſi non cōceſſum eſt corpore, peccat,
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehenſa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi ſit reuerentia ſemper
Præcipua: eſt etenim noſtræ lex regula vitæ.
Ne temerè iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædaſque Deum, vulgique ſequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs atque impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet eſſe malo, neq, nocte vagari,
Nec multis alijs rationibus inſanire.
Non hæc libertas, ſed praua licentia dici
Debet: qui ſic eſt liber, ſeruire videtur.
Talis libertas non eſt cupienda, frequenter
In mala præcipitē quā plurima mittit habentem.
Eſt melius, nō poſſe malum committere, quàm ſi
Vndique peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot ſæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? ſuccurre medelis.
Quæ ſi nil proſunt, & mors tibi ſurripit illos,
Aequo animo ſufferre velis: non ſolus in iſto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba eſt,
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Naſcimur hac omnes lege vt moriamur: ab ortu

Exitus

Exitus ipse fluit: cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias cuius vel serius vndas
Quisq; petet. quanquã mors vltima meta malorũ (est,
Nec forti metuenda viro. quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?
Est ne adeò miserum moriendo relinquere mũdi
Stultitiam & sese innumeris auferre periclis.
Proq; tot ærumnis, tranquillã acquirere pacem?
Aut mors est æterna quies, aut ianua vitæ
Esto etenim doleas quantumuis tempore, tandẽ
Cessabũt lacrymæ & gemitus: quẽcunq; dolorem
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas.
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es demens pater, & quatiende flagel-
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas (lis.
Dum mollis poterat flecti, facilique labore
Institui, nondum vitiorum astricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantum
Vt pecudes faciunt: hinc est vrtica, filixque,
Et caprific9 iners, quib9 vrbs nũc omnis abũdat.
Quisq; illos mores, quos primis hausit ab annis
Cùm senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit, tenera est dum virga recensq;,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ pòst vbi creuit
Iam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltra,
Sic puer ad vitæ partem est quamcunq; paratus
Dum tener est animus: qui postquam duruit euo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum

Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè aufertur: naturam parturit vſus,
Ipſaque non multo eſt natura potentior vſu.
Optandum tamen vt tribuant bona ſemina diui
Incluſis vtero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo eſt: qui malus inde
Exierit, rarò poterit iuſtuſque bonuſque
Eſſe, licet doceat ſanctos academia mores,
Et licet hinc atq; hinc habeantur mille magiſtri.
Naturam frænare potes, ſed vincere nunquam.
Cultura eſt etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipſa tamen longo mollitur ab vſu.
Sic cultu aſſiduo ſteriles compeſcimus agros,
Sicque feri diſcunt homini parére leones.
Omnis ab aſſiduo nimirum ars naſcitur vſu.
Ergo dum mollis, dumque eſt tractabilis ætas,
Inſtrue filiolos virtutibus, & doce honeſtas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunq; volunt. res pernicioſa eſt
Libertas pueris: tu ſi ſapis, admoue frænos,
Et cohibe: namq; in vitium mortalia quæque
Naturæ inſtinctu, niſi ſint adiuta labore,
Sponte ruunt: nil perfectum natura ſine arte
Ferre ſolet. quoniam non vult Deus ipſe veterno
Nos torpere graui, ſed curis atque labore
Excitat, & ſegnes tanquam calcaribus vrget.
Eſt locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delicijs plenus, quo non felicior alter
Creditur eſſe vſquã, cui cedunt Theſſala Tempe,
Elyſijque lares, & fortunata vireta:
Hîc habitat vicina polo, conterminaque aſtris
Inn-

Innumerisq; bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est, angusta, atq; ardua, densis
Sentibus hinc atq; hinc horrens, quo tēdere viles
Ignauique animi, & terrena fæce grauati
Haud possunt, sursumq; vehit mēs ignea paucos,
Quos Deus ad cæli sedes elegit habendas,
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via est, illuc vltrò descendimus omnes.
Quocirca quicunq; bonam, nullaque pigendam
Parte cupit prolem, multum instituendo laboret.
Non etenim fieri egregiū ac memorabile quicquā
Absque labore potest. vis est immensa laboris
Assidui, longusque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunq; inducere mores,
Corrumpunt etiam sanctos commercia praua:
Vitent præcipuè iuuenes: nam prona iuuentus
In quodcūq; malū est: sēperq; obscœna loquūtur
Inter se iuuenes, & semper turpia versant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenem celebrent cœtus, omnino caueto,
Tu, cuicunq; bonam mens est educere prolem:
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,
Si sit opus, mōstraq; viam, qua incedere oportet:
Nec faueas illis, patriumque iratus amorem
Dissimula semper: nil perniciosius est quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt.
Tunc nil non audent, quum tu quæcūq; loquūtur
Vera putas, asinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore.

Dam-

Damnosus fauor est pueris, soloque amore,
Non ratione scelus fugiunt: peccantq; libenter
Ac promptè, si non duris cohibentur habenis.
Vt sæpe in vitium nullo impellente labascunt:
Sic rarò à vitijs nullo reuocante recedunt:
Quales quisque sibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitendum, vt viuamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est felicior ægro.
Scire igitur causas debes prius: vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisque remotis
Effectus pereunt, quicunque sequuntur ab illis,
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atque in se cœli tormenta recedit:
Vel quum corrupto de semine gignitur, ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum malè dispositi coëunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horũ
Singula debilitant vires, atq; artubus obsunt.
Vtimur his quoties nimium, nimiúmve caremus.
Vtrumq; extremum damno est. vsus mediocris
Non nocet: imò etiam prodest, vitáq; tuetur.
Immodici affectus animi quoq; gignere morbos
Consuêrunt, nimiusq; timor, mœrorq;, dolorq;
Lætitia interdum nimia officit, interimitque
Si sit habenda fides scriptoris historicorum.
Noxius est aër est noxius humor aquai

Corporibus: quando vitium contraxit vterque.
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ, & casus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si sanus vis esse, omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnũquã, quid ages? non tu medicamina differ,
Sed citò curã adhibe, tenuis dũ morbus adhuc nõ
Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur vnda:
Sed postquã creuit, volitantq. ad sidera flammæ,
Vix putei, fontes, fluuij succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Vtque illi facilè occurras, contraria sume.
Opposita oppositis curantur: frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura, laborque,
Siue cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hæc sese expellunt perimuntq; vicissim.
Cõsule item, si opus est, medicũ, vel clinicus ille,
Vel sit chirurgus: chirurgi certior est ars:
Nam quid agat certũ est, & aperta luce videtur:
Clinicus ipse aũt, qui nũc physicus quoq; fertur,
Dum lotium infelix spectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit. sed non discriminis æqua
Conditio: ille miser moritur, causamque canendi
Linigeris caluis præbet, caluisque cucullis:
Hic alius contrà sceleris mercede recepta,
Causatur superos, ac fatis imputat ipsi

Si-

Siquis obit, lætusq; implet multo ære crumenam.
Heu mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquã quicunq; artẽ bene nouit, agendo
Aut nunquam, aut saltem rarò peccabit: at isti
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quem sanare queant, quẽ non fortasse trucident:
Vnde istud? nisi quòd pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dũ tantũ incũbunt sophiæ, & dialectica discunt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta
Instructi redeunt, atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedũt, hinc publica pręmia poscũt:
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cæci reges qui rem non cernitis istam!
Vos quibus imperiũ est, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate nefas. hanc tollite pestem,
Consulite humano generi. quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem discant, vel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certè est:
Hæc verò nisi sit perfecta, est plena pericli,
Et sæuit, tãquam occulta atque domestica pestis.
Non multũ est igitur tutum, his committere sese,
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmatoque auro digitos ornare cynædos.
Ast hoc quod dicam, vt valeas, seruare memẽto:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,

Néue nimis comedas. solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præsertim hoc caueas, tãquam lethale venenum,
Ne nouus in stomachũ cibus intret si bene nódũ
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem,
Nec non quaque die, iusto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus: nam causa caloris
Est motus, stomachumq; iuuat, roburq; reducit,
Humoresque superuacuos putresque resoluit.
Noli etiam iusta vitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus vires, animique:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens,
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deformatq; ipsum corpus, canosque capillos
Ante diem reddit: contrà præcordia læta
Aetatem efficiunt viridem, robustaque membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè
Postremò est aliud quiddam pretiosius atque
Nobilius, per quod felices efficiuntur
Mortales similesque Deûm, cœloq; fruuntur
In terris positi: quanuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam. sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunq, aliud sapientia vincit
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena.
Huic cedit quicqd Tagus, & Pactolus & Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni.

Hæc eſt ſemi deûm genitrix, & maxima virtus.
Felix, ô verè felix, vereque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto,
Sed fortaſſe aliquis quærit ſapientia quid ſit.
Nil aliud certè eſt, niſi prima ſcientia, per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere preſſa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum dijs verſatur in aula.
Omnia deſpiciens prorſus mortalia, tanquam
Friuola, & aſſiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, ſublimia ſemper
Cogitat & verè quæ ſint bona, quæ mala nouit,
Ac verum à falſo rectè diſtinguit: & illa
Quæ cæci & miſeri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidoſq; triũphos,
Pro quibus vſq; adeò nocteſq; dieſq; laborant,
Pro nihilo pendens, curas miſeratur inanes,
Oſtendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget ſapiens alijs, ceu ſideribus ſol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat ſub pedibus conſtanti pectore caſus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas ſibi conſcius: imò
Lætus obit, ridens pauidi fantaſmata vulgi:
Nõ dubitãs miſerũ hoc, plenũq; laboribus æuum
Linquere, & æternã moriendo acquirere pacem.
Demum vno minor eſt ſapiens Ioue. quatuor aũt
Ipſi conueniunt: quoniam benè conſulit, atque
Iudicat, errore amoto, recteque gubernat,
Et contemplari diuina humanaque ad ipſum.

Pertinet: extremũ hoc quod dixi, maxima res est.
Vltra quam nihil est melius quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quam
A se omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurasq; odit, cùm sit purissima, mentes,
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarumque peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapiẽtia habetur.
De qua plura q̃dẽ loquerer: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quapropter nũc Musa tace, & requiesce parũper.

LIBER. VI.

VIRGO.

CRedo aliquos tetricæ mentis, nasiq; seueri,
Qui solos se scire putant & noscere verum,
Atque tibi solis diuûm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto.
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocidos vndas,
Nec prorsus lauro dignum, titulóve poëtæ,
Quòd non inflatas nugas, mirandaque monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam solas tribuunt fabellas vatibus ac si
Vera loqui, fœdumq; foret, vetitumq; poëtis.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco:
Nilq; mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quàm

Quâm verùm amplecti: vetulis puerisq; relinquo
Has nugas: alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyasque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his mõstriferã Circen, tripliceq; Chimæra,
Stelliferumq; humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum saxo, & sulcantem Persea nubes,
Tantalon & Tityon, miseriq; Promethea furti,
Belidas, & quicquid delirans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi sit tanti potasse Aganippidas vndas,
Belleropontæi quas protulit vngula monstri,
Nec mihi sit tanti Phœbææ gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sic delirem pudet ah, pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium: multi sublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone diserti, (nil.
Et cùm multa sciant sapiunt tamẽ aut modicè, aut
Verba nitent phaleris at nullas verba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis succus in illa est?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tãdem? quid scit nisi somnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt.
Quæ scire & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu vulgus me iudicet esse poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana sequemur,
Sed verum: quoniam verum est perfectio mẽtis.

Quod quicũq; magis nouit, magis est similis dijs,
Atque magis felix: licet hunc inscitia vulgi
Non merito extollat plausu, meritoque fauore,
Excipiat licet huic non grandia nomina donet,
Quare iam Musæ adsunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinq;,
Atque cupressus iter funesta protegit vmbra.
Iam video tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur vndis
Lethæusque ambit torrens, latè arua papauer
Lurida somniferum vestit, ripasque silentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monstra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm silua tonat, mœstos dat noctua cantus,
Non desunt vlulis miseræ strygibusq; querelæ.
Quò me musa rapis? lacrymoso en murmure col-
Et valles resonãt, respondet plãctibus Echo, (les,
Quis dolor hic tantus? quæ tãti est causa doloris?
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera cõplet?
Heu mihi, quãs cædes, quã multa cadauera cerno
Passim strata solo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè stragem? quot corpora regũ,
Pontificumq; iacẽt? agnosco insignia, nunquid
Mors est illa procul? quæ visu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aspicio, ô nimium sæuis armata ministris!
Nescio quid magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamque audita libenter.

Mors

Mors egoſum, quæ fœni inſtar viuentia quæque
In terris hac falce mero: mihi Iuppiter orbis
Iura dedit, iuſſitque ſimul me parcere nulli,
Sed magnos humileſque pari proſternere lege:
Vnde manus, vireſque meas euadere nemo,
Et nemo vitare poteſt: ego grandia regum
Colla premo, ſternoq; animos faſtuſq; ſuperbos
Pontificum: nobis nulla eſt non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæaſque vltra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa iacet: qua ſunt incognita nobis
Sidera. me inueniet tamen, inuentaque peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum,
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Præcipites? Priamũ memini, quum cæſus ad aras
Victima noſtra fuit Macedûm dux ille ſuperbus,
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis.
In Babylone cadit telo confoſſus abiſto.
Qui memorẽ heroas Latios, Martiique nepotes.
Terrarum dominos quorum clariſſima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat aſtris?
Nonne omnes potui cæſos demittere ad orcum?
Priuauique manus ſceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos membra omnia motu,
Corporaq; obſcuro clauſi exanimata ſepulchro
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scythta: denique

h 5 (quiſquis

Europamq; Asiamq; colit, Libycosq; calores.
Nullum ego discrimen facio generisque locique,
Tempora nec seruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atq; probus, sapiens, stultusq; peribit.
Infantes, iuuenes, longaque ætate grauatos,
Formosos, turpes, æqua ratione trucido.
Hūc quoq; quē video procul hinc mea regna petentē,
Quum sua fata sinent, mittam pallētibus vmbris,
Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore.
Tunc me cōcussit timor ingēs, membraq; sanguis
Vndique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coijt, succurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea sæua ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ secura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prenduntque, tenentque
Quisq; suum: sternuntur humi languentia passim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa aduenieus, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtegmina nondum
Finierat Lachesis, iusto illis debita fato,
Præteriens, cædi seruabat diua futuræ.
Tunc ego sic mecum attonitus, totusq; tremiscēs
O curas, ô vota hominum, vanosque labores!
O spem fallacem, ô cæcæ solatia mentis!
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus
Quàm breuis, incerta, & multorū plena malorū,
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis?
Quæ iucunda quidem facie, dulcisque videtur,
Sed quantū intus habet fellis; quātumq; veneni?
Quid sumus, ô miseri, nisi puluis motus ab aura:
Et

Et fragili vitro similes, vmbræque fugaci?
Atq; rosis, quæ mane nitent, mox vespere lãguẽt?
Nunc viui atq; hilares, paulò pòst vermibus esca:
Nunc pulchri & validi, paulò pòst turpe cadauer.
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gẽmæ, argentũ, atq; aurũ, pretiosaq; vestis?
Quid populos, magnasq; vrbes ditione tenere?
Marmoreosque habitare lares, vultuq; superbo
Omnes despicere, atq; parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit, si tãquam puluis & vmbra
Deficimus miseri, si tam citò fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cũ loquerer summisso murmure mecũ,
Pallentem vultu aspiciens, gelidumque timore
Incertoque gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax, animi vilis timor argumentum est:
Nec decet ille viros, cedo, quæ te causa timere
Mortẽ adeo cogit? tunc sic ego, Diua, necesse est:
Naturæ impulsu quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt: hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delicias, corpusque resoluit
In nihilum, remanetque nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Deniq; cũcta bõa hęc adimit, sũmũq; malorũ est.
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata mihi subridens, sic ait, Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra,
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima silua

Arbo-

Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendêre columbæ.
At mihi quæ sata sum felici semine cœli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea, nil magis opto.
Respondi. illa autē, Nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis.
Iucundumque iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriq; sub vmbra.
Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore,
Simia cælicolûm, risusque iocusque deorum est
Tunc homo, quum temerè ingenio cōfidit & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanaque diuúm,
Cùm reuera eius crassa imbecillaque sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia se tamen arbitratur noscere ad vnguem,
Garrulus, infelix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seseque licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestræ.
Caligoque ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quę nūc credis mala maxima, forsan
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
Aeolijs plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.

Cui, si quid saperet, vita mors gratior esset:
Cum viuendo malis homines sine fine premantur:
Exiguisque bonis, sed nec sine felle fruantur
Quod verum credes, puto, si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit:
Collatisque ipsis tunc vita humana patebit
Quæ sit, & en tantum mors debeat ipsa timeri.
Principiò de diuitijs, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diua (inquam) si vis huic parce labori:
Quandoquidē prius hoc olim referente Minerua
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recense.
Deque voluptate vbertim quoque retulit olim
Nobis diua Arete, missusq; à matre Timalphes.
Quare id trāsi etiā quæso, & quodcūq; aliud vis
Expedias, tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicā igitur, quoniam bona prima hæc inter habe-(tur.
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse.
Plus licet inde absit, quàm distet Iberus ab Indo,
Sed quid nobilitas, aut quanti est: vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quædam.
Oderuntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoscere veri
Nec possunt nec amant. adeò natura, Deusque
Distinxit mortale genus, recteque videnti
Vna hominum species animalia cætera mōstrat:
Vsque adeò mores varij mortalibus, & mens
Dissimilis: multi tenebras vmbrasq; sequuntur
Nec verum spectare queunt, solemque nitentem,
Instr-

Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut sanguis, quoties generoso è stēmate quisquā
Natus, auos, atauosque suos, gentiliaque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque solet. communis opinio multis,
Paucorum ratio est. si nobilis ille putari
Debet quicunque est diues: sic nobilis esse
Cerdo potest, lanius, tonsor, piscator, equiso,
Pastorque, & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutosa.
Nanque ex his multi rebus nummisq; potentes
Et sunt, & possunt fieri, fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpe illos quos antè rotæ commiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tantùm quum mœnia victor
Aeneadum intrauit Marius, plaudente senatu
Ac populo, insignis lauro, niueisque quadrigis;
Sed postquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superûm leges, & non bene nota potestas)
Quærebat panem duris fossoribus aptum,
Non erat infelix tunc nobilis: abstiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè: mox ipsa reuertit.
Quum Marius rediit, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si fit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur aurum,
De

De fraude & furto, de fœnore: nascitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas. ô
Iudicium vulgi insanum! ô sine pectore turba
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nullæ
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emititur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudesque suorum
Inculcat, cùm sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumenta ataui, patruiq; trophęa
Et quanquã innumeris, demens, ignauus, abũdet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alio quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Graculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi viles, hinc & cœlestia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animũ propter, nõ propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Seruorũ, pulchra & magna & robusta videntur:
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atq;
Vis quædam natiua, cupit qua grandia semper,
Vilia contemnit, qua sursum tendere vt ignis
Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiensque laborum,
Consilioq; potens, curis vigilãtibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt sit ladabilis ipse.

Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat quorum fama inclyta longo
Tempore, post cineres populorũ in pectore viuit
Attamen (ô mores, ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria. cur non
Et labor & virtus etiam placet, vt merito sis
Nobilis? an mauis sapiens iustusque vocari,
Nomine mentito, quàm vero? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua, ô simia disce,
Disce prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iusta sequi: te nosce prius, durosque labores
Amplecti ne te pigeat, vilemque fugato
Desidiam, vt possis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac merito dicêris nobilis: hæc est,
Hæc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta. per istam
Incessere viam Phrigia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris,
Hac abeunte iterũ, in præceps descendit ab astris
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes.
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis,
Delicias ludosque leues, luxumque secuti,
Degenerare suis cœpere à patribus, vnde
Nobilitas tales homines exosa recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.

Non

Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus hac nobilis Hector,
Alcidesque fuit. hac quoque nobilis ille,
Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc: quid te iactas natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuere parentes:
Quid tum, si nihili es, si turpis, turpiter omnem
Incestas maculasq; domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortisque leo, si simia barro
Nascatur, monstrum es, claræque iniuria genti.
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
Aut virtus, potis est: velut ædes, rura, supellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus, at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdones aut agricolas, vnumque videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium fecisse alijs: quæ tempore creuit
Paulatim, sed pòst quoq; tempore victa senescet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de stirpe, aut Cæsaris esse
Noscitur? aut eius, domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit? quis credere tantam
Progeniem perijsse potest? domus alta deorsum
Sæpe cadit, penitusque ruit: sursumque leuatur
Sæpe humilis: nulla est hominũ fortuna perẽnis;
Sic cœlum variare solet mortalia quæque.
At dices, quale est semen, talis quoque fructus

Inde venire solet: si sum de semine claro,
Clarus ero. non sic: proceri sæpe parentes
Exiguum genuêre hominem, turpemq́ue decori,
Robusti infirmum, sapientes insipientem:
Nec mens, vt corpus, patrio de semine manat.
Non patris est animũ pueris præbere, sed ipsum
Largiri natura solet. quid nobile semen
Egregiumq́ue feret, faueat nisi debita cæli
Temperies? verum est vulgo quod dicitur, annus
Producit segetes, non cultus. semina quanuis
Optima, si terræ fuerint mandata sinistris
Sideribus, parient lolium, vel iacta peribunt.
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
Nobilibus natis, adsit nisi gratia cœli.
Hinc est, quòd multos humili de plebe videmus
Illustres nasci? qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, se postmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille quis ille
Tã sapiens sanctusq; Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certosq́ue parentes
Scimus adhuc. dic quęso patrẽ Demosthenis, atq;
Euripidis matrem. dic Socratis, illius inquam,
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit
Diuinos latices, qui solus Apolline teste.
Est visus sapere. hunc genuit, qui marmora fodit:
Nascentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Nouimus: haud rarò quoq; cõsul & induperator,
De populi fæce ad summum peruenit honorem.
Quid quòd equi, pariterq; canes, ac cætera bruta
Dege-

Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nêpe omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiusque ferri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci.
Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: nanque
Hoc verè pulchrũ atq; bonum est, prosuntq; pa-
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntq; (rentes
Sæpe sui similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Aethera conscendet, pulso Ioue: qualiter olim
Fama Gigantæos quum sensit Phlægra tumultus,
Enceladũ memorat, summi iuga maxima Olympi
Imposuisse Ossæ, premeret cum Pelion Ossa.
Sed tamen hoc non esse satis concludimus. ergo
Quanuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisq; licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregijs vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentemq; domumq;:
Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & vtri
Aurato similis, similisque ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen: maluntque videri,
Quàm sic esse homines, pro dij, nũc nomina tãtũ
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,

Arrogat, affectat, sequitur, rapit: vt meritò iam
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo
Atque vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Vt Romæ Pasquillus homo est: vt sæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile mar-
Esto tamē qđ sis & nomine nobilis, & re: (mor:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nūquid parua tibi hæc, & non cupienda videntur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorque,
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines: quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus, difficilis pars
Nimirum hæc, quam si quærit quis ritè tenere,
Heu quantos opus est subeat toleretq; labores:
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumq; malo, aduersabile recto.
Prò superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisq; solet, cur hæc homini mala semina quōdā
Indita sunt: nūqd fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmō humana in pectora morbos
Intulit (vt fama est,) scelerisque iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, salebrosa, & plena laboris

Sem-

Semita,quæ ad mores ducit,vitamq; deorũ! (ille
Quis bonus est?non spóte vllus. quis nó malus?
Qui legis,regisve metu,peccare recusat:
Vel qui fortè nequit, qđ vult,cómittere crimen,
Nimirum haud facile est naturæ obsistere,seque,
Vincere,& insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua,iugique labore
Est opus,à puero,vt vitijs ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet,si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita:hostibus omnis
Plenus ager,multi latitant vbicunque latrones,
Quis tot vitabit laqueos?tot retia cautus
Effugiet?nam cùm fortuna est prospera cuiquam,
Actutum subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra mouet ventosa superbia,tunc &
Desidia atque gula,& petulans audacia surgit:
Contrà illum dolor atq; metus, dirumq; venenũ
Occupat inuidiæ atque iræ,quum sorte sinistra
Subit,& indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto:tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet,vt sua damna rependere possit.
Eheu,mortales inter Scyllam atque Charybdim
Iactantur miseri,& vitijs læduntur vtrinque.
Dumque mala hęc vitare volunt,labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri discrimina oportet
Multa pati,& multos coguntur ferre labores,
Si virtutem illam,quæ humanos temperat actus
Affectant,opus est expellere gaudia,tristi
Consilio,gratamque parum deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis,non vtile quærat,

Iustitia est multis laudata, domestica paucis.
Quod si fortè placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat, nulli credat, fidatque necesse est:
Quãdoquidẽ sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus insidiarum
Sustinet: hic siquidẽ mũdus domꝰ ampla malorũ.
Et scelerum patria est: probitas hîc exulat, vnde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæque,
Idque genus sine felle animalia quæq; petuntur
Sæpius, & pereunt: rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat silua leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia paruis,
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesque columbas:
Versicolor coluber ranas, miserasque lacertas
Deuorat: in siluis fera fortior, ore minorem (reu,
Dilacerat: tua mõstra tenes quoque maxime Ne-
Quę rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, vbique
Hostis adest; prodestq; parum non esse nocẽtem:
Ergo vide quàm sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos: nam tanto parta labore,
Hostibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus solet: ô vtinam fieret, sed vbique
Vincuntur nummis leges, magnoque fauore:
Placantur donis Reges, & voce precantum:

Dam-

Damnât iura illos quibus aut exhausta crumena,
Aut nullus fauor est: alij quocunq; premantur
Iudicio, insontes abeunt vt paruula musca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet: si grandior horridiorque
Impulerit, frangit casses: & tuta recedit:
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbatus ille sophus) miseros nectuntq;, tenêtq;:
Transmittunt laxis foribus, renuuntq; potentes.
Altera virtutis pars, quæ studiosa requirit
Naturæ causas, & vix penetrabile verum,
Quàm sit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt, primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lacrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus iubeat, vesicáve turgês,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora sed calidæ postquam accessere iuuêtæ,
Maiori studio est opus. hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram,
Partenopéve petit Tyrrhena per æquora currês,
At Perusina alius, Romanáve mœnia quærit:
Vt procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, somnique, cibique
Parcus, & assiduus studio, librisque legendis.
Haud aliter quisquam fiet, nisi nomine, doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi,
Gaudia nêpe nocêt, nocet illecebrosa voluptas
Apprimè his, cupiût qui discere plurima, & altû

Doctrinæ columen conscendere. nanq; reflectũt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ sacraria celsa Mineruæ.
Nempe labore opus est longo assiduoq;, volenti
Nobile per populos vrbesque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyspepsia, multos,
Dum nimium nimiũq; legunt, ophthalmia vexat.
Præ studio stomachus crudescit, visus hebescit,
Et pallor venit, & macies, & acerba senectus.
Nec mirum: quoniam scire & cognoscere verum,
Est præter naturam hominis, propriũq; deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine solem
Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cœlum penetrare volatu.
Quod ꝓpriũ est superũ, mortales turpiter audẽt,
Desipiuntq; magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos.
Ni fortè auxilium ac lumen descendat ab alto.
At dij felices, mundum, quis, quantus, & vnde,
Atq; ipsum mũdi dominũ, speciesq; animantum,
Et rerum innumeras norunt, causasq; latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia constãt.
Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas:
Non cibus, aut somnus, nõ morbus, cura, labórve
Non lucri spes, non damni metus impedit illos,
Quin semper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolûm sapere est, prudentia tantum
Conuenit & confert mortalibus, vt sibi possint
Consulere, & vitare sciant incommoda, nec non
Cõmoda congerere, & tranquillã ducere vitam.
Quid

Quid faciat, quid nō homini prudentia monstrat.
Huic studeat quicunq; cupit bene viuere, & inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis
Vtilibus proprijsque, aliena & inania quærit?
Dumque suas nescit vires, maioraque tentat,
Dum nimis alta petit, præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nūquam bibit amplius aluo.
Dum studet insanus Phaëthon cælestia fræna
Mortali tractare manu, nónne infima pressit
Stagna Padi, currumq; cadens vitamq; reliquit?
Sese metitur prudens & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellitque iuuatque.
Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ superûm, ne si contendant altius æquo
Scandere, præcipitent potius, moueantq; cachin-
Vt si fortè velit summa de rupe volare (num
Bos grauis, aut asinus citharam pulsare canorā.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Vsqueadeò vt multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantumq; laboris
Præmia quanta manēt? dices, laus, gloria, fama,
Inq; animis hominum diturna in sæcula viuet.
Atqui ego qd sit honor, quid laus, qd fama velim
Clarius & melius perpendere. plurima nāq; (te
Apparent aliter quàm sint, oculosque tuentum
Atq, animos fallunt specie, velamine & vmbra.
Hinc bona, q̄ mala sunt: & quā sunt turpia, pul-
Cēsentur: scatet hinc fons omnis stultitiai. (chra

Sæpe sub argento latet æs, ferrumque sub auro,
Et sub sincero clauduntur cortice putres
Castaneæ, multosque lupos sub pelle videbis
Agnorum, nónne aulæis cariosa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimisque pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
Quicquid in abstruso est: quicunq; hac vtitur, ille
Verus erit rerum index, & mira videbit. (laus
Quæro igitur, quid fama iuuat? quid gloria? quid
Oppressos somno, aut viuendi munere cassos?
Nil plus quàm surdũ cytharæ, aut spectacula cæ-
At respondebis, viuentes & vigilantes (cum.
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, vltroq; animas cũ sanguine fundũt.
Nimirum, ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multosq; trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens stimulis compellit, vt armis
Grande aliquid faciant: vel si non viribus audét,
Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquã.
Ipsa tamen vitium est: vnde ambitiosus haberi
Nemo velit. quicunq; etenim ambitione tenetur,
Creditur esse leuis, ventosus, turpis: vt olim
Romulidæ orabant iacto post terga pudore
Plebeios, quoties suffragia venabantur,
Cerdonumq; animos precibus seruilibus atque
Turpibus obsequijs captabant, muneribusque,
Vt proprijs rebus curarent publica omissis,
Perq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles, ac fronte superba.
Propter se virtus petitur, non propter honorem?
Ipsa licet propriè ac vere mereatur honorem:
Quid

Quid? quod vulgus iners nescit virtute moueri?
Hanc potius ridet, faueat fortuna necesse est,
Diuitiæq; adsint: tunc laus, honor, & decus omne
Adueniet, virtus sine censu languet vbique:
Quanquam nil refert, si gallo sordet iaspis:
Nec minus idcirco est preciosa & nobilis: vnde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura,
Insignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per se pulchrũ est, nudũ monstratur: at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
Personamque sibi inducit velut histrio. quare
Si rectè aspicias, vita hæc est fabula quædam.
Scena autem mundus versatilis: histrio & actor,
Quilibet est hominum. mortales nam propè cũcti
Sunt personati, & falsa sub imagine, vulgi
Pręstringunt oculos: ita dijs risumque iocumque
Stultitijs nugisque suis per sæcula præbent:
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausque,
Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur: at esto
Quòd tantũ dignis tribuantur. dic mihi nunquid
Corporibus prosunt? certè nil. dic, animísve?
Tantundẽ: hos inflant potius, tumidosq;, leuesq;
Nec non sollicitos reddunt. se subdere multis,
Et seruire solet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoq; periclis.
Virtutem veram qui possidet, ille quietus,

Ille satis felix: permittat cætera diuis. (est:
Sufficiēs honor est homini, quū dignus honore
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imo
Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
Iā mala quę humanū patitur genus, adnumerabo.
Principiò postquam è latebris malè olentib. alui
Eductus tandem est, materno sanguine fœtus,
Vagit, & auspicio lacrymarum nascitur infans:
Vt puto, quā mala sit vita hæc, quā plena periclis
Natura monstrante videt. sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto (tos,
Pectore dat gemitus, metuēs scopulos, freta, vē-
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunque tenet discrimina pontus.
Vix natus, iam vincla subit, tenerosque coërcet
Fascia longa artus: præsagia dira futuri
Seruitij. quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti: nec non & regibus, & vitijs, &
Iudicijs hominum: seruit quoque quilibet vltro
Spe pretij, faciēdo aliquid, vel fortè coactꝰ. (quò
Omne animal postquā natū est, subitò ambulat, &
Cunq; libet graditur: non sic homo: tēpore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte dieq; domum vexat, turbatq; quietem.
Pòst vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atque
Iussa pati, sentitque minas ictusque magistri,
Sæpe patris matrisq; manu, fratrisq; frequenter
Pulsatur: facient quid vitricus atque nouerca?
Fit iuuenis crescunt vires: iam spernit habenas,
Occlu-

Occluditq; aures monitis: furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens: non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat suadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet, cerebrosus & exlex.
Nempe agitur furijs iuuenum pars maxima: pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudẽtia, recto
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentã.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,
Cumque ipsa curæ adueniunt, dutiq; labores:
Tunc homo mille modis, stultoq; enititur omni
Rem facere, & nunquã sibi multa negotia desunt.
Nunc peregrè it, nunc ille domi, nũc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos, famulosque gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dumq; inhiat vano malè sanus honori,
Inuidiæ atq. odij patitur mala plurima, deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atq;
Mentis: nam vires abeunt, speciesq;, colorque:
Nec non deficiunt sensus: audire, videre
Languescunt, gustusque minor fit: deniq; semper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur: inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Sustentata meant: animus quoq. vulnera sentit,
Desipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo suis subiecta malis est quælibet ætas.
Plurima sunt etiam mala, quæ cõmuniter omnis
Aetas.

Aetas ferre solet:nunc frigus lædit acutum,
Hybernæq, niues,nec non furibundus ab arcto
Riphæisque iugis Boreas,quum stiria pendet
Horrida culminibus,glacie cùm flumina torpēt.
Nunc æstas nimijs insana caloribus vrit,
Quum tenet ardentē Nemees Hyperiona mōstrū
Aruaque flauescunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias?nullus morientibus herbis
Humor adest,lamæ siccæ,siccæque paludes
Torrentur,candet cælestibus ignibus aēr.
Nunc sitis atque fames,nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat. quis possit carmine morbos
Innumeros,quibus est obnoxia vita,referre?
Quot febres,quot lāguores, quot vbiq; dolores
A capite ad plantas?humanum corpus vt extrà,
Sic intus patitur:per singula membra venenum
Infudit natura homini,caput & manus,& pes,
Et latus,& stomachus,grauiter torquētur,& au-
Atq; oculi & fauces,renes:qd cætera dicā? (res
Quid cupio numerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam plerunque sua de sede recedit:
Vel philtris, vel carminibus,vel turbine morbi,
Vel quum cerritus cacodæmona pectore quisquā
Baiulat insano,vel quum furit improbus Euan:
Quanq̃ & auaritia,ambitio,dolor,ira,voluptas,
Non minus ac vinū humanos cōfundere sensus,
Atque animis tenebras soleant inducere:quare
(Dicere si verum volumus)pars maxima viuit
Ebria væsanis affectibus.inueniuntur
Heu pauci,qui non titubent,qui lumine sano

Aspiciant quid agant, ac se ratione gubernent,
Hinc non insciè quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia septem
Inter stultorum tot millia connumerat qui
Credantur vero sapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixq; profectò
Stultitia est: sine qua mortalia cuncta perirent,
Nilq; agerent homines interris: hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis sunt opportuna tot arma,
Tot clypei tot signa suis distincta figuris?
Hac rursus monstrante, ioci, thyasiq., choriq́ue
Inuenti, tot deliciæ, tot ludicra, totque
Ornatus: nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem posset, quamuis facũdus. in vndis
Mergitur hic audisque miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præcepsq; ruẽs perit, aut malè languet
Perfractis membris? altus niue, grãdine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interijsse liquet: quosdam delapsa ruina
Contriuit: nónne absumunt incendia multos?
Nónealiquos aut herba nocẽs, fungiue maligni
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit: quot bellua morsu
Exanimat? muliue malus, vel nõ equus æquus
Dum furit atq; ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid

Quid referã, quot damna homini persæpe venire
Culpa hominũ soleãt? adeò vt fera nulla magis fit
Formidanda illi quàm semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,
Tot delatores, tot falso in crimine testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu latos turbat lea visa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clàm: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fideque
Insulsa faciles falli nouêre: ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis,
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus, verè hîc sunt tartara, sunt hîc
Cerberus, & furiæ, & chaos, & styx: deniq; quic-
Horribile, & fœdũ nigri tenet aula tyrãni, (quid
Sola quies somni pacem mortalibus affert,
Dũ viuunt: nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis,
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iussit enim vt dirus pulex, cimexque, culexque,
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne desint vnquam mala nocte dieque.
Lõgè igitur melior mors est quàm mortis imago,
Nam quicunque fretum vitæ gaudente carina
Tranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasque procellas,
Leucotheámque caput sertis redimitus adorat,
Atq; Athamanteum donis onerat Melicertam.
Secu-

Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia soluit
Vincula, morte fugit metꝰ omnis & omne pericl.
Vtque dolor nullus, te nulla vrgebat egestas,
Quum patrios nondū lumbos ingressus, eras nil:
Sic postquam extrema fueris iam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egestas.
Quis damnosa sibi, quis perniciosa fuisse
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere, fuit quum
Ipse nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuisse sibi mensesúe diésve,
Quos nunquā vidit, vel quos nūquā ipse videbit?
Vel quis noctē illam vt paruā, miserámq;, grauēq;
Vituperet, qua nil sensit? somnoque profundo
Obrutus, vt lignum iacuit, gelidúmque cadauer?
Quid mors? ęternꝰ sōnꝰ. somnꝰ? breuis est mors.
Sed multis placet immortales esse animas, &
Viuere defunctos perhibent, membrisq; relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari solet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra subire:
Myrtiferūq; nemus fingunt, vbi vulgus amantum
Ingemit, atque addunt feruentes ignibus amnes,
Monstraque viperium manantia gutture virus,
Distinctasque locis sedes: vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus sæuis facibusq; cruentis
Eumenides agitent sontes: vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Ast aliter dicunt alij, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui vixere decenter
Ac rectè, in cœlum sublatos iungier astris:

Contrà qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexere deos, pecudum quoq; corpora iusto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors,
Aut saltem bene viuendum, vitijsque carendum:
Nanq; pijs iustisq; daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas meritumque dolorem.
Atqui morte obita superéntne, an sint potius nil,
Et cum corporibus pereant animæ quoq; (tanq̃
Sole niues verno) aut nubes Aquilone solutæ.
Dicere nõ nostrum est: videor satis esse loquuta?
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophian: (nanq; hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, semperque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere (ni fallor) si te tenet ista cupido.
Mi satis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & felices efficientur.
Quare agedũ sanctos mores amplectere, & omnẽ
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, nulloque timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecũ animo versa, sic cogita, & inquo,
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima dãno
Afficiet? nullo nimirum, quid mihi demet?

Diuitias? sed diuitijs tunc neutiquam egebo,
Nec re vlla prorsus. cur non ditissimus ergo
Censeri poteto? nempe est locupletus ille,
Non qui plura tenet, sed qui minus indiget auri.
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, vti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neq; torquentur pecudes, quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasq; placentas.
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est: nónne esset deterius si
Me superante illi morerentur? perpetuoque
In mœrore manerem? vt scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quē Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuātē,
Aeterno in luctu vitam duxisse molestam.
Præcedam? at paruo pòst tēpore nostra sequētur,
Quum volet ipse Deus, vestigia, meq; reuisent.
Si modò sunt aliquid manes, vt credere par est,
Vt Christi præcepta docent, multiq; sophorum
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat. nanq; hæc sunt tradita nobis
Mutuò: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquā,
Nilq; meum amittam. quid tū si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudꝰ abibo.
Mūdus enim quoddā hospitiū est, vbi turba ani

Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: Sumite, dicens,
Sumite: non meritis vestris, sed munere nostro.
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eia agedum, dicam, nostris decedite mensis.
Vescimini, & genio læti indulgete. sed hora
Vltima quum veniet qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuasque alios ijsdem gaudere sinatis.
Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & eijciet vi.
Tunc malè cōfusus, lacrymásque: ululúsq; recedet.
Cur ego sortiferæ si me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo? vel ægrè
Migrabo vt multi? neque enim fas: imo libenter
Destituā mundū hunc fœdū, innumerisq; refertū
Fraudibus atque dolis, incestibus atq; rapinis,
Est vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iustitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri insidiatur, vbi optat
Interitum patris natus, mulierque mariti,
Atque vir vxoris: nemo est, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò possit) non rapiatque,
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò possit mundus spelunca latronum
Dicier. en reges sub honesto nomine, nec non
Pontifices, spoliant populos. en depeculantur
Certa-

Certatim ciues, laniantes viscera matrum.
Quid tot stupra loquar? sunt cũcta libidine plena
Et passim prostant, & clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur? mystæ, vafriq́ue cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibusq́ue
Nocte dieq́ue subant: sunt qui consanguinearum
Inguinibus gaudẽt, ineunt pecudes quoq; multi:
Et rura, & siluæ infames, vrbs quæq; lupanar.
Adde tot instantes casus, tam multa pericla,
Quæ impendẽt semper mortalibus. adde labores
Asiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, quîs opus est ceruicem subdere: quando
(Proh pudor) ignari sophiæ, crassiq́ue cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos volucresq́ue rapaces,
Continuisq́ue iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, p̄sunt populis, vrbesq́; gubernant,
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia si tecum reputas, animoq́ue reuoluis,
Non metues mundũ hunc tã stultũ, tãq; malignũ
Linquere. sed potius rectè fecisse Calanum,
Atque alios dices, qui se sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerũ caueã, stabulumq; ferarũ
Deseruêre, manu cessantia fata vocantes,
Nec voluêre vltrà moribundum pascere corpus.
Et miseret carni tanto seruire labore,
Quod nisi religio obstaret, legesq́ue Platonis,
Et Deus, hortarer te vltrò dimittere vitam,
Et sortem insanam sceleratas linquere terras.

Non vinũ, vt vinum appetitur, sed tale bonumq;
Sic vita, vt vita, est nihili, nisi sit bona: quòd si
Est misera, vt vinum corruptum despiciatur.
Esse quidé, per se nec amandum, nec fugiendũ est:
Quippe habet hoc quãuis vilissima recula, ver-
Musca, lapis, cortex nihil est optabile. dẽpta (mis.
Conditione boni. nisi sit tale esse, bonumque,
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valde insipiens est,
Quum mala tot tantosque pati sine fine labores
Corporis atq; animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cũ carne exuere, & requiescere semper,
Æternaque frui ac tranquilla pace, vel ipsis
Depositis membris, nulla re prorsus egentem
Viuere, nec sentire aliquem iam posse dolorem,
Atq; vnà cum dijs totum percurrere mundum,
Singula spectando, & ventos superare volando:
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus.
Cogaturque imas terrarum habitare latebras.
Postquam sic fata est Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbea renuentem fronde coronat:
Deinde abiens p inane amplũ, sese abdidit astris.

LIBER. VII.

LIBRA.

MVSA agedum surge, & melioribus vtere pennis:
Alta pete, atq; humiles iamdudum despice curas:
Rebus

Rebus in excelſis decus eſt & gloria maior,
Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Eſt vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi ſemper
Lucidus apparet Titan, nulliſque tenebris
Læditur alma dies. non illic nubifer Auſter,
Væſanúſve Aquilo: Zephyri ſed blandior aura
Spirat, & ambroſiæ lætiſſima gramina mulcet.
Hàc ſpatiare igitur: tamen inde relapſa viciſſim
A centro ad centrum vario diſcurre volàtu.
Ac veluti ſpeculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul: ſic te ſuper aſtra neceſſe eſt
Scandere, ad vſq; Iouis ſoliū? hac ſublimis ab arce
Subiectum claro ſpectabis lumine mundum.
Principiū primū, immenſum, admirabile, ſummū,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum eſt duntaxat, nec rectè plura putantur:
Nam ſi plura forent rerum primordia, vel nil
Inter ſe prorſus differrent, ſic erit vnum,
Vel mage differrent, & ſic fateamur oportet,
Eſſe aliquod maius, melius, præſtantius, inter
Cætera principia, vnde alijs tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cætera. nam ſi
Plura mouent pariter, ſi vires omnibus æquæ,
Si par imperium eſt, non eſt tamē æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atq; omnem impediet diſcordia motum,
Vt ſi fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat. vnde loco ſemper verſatur eodem.

At si animus cunctis idem est, eademq; voluntas
Principijs, frustra ponentur plura, sed vnum
Sufficiet. nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
Possunt, haud dubiè imperfectū erit vnúquodq;,
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus vnum,
Et mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Est operæpretium tamen hoc ratione probare.
Causa suo effectu prior est, authorq; opere ipso,
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilque illi desit, longè est robustius, atque
Fortius. ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem causa atq; author: sed debile contrà
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicq; aliquid desit: proin vincitur, atq; mouetur
Perfecti iussu, paret, non imperat: ergo
Iure quidem effectus dici, atq; opus esse meretur,
Posteriusque ipso perfecto debet haberi.
Quòd si principium primum, quo cuncta creãtur,
Imperfectum esset: miserum foret vsq;, & ab illo
Nil posset fieri perfectum: sicut ab arte
Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.
Quare non possunt plura esse exordia rerum,
Ast vnum: quia perfectum non amplius vno est,
A quo sic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generãtur.
Est etiam, purum ac simplex: nam posteriora
His sunt cóposita & mista. an có ponere quisquã
Aut miscere potest, si nó prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hæc extare necesse est

Sitq; [illegible] per se, [illegible] conis [illegible] a manere.
[illegible] ipsum primum (ceu diximus) vnũ est,
Ac [illegible] lex, nec no purum: quod viuere si non
Credimus, erramus. quoniam nisi viueret, vnde
Esset vita alijs, quum viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirũ, atq; sapit: quia condere nunq̃ (set
Tot bona, tã varia et pulchra, et tãto ordine pos-
Ni sapiens foret, & cognosceret omnia ad vnguẽ.
Nec dubitandũ etiam, sed corde atq; ore fatendũ,
Hoc ipsum esse bonum: nũquid bonitate carebit
Illud cunctorum quod origo & causa bonorũ est?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonũ: aut bonꝰ ille putãdꝰ
Qui rerum fons est, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loqmur, plerũq; Deumq;, Iouemq; vocamus.
Qui quum sit primũ ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se viuens, sapiensque, bonusque,
A nullo accipiens quod habet, verũ omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent, amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si neget vndas
Fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neq; pendet ab vllo:
Sic Deus est per se, idcirco non deficit vnquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicqd enim per se est, semper durare necesse est,
Quum nullo indigeat, quum solo pendeat à se:
Quum vi non possit, quum nolit sponte perire.
Demum ipse est totum: sunt autem cætera partes.

Tale tamen totum non est,quod constituatur
Partibus ex ipsis:quum sit super omnia simplex.
Sed virtute(inquam)totú est,quia cődidit orbem
Tam vastű,& quicqd tam vastus continet orbis.
Omnia quæ viuunt,& quæ viuentia non sunt.
Omnia quæ apparēt,& quæ apparentia nő sunt,
Ipse facit solus,solus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est,totumq; vocatur.
Vt semen tota est arbos:quia viribus eius
Quãquã sit minimű,tamē ingens nascitur arbos,
Quæ validis ramis spatiosas explicat vmbras.
Multi autem dubitant an corpus corporéusve
Sit Deus.esse etenim nil præter corpora credunt.
Atq; ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc sit verum,dispiciamus.
Omne qđ est corp9,quantű et quale esse necesse
Atq; duo hæc propter,nimirű sensile corpus (est,
Redditur:his demptis,quid sensu percipietur?
Quod verò quantű &quale est,componitur.atq
Simplex est Deus ipse,velut iam diximus.ergo
Neutiq; corpus habet,prędictis adde quòd omne
Corpus materia saltem,formaque coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum,æternus quum sit,ne desinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet est etenim finitum,nempe rotundum,
Corporibus cunctis maius,meliusq; suis est
Limitibus cinctű:sic qđ quater angulos,aut ter
Format,sic alias quod habet quascűq; figuras.
Ergo infinitæ non est virtutis,& istud
Monstro sit:partes hoc diuide corpus in æquas.

Sitque

Sitq; A, dimidium, sit B, pars altera: quæro
An possit tātum A, quantum B, & vtrinq; potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet. quod si pars vtraque vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit. ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creauit
Fortè aliquis respondebit, Deus infinitum
Est corpus, nos verò istud posse esse, negamus.
Omne etenim spatiū compleret, nec locus vllus
Restaret vacuus qui claudere cætera posset:
Sic nec mūdus erit, nec nos, nec deniq; quicquā.
Præterea corpus viuens quum nobilius sit
Ac melius quàm quod vita caret, haud dubitandū
Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam:
Propter quam corpus melius fit nobiliusque,
Quæro igitur nunquid vita est substātia? vel quid
Accidit? hoc si fit, substantia vilior esset,
Nec non deterior quàm quod substantia nō est:
Quod certè absurdum, clamabit turba sophorum.
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget adiuncto sibi: solaque purius atque
Commodius per se quàm corpore iūcta manebit.
Nam quare adsciscat corpus sibi, viuere liber
Quum valeat mundi sator, & sine corporis vsu?
Nempe superuacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animamque coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps, bonus, omnipotēsq;
Aeternus, sapiens, prorsus sine corpore viuit.
Sed

Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu, nil præter corpora norunt,
Vt si fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum obijcias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè, esse alia & quāplurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue inprimis, vt cernere nostri
Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,
Atque ideo nobis meliora & nobiliora:
Quod forsan tali poterit ratione patere.
Omne graue & crassum quanto plus cōtinet in se
Terrenæ fæcis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leue, & subtilis materiai
Massa est cōpositū: docet hoc quodcūq; metallū.
Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terræ plus, & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriamq; abeunt: leuiora magisq;
Pura, nitent, meliore sono, meliore figura.
Sic panis melior: qui purior & leuior fit
Ex simila: hunc domini comedūt, sed crassior escā
Dat famulis: rursus grauiori & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure molossi. (tur
Sic aqua, sic vinū, atq; oleū, & liquor omnis habe-
Nobilior tanto, quanto est subtilior atque
Lucidior leuiorq;: cibus quoq; crassior, & cui
Plus grauitatis inest, in sordes versus ab aluo
Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,

Fit

Et caro, fit sanguis, fitque vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, crassoque, grauiq; & opaco
Corpore sunt, gemmæ pretiosaq; marmora lucēt?
Nempe quia his minus est terrenæ fæcis: at illis
Materies concreta magis densataque tellus
Dat pōdus, lucemque adimit, pretiumq; decoris.
Sūt speciosa igitur min9, & pretiosa, tenēt quæ
Plus terræ: vnde etiam possunt minus entia dici:
Vt minus est aurū scotia, & qđ vilius auro est,
Nanq; elementornm certè est vilissima tellus.
Et quasi fæx quædam: idcirco faber optimus illā
Inferiore loco fixit, multumque remoto:
Vt quantum posset, distaret ab æthere puro:
Densauitq; globum, vt minor & contractior esset,
Cælicolumque minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tā pulchrū absoluit De9 amphitheatrū,
Ornauitque ipsum stellātibus vndique gemmis,
Quicquid vbiq; fuit scobis, immundæq; relictum
Passim materiæ, ventos abstergere iussit.
Illi confestim domini mādata facessunt, (patētes
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusq; Eurusque
Certatim verrunt campos, glomerantq; redactas
In medium sordes, varijsque afflatibus vrgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit:
Non locus alter erat distantior, inferiorque,
Ad quem confugiens tandem requiescere posset.
Nónne etiam reliquis infirmior est elementis,
Debiliorque? etenim si discindatur ab æstu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire
In fe-

In ſeſe nequit, ac diductas iungere partes.
Aſt aqua ſi fuerit diuiſa, recurret in vnum
Extemplò, & rurſus veluti prius integra fiet:
Sic aër: ſic ipſe ignis quum dilaniantur.
Quamprimum coeũt, disiectaq; mẽbra reducũt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirũ quia ſunt meliora, magiſque
Perfecta, & propria poſſunt virtute moueri:
Terra autem per ſe ſtabili grauitate quieſcit,
Immò alijs cauſa eſt vt ſint immota, locumque
Ne mutare queant, ſiquidem plus eſt vbi terræ,
Plus grauitatis ineſt, minus illic mobilitatis.
At quæ ſunt leuiora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem. nam cauſa mouendi
Corporib. vita eſt: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent, ſed quum viuentia ſint meliora
(Quandoquidem nihil eſt vita pretioſius ipſa)
Haud dubiè, leuius, quodcunq; eſt, mobiliusq;,
Illud idem melius dicendum nobiliusque.
Ergo errant prorſus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ craſſa magis quid enim ſubtilius ipſo
Aëre quidve poteſt tangi minus atque videri?
Vnde ipſum multi vacuum, & nihil eſſe putarũt.
Apprimè eſt tenuis: quid ni? veruntamen eſt ens,
Et verùm corpus, primis de quatuor vnum
Nobilius terra, & terram humectantibus vndis,
Tradita proinde fuit ſedes ſublimior illi.
Nam quæ ſunt cœlo & ſtellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, vt lumina fallant?

quis

Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquã
Carceris Aeolij fregêre repagula, montes
Ingentes quatiunt: validoq; à stirpe reuulsas
Deijciunt ornos, pontumque à sedibus imis
Euertunt: cogunt nubes, soluuntque coactas,
Terribilesque cient tonitrus, & fulmina trudunt:
Quum tantas habeant vires, non entia dices,
Cernere qđ nequeas, vel prẽsos stringere palmis?
Nimirum stultum est committere sensibus omne
Iudicium, fallunt oculi persæpe videntem,
Proq; alio monstrant aliud, demergito in vndas
Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus adacta phasellus,
Currere tunc littus credas, cessare phaselum,
Fallaces igitur sensus, ætate frequenter,
Aut morbo, aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuiq; pares quod pulchrum iudicat ille,
Cõtrà hic turpe putat: dulce ille, hic ducit amarũ:
Ille alget, calet hic, variantur corpore sensus,
Inque alia sunt carne alij partesque sequuntur
Interdum per quas operantur: vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas, & fixa moueri,
Quippè mero turbati oculi, turbant quoq; visum,
Aer præterea solet ipsos vertere sensus: (nũc,
Nãq; modò est clarus, modò turbidus, humidus est
Nunc siccus, est densus: nunc rarus: ita ipsos
Illudit variè sensus: hinc sanguineus sol
Apparet minor hinc vel maior luna videtur
Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,
Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.
His alijsque modis possunt errare: sed ipsa

Certior

Certior est ratio, duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania somnia, verum.
Hāc amat, hanc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit, ingenioq; valet, cui viuida mens est,
Aethereusque animus: sed crassa obtusaq; turba
Non videt hāc lippis oculis: hinc plurimus error
Vanaque credulitas, & opinio cæca tenaxque
Prudentum rectrix ratio est, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà possumus, omni
Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram, incertamq; imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus.
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore.
Nēpe imperfectū imperiū atq; ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudesq; feræq;
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantùm somnoque vacantes
Quòd si nullum animal melius natura creasset,
Quid nā aliud foret hic mūdus quàm turpe ferarū
Ac pecudum stabulum, spinisq; fimoq; refertum?
Quidnā aliud foret ipse Deus quā pastor herusq;
Multorumq; gregum, multorumq; armentorum?
Atqui hominē fecit: nimirum maxima laus hæc.
Nimirum satis hoc: hoc, fieri melius nil
Debuit aut potuit? iamiam perfectior orbis
Esse nequit: fuit hæc Iouis infinita potestas:

Sed

Sed videamus vtrum ſit fas hoc credere. non eſt,
Non eſt hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nam qd homo eſt? animal certè ſtultũ atq; mali-
Prę́q; alijs miſerũ, ſi ſe cognoſcat ad vnguē. (gnũ.
Quis non ſponte malus? vitiorũ lubrica & ampla
Eſt via, quà properant omnes, vltroq; feruntur,
Nec ꝓhibere valēt monitor, lex, pœna, metúſve,
Contrà, virtutis ſalebroſa, anguſta, nimiſque
Ardua, quà pauci tendunt, ijdémque coacti.
Quis ſapit? an mulier? nũquid puer? aut cerdonũ
Tota cohors? eheu ſtultorum maxima turba eſt,
Cæcis verſamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè ſibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt, vt poſſimus latitans inquirere verum?
Diſtrahimur varijs curis: pars plurima vitæ
Conteritur ſomno, reliquum morbi atq, labores
Aſſidui impediunt, paupertáſve improba turbat,
Deſidia interdum, interdum furioſa voluptas.
Hinc ſtulti ſumus, hinc nobis ſapientia deſit.
Nanque ea continuo ſtudio longóque paratur,
Pacatumq; animum poſcit mentemq; quietam.
Quàm verò genus humanum miſerum ſit, abũde
(Ni fallor) ſexto libro monſtrauimus antè.
Eheu pœnarum ſcelerumque & ſtultitiarum
Hic locus eſt: hæc eſt tenebroſi regia Ditis,
In qua nemo quidē nón multa incõmoda ſuffert.
Turba tamē ſtupida & craſſa hoc nõ cogitat, imò
Inter continuos, deteſtandoſque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miſeram ſe

Agnoſcit, patitur pœnas, ubiterque iocatur,
Et ſubitò obliuiſcitur omnia: dummodo parua
Dulcedo ſubeat: lethen hæc mentibus infert.
Prouida ſed tales voluit nos eſſe, ſagaxque
Natura: vtiliter certè. nam ſi ſaperemus,
Quis ferret miſere tot tantaque tædia vitæ?
Triſtitiam, curaſque graues ſapientia gignit.
Ipſa etiam natura hominem ſpe lactat inani,
Qua ſine quiſq; ſibi mortem conciſceret vltro
Ergo ſtultitia & ſpes, ſunt duo pharmaca nobis
Tradita, prudentis naturæ conſilio, ne
Tot tantiſq; malis affecti deficiamus. (ipſe,
Quòd ſi hodie haud vllũ eſt animal præſtantius
Mundi author quid erit? ſtultorumq; & miſerorũ
Et ſceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellũ imperiũ, ô ſummum ac mirabile regnũ!
O bellos comites! quid quæris Iuppiter vltrà?
Iam non es ſolus: tã pulchrum condere mundũ,
Scilicet hos propter decuit te, ſeruiat iſtis
Cœlum, ſol, luna, aſtra, aër, tellus, mare, quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantq; velut nix
Adueniente æſtu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti ſunt quæ tam imbecillo corpore cõſtant?
Quanti ſunt quæ tam imperfecto tempore durãt?
Nunquid credibile eſt terram pontumq; habitari
Duntaxat: quæ ſunt cœlo collata ferè nil.
Quid tellus pontuſq; ſimul? pũctum propè dicas,
Si mundi ſpatium immenſum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipſis quodlibet aſtrum
Eſt maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus, locus, & tam vilis habebit

Tot

Tot pisces, homines, pecudes, volucresq;, ferasq;:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebũt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetisq; cerebri est:
Immò illic longè plura & longè meliora
Viuere credendum est, longeq; beatius atq; hic.
Denique si verum volumus sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorumque infima tellus:
Ast aër vltra nubes, cœlumque beatum,
Pax vbi perpetua, & nitidi lux clara diei
Assiduè regnant, domus est & regia diuûm.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamê innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immensũ, tamq; decorum
Desertum omnino ac solum, vacuumq; colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &
Delicijs, veluti quidam scripsêre, vbi vitam
Nunquam vllus dolor aut casus cõtaminat vllus.
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox apprimè, ideo fortasse recepit:
Omnis stella autem censebitur insula: quid ni?
Nónne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quòd solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant.
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges

Hæc loca non finerent armis intacta, ſuoque
Imperio vellent adiungere, ſiquis ad illa
Acceſſus foret, & cuperent conſiſtere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe ſuos aër cœlumque ad ſidera ciues
Indigenaſq; tenent? quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maieſtatem inſipienter
Blaſphemat, nunquid non eſt blaſphemia, cœlum
Dicere deſertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantùm brutiſque præeſſe,
Tam paucis, & tam miſeris animalibus, & tam
Ridiculis? certè ſciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt ſua gloria maior,
Maius, & imperium foret, & perfectior orbis,
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina poteſtas.
Sed dubiũ eſt an ſint puræ & ſine corpore formę:
An varia (vt nos) membrorũ compagine cõſtent.
Nimirum dictat ratio, quòd in aëre & igni
Corpus habent quæcunq; manent animalia: nã ſi
Non ſunt corporea, ergo aër deſertus & ignis
Prorſus erit. vacuuſque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui non eſt corpus, non eſt locus, idque loco nil
Indiget: vt ſatis oſtendunt præcepta Sophorum,
Sed nunquid morti debentur? credere par eſt,
Viuere longa quidem & felicia ſæcula, tandem
Deſinere, atque mori. nam ſi corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit, ſequiturq; locatum,

Fort

Fortè aliquis, quali specie, qualíve figura
Sint hæc scire velit: par est quoq; credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem?
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi,
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro,
Cælicolæ, nunquam pereunt: quia nulla senectus
Astra terit, nulla vnquã ętas labefactat olympum,
Credendumque ipsis maiora & lucidiora,
Et formosa magis, magis & valida & leuia esse
Corpora, quã reliquis quæcũq; sub æthere viuũt.
Atq; elementa colunt, & tempore mensurantur.
Sed qd agunt? gaudent sensu ac ratione vicissim.
Nunc hoc, nunc illa vtentes: mirisque fruuntur
Delicijs, quas humanum nec fingere posset
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua,
Illic est verus mundus, vera entia: veræ
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
At hîc sunt vmbræ tantùm, simulachraq; rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liquescunt,
Illius mundi quædam est hîc noster imago: (illo,
Quantũ pictus ab hoc, tãtum hic quoq; distat ab
Extra ipsum verò cœlum & supra omnia corpora
Esse alium mundum meliorem incorporeumq;,
Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res est dissona vero.
Nam, si nobilior sensu, & præstantior est mens,
Cur habeat propriũ mundum, ꝓpria entia sensus
Quæ verè existant, quæ percipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proprio non gaudeat orbe,
Nilq; habeat per se existens? sed somnia tantùm

Apprendat, tenuesque vmbras, & inania spectra?
Quæ non existunt per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, puras, immateriales,
Quæ per se existant melius quàm sensibiles res,
Hic ille achetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quanto sensu perfectior est mens,
In quo sol deus est summus, dijq; astra minores.
Ergo plura etiam quum sit perfectior, in se
Continet, ac diuersa magis quàm materialis
Corporeusque orbis. sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Æterna, absq; loco, & nullis obnoxia damnis,
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago,
Omnia sed perfecta illic, atque vndique tota:
Hîc sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio, sic plures efficiuntur
Cerui: nanque illic virtus est vna creatrix
Ceruorum: vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico, quæ noster continet orbis:
Quæ numero plura, at specie clauduntur in vna,
Omnia proueniunt suntque à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisque suo incumbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbes, terramque appellant sidus opacum,
Cui

Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà
Imperium teneat, producatque omnia solus (aër
Corpora quæ æquor habet telluśq; atq; infimus
Vmbrarũ dominus, simulacraq; viua gubernans,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpũtur
Exiguo, propè nil possunt, vmbræque vocati.
Hic reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: nanque infrà nubila nox est,
Suprà autem lux clara nitet, splendorq; perennis:
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorque dedit vilissima regna, aliosque,
Vt quisque est melior, melioribus addidit astris,
Imperiumque suum natis diuisit habendum.
Sed tamen hæc hominũ nulli certa esse putamus.
Nam secreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cœlo, rediitque iterum, potuitque referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisque suo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præsertim vates, quibus est fiducia maior.
Traditur his, quacunque velint, impunè vagari:
Nam ferijs agitantur Iacchi, & Apollinis œstro:
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum:
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis hoc (veluti promisimus) ostendisse
Multa esse, & nobis longè meliora videri
Quæ nequeũt, viuunt tamẽ, & ratione fruuntur.
Imò aliqui in primis docti scripsere sophorum,
Tales esse animas quoq; nostras, corporibusque
Exutas non posse mori, æternasque fatentur.

Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Diuinus verè Plotinus, sicque poëtæ
Non pauci cecinere. igitur par esse videtur,
Atq; operæ pretium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem:
Quid melius quā se cognoscere? corpora qd sint
Norunt vel pueri: puluis de puluere: verùm
Difficile est naturā animi cognoscere ad vnguē.
Quare hanc, Pierio confisus numine, totis
Viribus ingenij & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, facilique ostendere versu.
Quo facto, Libram egressus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obstant scribenti fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progressus bonus est ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifesta magis, magis & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi sumus hac in parte: etenim si
Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta sequentur.
Friuola si fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid super his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifesti
Sunt nobis quàm causæ: igitur sumamus ab illis
Principiū, & foribus rem perspiciamus apertis,
Iamque ideo à motu (quia per se sponte moueri
Possunt, quæ vitam retinent: quia deniq; motus
Præcipuum vitæ iudicium est) prius incipiemus.
Nempe ipsum corpus, nec non mēbra ipsa quiescūt
Per se, & putrescunt: calor est fortasse mouendi
Causa, aut calfactus sanguis. sed viua frequenter
Stant

Stant immota, insit licet his sanguisque calorq;
Quandocunq; volunt requiescere. proinde volũ-
Ipsius motus fons & causa esse videtur. (tas
Sæpe volũt tamen, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrunq; simul motum creat: imperat vnum,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse, sed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe volũtas
Mente bonũ mõstrãte videt, deinde ipsa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur, velut ignis ab esca,
Vt lapide Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lacrymis. miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili, & coeant: sed plurima contrà
Discordent inter sese, purgentque vicissim.
Vnde aliqui merito esse aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiã, perq; hæc fieri omnia credunt,
Ergo bonũ mouet, à quo deinceps mota volũtas
Membra agitat, corpusq; vrgẽs huc mittit et illuc,
Non tamen esse bonum cũctis animantibus vnũ
Credamus. neque enim cunctis est vna cupido.
Diuersis diuersa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat amatque,
Quàm matura ætas. nam qualia corpora, tales
Sunt plerunq; animi, & talis plerunq; voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nũc illud amamus.
Et quę grata prius fuerant, mox despiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos
Nunc illos habitus diuerso tempore sumit,
Naturamq; animi secum trahit, hinc sitis, hinc &
Macra fames, Venerisq; oritur genitiua cupido.

Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, aër,
Sideraque interdum, vt quidam scripsere periti.
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa
Conditio, nos velle facit diuersa, mouetque.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monstrante viam, & virtute trahũtur:
Qui perquàm rari existunt. nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbeum iubar inspissantes aëra fumi.
His demum causis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisq; quietis
(Indupedita modò hæc non sint) infunditur, hoc
Illorsum impellens, sed cur lassata labore (sum
Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpẽt,
Hinc credo, quoniam sanguis feruore solutus
(Feruet enim motu nimio) subducitur, atque
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
Aegrorum extenuãt quũ pallida corpora febres.
Sãguis enim, aut aliꝰ vice sãguinis humor, in ipsis
Diffusus membris, animam vehit, atq; alit ipsum
Corpus: quo vegetante, mouẽs vis cõcitat artus.
Spiritus est etiam quidam tenuisque, leuisque
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso
Ceu solet à radijs solis resoluta creare
Vnda leues agilesque auras. hic spiritus intra
Viscera conclusus passim fluitansque cauernis
Corporeis, animæ præstò est, animæq; ministrat,
Quum vult ipsa aliquid fieri, corpusq; moueri.
Verùm hi q somno oppressi sunt, quomodo motũ
Exer-

Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equũ, vel scribit, vt aiunt:
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem:
Scire opus est, rerum in nobis simulacra manere,
Quas visu aut alio sensu percipimus: hinc est
Quòd quasi præsentē, absentē spectare videmur,
Quòd iam præteritas voces audire putamus,
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas turbat stomacho qui surgit ab imo
Euolitatque vapor: tunc mens delusa, mouetur
Atque mouet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam caudamq; lacertæ
Motantem sese, nunquid mouet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graij
Phanthasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel somnia vexãt?
An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit (quet,
Qua data porta fugam, & sinuosa volumina tor-
Perque vias tenues sensim eluctatur in auras.
Vel pars illa animæ qua corpus sentit, in illo
Stat diuisa loco, & motum ciet. arbitror autem
Iudicio quæcunque carent, non posse dolorem
Aut aliquid sentire. etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habetque
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi atq; hebetes min9 omnia curãt
Lędũtur minus, & metuũt min9, & minus algent
Atque calent, vix dignoscunt aduersa secundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur:
Nil

Nil etenim sentit: quia vis quæ iudicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit,
Vnde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia sese
Protipiunt, tamen hoc prædictis addimus vnum.
Quod quãdoq; bonũ præsens, quã possit haberi,
Non mouet aut petitur: qa non cognoscitur. ergo
Cognitio, motus etiam caussa esse videtur:
Imò præcipua est. quis enim cupit illa petitúe
Quæ prorsus nescit? cæca est per se ipsa volũtas,
Nec quicquã sibi velle potest sine lumine mentis:
A quo si fuerit minus illustrata, sinistrum
Carpit iter, specieque boni decepta labascit.
Verùm hęc de motu satis, hinc videamus vt ipsum
Viuentis corpus grandescat, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite sistat.
Aethereus quidam est ignis, qui animantia quæq;
Viuificat clausus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucernæ
Occaso iam sole, leui nutritur oliuo. (artus
Hic stomacho immissas epulas coquit, inde per
Sparguntur partes subtiles: vnde medullæ,
Ossa, caro, nerui, sanguis gignuntur, & omne
Paulatim augescit corpus: velut imbribus herbæ
Ac plantæ crescunt, solis virtute iuuante.
Si multus fuerit validusque hic ignis, & humor
Cõueniens adsit, quantum calor ipse requirit:
Fit magnum augmentum, tandem finitur, & vltrà
Non tendit, quum sit virtus finita caloris:
Quo demum languente, solet descrescère corpus.
Hoc patet in senibus: fiunt hi nanque minores,

Incur-

Incuruíque, cauo spectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo sine vita
Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernæ,
Si desint alimenta illi, redeuntque tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant? res abstrusa est, tamen excutiemus,
Qua mens nostra tenus poterit pertingere verũ,
Ac de ira primùm, audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, viresque ministrat:
Qua suadente, hostẽ impauidi, Martẽq; cruẽtũm
Aggredimur, raptisq; in prælia currimus armis.
Causa est nimirum sanguis qui accenditur, & cor
Flammiuomum, fellisq; liquor diffusus amari.
Iræ etenim sedes fel creditur, ipsaque bilis
Materiam præbet stimulis, cæcoque furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutiq; possunt
Irasci, pacemque colunt, ac bella recusant.
Hinc quibus est sanguis feruentior, atq; caloris
Vis maior, tumidam citiùs labuntur in iram,
Sic iuuenes, sic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandescere notum est.
Ergo anima indignãs, bilem cum sanguine miscet
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipsam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet: vnde videtur
Errare hi quicunque animam non posse moueri
Contendunt: nam si nũquam moueatur, oportet
Stare loco, atq; gradu corpus quoq; semper eodẽ.
Motus enim varius varium simul indicat esse
Motorem. sol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur

Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuersos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipsa latenter.
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habent latitãs in se, vt videatur & extra:
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atq; aperit secreta animi, quæ postmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant,
Sic etiã fit amor: nã quũ mens dulce quid optat,
Vsa ministerio cordis: tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votũ, spes, cura, voluptas,
Tanq̃ arce in quadã, cũ anima versantur, & inde
Membrorũ officio excurrunt per corporis vrbẽ.
At de istis aliâs forsitan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis, facilesque camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis venientibus extrà:
Deinde hos vel mẽbri vel sanguinis aut humoris
Cuiuscunq; opera effundi, in lucemq; propelli.
Iũcta etenim cũ sint corpusq; animusq;, necesse
Cõmunes motus, communia vulnera vtrisq; est)
Accidere, inque vicem sese mutare, quod vni
Infertur, quàprimum aliud quoq; sentit, habentq;
Sympathiam, tanto se fœdere complectuntur.
Posthęc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinq; dedit sensus natura animantibus illis
Quæ sunt perfecta: ast aliis non tradidit omnes,
Atque ideo possunt meritò imperfecta vocari,
Qua-

Quales lumbrici, & talpæ, conchæq; marinæ,
Cochlæaq;, & ſpinis circumuallatus echinus.
Hos inter ſenſus præſtantior eſſe putatur
Viſus: quandoquidem menti certiſſimus hic eſt
Nuntius, oſtendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum ſpecies, tam multa metalla:
Oſtendens etiam quos paſcit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & mõſtra natantia põto:
Quodq; his eſt maius, cœleſtia templa deorum,
Stellatumque globos, & ſancti lumina Solis:
Mitto ea quę faciunt homines, quę lingua referre
Nulla poteſt: ergo hîc ſenſus pulcherrimus atq;
Optimus eſt, in quo ſedes bene creditur eſſe,
Præcipuumq; animi hoſpitium: quotieſq; videre,
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina noſtra
Eius in aduerſos oculos intendimus, ac ſi
Totus homo atq; animus totus conſiſteret illic.
Nempe oculos, animi ſpeculum quicũq; vocarit,
Verus erit: nam blandus amor luceſſit in illis,
Apparentque odium, feritas, clementia, mœror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, nec non
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed viſus, quo fit pacto? diuerſa ſophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus,
Scire opus eſt vnã eſſe animã, minimamq;, videri
Vt nequeat, tamẽ innumeris propè viribus aptam
Quas illi natura dedit, ſummuſque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,

Guſtat,

Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit?
Quæ vis præcipua est & maxima, cælitibusque
Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variosq; colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoq; per nares diuersos prendit odores.
Perque aures haurit voces, strepitusq;, sonosque:
Per gustú hæc eadem sentit genus omne saporis:
Per tactum à calidis discernit frigida, duraque
A minimè duris, à læuibus aspera, demum
Sunt quinq; ipsius comites, fidique ministri:
Per quos cognoscit res omnes: queis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi quum sint vitrei, densoque nitore
Perspicui, apprendunt rerum simulacra, tenentq;,
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis intersit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa.
Has species menti (capitis nanq; arce suprema
Mens habitat, solioque sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagaxque;
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonosque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus. nanque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsant,
Deprensus medio actutum dissultat ab ictu,
Irrumpitque cauas penetrans violenter in aures.
Ianua

Ianua clausa licet fuerit clausæque fenestræ:
Vsque adeò tenuis est, & penetrabilis aër.
Quinetiam pisces piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pauidique in retia currunt:
Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
Sæuit hyẽs, qua vrgẽte vouẽt pia munera, nautæ,
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim per stricta foramina transit,
Diuersæ ac variæ fiunt vocesque sonique.
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocesque sonosque
Sic tuba longè alium reddit quàm tibie cantum:
Sic Pelusiacis discordant nablia sistris,
Ac veluti iactu lapidis percussa mouetur
Vnda in multiplices orbes, sic percitus aër
Diffundit spiras longè lateque rotantes:
Atque ideo multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast odor vt nares intret dicamus: ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyreta dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, cuiusque palati:
Nanque his percipitur rerum gustabilis humor.
Qui penetrãs tangit sensum, ingeneratq; sapores.
Tactum autẽ, sanguisq; & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant, animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoq; gustus inesse
Creditur: ast homini meliorq;, et maior vterq; est.

Hinc etiã est homini quàm alijs prudẽtia maior,
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantque
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aëre nec medio esse opus aiunt, vt videantur
Res, aut auditi possint: namq; omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum, vt posset comprendere cuncta.
Quæq; suũ agnoscit genus aptè, ac percipit vltro.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunque à sensibus hausit,
Et verum atque bonum diuino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus.
Sic perhibẽt quidam, sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda alijs, finemq; propinquũ
Appetimus quia iam chelarum extrema tenem9.
Colligitur tamen ex dictis, ac perspicitur, quòd
Est anima æthereum quiddã, sine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoscens omnia, diuûm
Quatenus ille hominumq; pater permisit: ab illo
Tradita cuique rei est certa & finita potestas.
Illi autem soli vis est sine fine, potestque
Omnia quæ fieri possunt, à lege solutus.
Nam si anima & sentit, & cuncta intelligit: ergo
Non est corporea, aut corpus, quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, neq; condita ab istis,
Has per se vires retinent: non est dubitandum
Esse animam semen quoddam cæleste, Iouisque
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Cessit, vt immensum valeat cõprendere mũdum,
Quid si atomi, quas nonnulli finxere sophorum,
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora nãq;
Omnia

Omnia sunt quanta, & possunt vtcunq; secari:
Nempe anima est indiuidua atque immaterialis,
Et veluti centrũ quoddã, ad quod plurima tendit
Linea. per sensus quia cuncta feruntur ad illam
Vndiq;, ceu fluuij concurrunt vndiq; in æquor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipsam animã extingui, et corpus pariterq; perire.
Nam licet hoc esset, debet tamen vsque taceri:
Non sunt hæc dicenda palàm, prodendaq; vulgo,
Quippe hominum plerique mali, pleriq; scelesti:
Qui si animam credant nihil esse à funere, nilque
Posse pati, postquam semel est egressa, nil vllam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
In scelus omne ruent, confundent fasq; nefasq;.
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua possunt parte merentur
Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa, tot aræ
Insignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio & pietas & timor, cultusque deorum
Ad nihilum veniẽt, si homines nil morte relinquĩ
Crediderint, animasq; in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est religione,
Pœnarumq; metu: nam fallax atq; malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa molestaque vulgo est.
Religio generis decus est & gloria nostri.
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.

Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalé esse animã, & contẽpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probãdum,
Hanc esse immunem lethi, æthernamq; manere.
Vt Christi cultor testatur, bruciphagusque
Iudæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens fermè omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendũ est,
Perfectumq; magis: nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget: atque ideo durant cœlestia semper,
Quòd diuina magis sunt & perfecta sed ista
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Quum sint imperfecta, breui fugiuntq; caduntq;.
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit, neq, viuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd simplex & materia seclusus ab omni est,
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentisque vigore.
Ingenio plerunque caret, qui robore præstat.
Rarò vtrumq; Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare si, longo fractis iam viribus æuo,
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera viuit

Nó. n.

Nónne etiã quum pes dolet,hũc mẽs ipsa dolorẽ
Indicat?haud dubiũ est.sed quomodo mẽtis ad
Peruenit iste dolor?nũ sursum tẽdit ab imo, (arcẽ
Paulatim ascendens vt fumus?non:quia multæ
Partes,non solùm(si sic)pes ipse doleret,
Nec pedis,at potius partis quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpoream non esse animam,& sic morte carere,
Quum medij nullius egens distantia tangat.(quã
Adde his,quod quoties reminisci aut fingere qc-
Egregiè volumus,vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus est à sensibus.vnde
Nonnulli vt melius meditentur,lumina claudũt,
Aut sese à turba abducunt,loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Et iam lethæo torpent animalia somno,
Peruigilant,tacitique toto extinctaque lucerna.
In tenebris acuunt contractam à corpore mentẽ.
Nempe animũ turbant sensus:populantur eundẽ
Affectus,reddũtq; hebetẽ,inuoluuntq; tenebris:
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si proprijs residens penetralibus,intra
Ipse suas latebras,fugiens à sensibus,atque
Corporeis crucibus,melius sapit esse profecto
Quum poterit liber,moribunda à carne solutus,
Cuncta animus meliore modo cognoscet,& ipsi
Hærebit vero magis ac perfectius absque
Corpore,& æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; quũ sit homo medius bruta inter & ipsos
Cælicolas,commune aliquid retinebit vtrisque.
Corpus brutorum est,animi natura deorum.

Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: nanque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis.
Prædictis etiam possum connectere, quòd si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis præbere fauorem.
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunq; fruuntur,
His neque diuitiæ desunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà sæpe bonos vexat fortuna, malignis
Casibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro.
Quare animus busto superest, scelerumq; suorum
Dat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit.
His alijsque modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorpoream que,
Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidē sum
Nescius, harmoniam dici quoq;, non tamen aptè,
Ipsam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & varijs fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, vnde oritur vis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoque
Iunctorum, & cœli pariter virtute creari
Quidam animā rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extrà:
Vt visus, virtute oculi, externoque creatur
Lumine. nam cœlū causa est, qua hîc omnia fiūt:
Quo sine nec tellus quicquā, nec gigneret ęquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio. namque
Si sic, non posset corpus consurgere contrà,
Et carni vnde oritur capitale inducere bellum
Ipsa

Ipſa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed ſemper foret vna eadẽq;, vt quælibet eſt vis,
Quæ ſolet ex miſtis diuino numine naſci:
Vt patet in genere herbarum, gemmiſq; beatis.
Quidam etiam cenſent, animam nihil eſſe ſoluto
Corpore, quòd ſomnus, qui mortis fertur imago,
Et ſenſum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuerſis cauſis ægreſcere cernunt.
Ac multis varijsque modis, ne munere poſſit
Ipſa ſuo fungi, mentem lædique premique
Aſpiciunt, nec non cum corpore creſcere, & vnà
Deficere: vt patet in pueris, ſenibuſque, viriſque.
Ignarus puer eſt, prudens vir, deſipit ætas
Vltima, corrumpit corpuſq; animumq; ſenectus:
Quinetiam dicunt, Si anima eſt diuina, poteſtque
Viuere ſeiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miſeræ carni inſinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta eſt, ſi ſponte hoc facit: at ſi inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipſe
Iuppiter? ergo Deus nequaquã hanc diligit: imò
Carcere quam clauſit tam turpi, odiſſe videtur.
Et quum nec corpus, nec quanta exiſtat, ab ipſo
Corpore non credunt vlla vi poſſe teneri.
Præterea per ſe (niſi diſcat ſollicitè) quum
Nil ſciat, ac ſubeant percrebra obliuia mentem:
Per ſe animũ nihil eſſe putãt poſt corporis vſum.
Diſcere tunc etenim poterit nil, ſenſibus ipſis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt vnam eſſe animã dũtaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt ſol

Vnicus, est oculis animantum causa videndi,
Aeternamque putant illam, licet extinguuntur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adest sol,
Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim
Quæsitis, nodosque omnes dissoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio: viuet tua gloria mecum,
Nostraq; (qd dubitas) laudabũt scripta minores:
Aude opus egregium, & cælestia differe terris,
Vnum hoc adijciam, quod quiuis nosse valebit:
Aeternam esse animam, & diuino semine natam,
Si sensus atque affectus compresserit omnes:
Si spernens prorsus mortalia gaudia, sese
Abdicet à curis terrenis, assiduoque
Conetur studio ad superos extollere mentem,
Tunc etenim sapiens fiet, poteritque futura
Cernere, vel vigilans, vel somno oppressus inerti
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quãto
A terris magis, atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu sequitur pars maxima sensum,
Nec bona cognoscit, nisi q̃ sunt corporis: hinc est
Quod pleriq; putant animam succumbere morti.
Q̃uãdoquidẽ nequeunt infirmo lumine quicquã
Diuinum spectare, atra caligine pressi,
Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
Authorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore seiunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in siluis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habẽt, tenue est, nec prorsus ab vllo
Por-

Percipitur sensu, sed sola mente videtur.
Atque hæc in primis sunt entia vera, suique
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant,
Tu verò hîc iam Musa tace: mox quum volet ille
Qui mea labra mouet, mecum scrutabere causas
Rerum quas fieri sub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum sol Nemeæi terga leonis
Torret, & insanæ sub opaca fronde cicadæ
Ingeminãt raucos strepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti suauem spirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter, Pimplæa, quietem.
Ipsa quies animum reficit, reuocatque vigorem.
Mox vbi regressæ fuerint post otia vires,
Rursus ad altisonos (adsis modò diua, tuoque
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et si fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miserata labores,
Pauperiemque procul, curasq; fugarit amaras:
Totus ero tecum, tuaque intra limina semper
Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Insuetumque melos Cirræa in rupe canemus.

LIBER. VIII.

SCORPIVS.

CVR tam diuerso mortalia tramite pergant,
Hæc in honore æuum ducant feliciter, illa

In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce. tibi enim fas nosse deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernũt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis discrimine nullo
Prudentes iustosque premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, solique incumbere cœlo.
Hinc temerè, incertoq; aiunt ferri omnia casu,
Ast aliqui tibi dant regimen, Fortuna, vocantq;
Te dominam rerum mortalia sceptra tenentem,
Instabilique rota versantem cuncta proterué,
Erexitque aras tibi quondam ignara vetustas,
Et cecidit votiua tuis sæpe hostia sacris.
Non desunt quoq; qui committant omnia fatis.
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabilique putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moueri.
Cuique suas partes tribui, ac si fabula agatur,
Quas implere opus est dum totum transigat æuũ,
Vtilis est certè, & pulcherrima, difficilisque
Quæstio, nec nostris prætermittenda Camœnis,
Nunc igitur primùm dicamus, quod sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
Vt suo ab effectu distet, diuersaque res sit?
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se.
Nilque

Nilq́ue sui causa esse potest. ergo infinitus
In causis processus erit? minimè: sed oportet
Nimirũ esse aliquid primũ, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum,
Hanc igitur seriem causarum diximus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, vt ista
Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæq; magis causa est cõtermina primæ
Et vicina, hoc est alijs mage digna, potensq́ue,
Subiectasq́; sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantùm debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrũq;,
Quòd si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, (ac si
A summo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, vsq; ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu absurdũ est) plura vno prima dabũtur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: nãque est ordo pulcherrima rerum,
Sed dicet fortasse aliquis, descendere ab vno
Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, vt solis ab orbe
Plures emanant radij discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, sese que vicissim
Impediant: siquidem via non est omnibus vna.

Non

Nō modus hic malus eſt:non hæc ſentētia multū
Diſplicet. at forſan vera eſt:tamen aſpiciamus
Interius,procul excuſſis à mente tenebris?
Quippe humana nequit mēs lucem attingere veri
Tam citò,tam facile,& falli ſolet ipſa frequēter,
Hinc tam diuerſæ ſectæ,& contraria dicta.
Hic ait,ille negat:propria eſt ita opinio nobis,
Vt diuis ratio:certi mortalibus eſt nil,
Ergo ſi plures cauſæ ſunt immediatè
A prima (vt dictū eſt) quæro an ſit quælibet æquè
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Nāq; vbi nil primū,&nullus gradus, aut diſcrimē
Cernitur,ordo illic poterit quoq; nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum,mediumq́ue,
Nec nō poſtremum.genus eſt abſq, ordine nullū.
At ſi non æquè perfecta eſt quælibet,ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit?hoc mihi dictu
Difficile eſt:alijs poſſum concedere cauſis.
Quare vnus primæ cauſæ tribuatur,& idem
Optimus,atque omni perfectus parte putetur
Effectus:reliquas autem,quo quæque recedit
A prima magis,hoc plures,minus at perfectos
Crediderim facere: vt plures quoq; gignere fru-
Arbor non bona conſueuit,ſed deteriores, (ctus
Semper plura bonis mala ſunt,& triſtia lætis.
Verùm inter cauſas quo quæq; potentior,atque
Altior eſt,hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciorq; eadem,magis & ſubſtantia pura eſt.
Inferior contrà quæcunque eſt,debiliorq; e,
Poſſidet illa minus vitæ,minus & rationis,
Sed concreta magis,magis à ſubſtātia abhorrens.
Quod

Quod patet in terris: vbi patuo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
Penditur hîc, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est quod pluris bona corporis ac fortunæ
Fiunt quàm virtus animi: substantia nanque est
Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mũdo
Exulat. illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cœlũ: vbi habet fidos comites, verumq; bonũq;,
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
(Vt dictum est) seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis: vires quibus omnibus ipse
Rex superûm, cert[illegible]tis, & tempore certo
Constituit, certisq[illegible]odis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamẽ haud temerè hic cõcursus, & ista
Mistio causarum, sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuramque dedit rebus, quascunq; creauit,
Quare non verum est quod nonnulli asseruêre,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.

Quan-

Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quędā
Futilis, haud multum distans ab imagine somnī:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graues, magnosq; viros, famaq; verendos
Errare & labi contingit, plurima secum,
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Authores, vbi conuinent, deducere easdem.
Tantum exempla valēt, adeò est imitabilis error.
Nemo putet sibi me addictū. mihi flectere mentē
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est.
Hanc scrutator amet veri, in primisq; sequatur.
Quod verò casus nil sit, me credere cogit
Ipsa rara atq; potens ratio: nam si omnia certis
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tēpore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur,
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit:
Ambiguus, varius, Vertum[illegible]t Protea vincens?
Vt vacuum, sic & casum n[illegible]a recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in æuum
At si quid foret incertum, non omnia certè
Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdū est. nā qui facit omnia, nouit
Omnia, nilq; potest ipsum vlla ex parte latere.
Quāquam aliqui dicunt, quòd si mortalia nosset
Aetherei mens illa patris, vilesceret: atqui
Errāt. nāq; malus nemo est, quia nō bona nouit,
Nec vilis, quiá non pretiosa intelligit; albus

Non

Nō fit ꝓinde aliquis quòd rē bene percipit albā:
Nec ſol deterior, quoties illuſtrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radijs ferit, eſt ideo ipſe
Fœdus: non ſordet lumen quum ſordida tangit:
Sic non vileſcit quum vilia fortè capit mens:
Imo decet nouiſſe malum, at feciſſe nefandū eſt.
Ergo Deus nil ignorat, ſcitque omnia quæ ſunt,
Quæq; fuere olim, & quæ mox vētura ſuperſunt:
Quæ niſi certa forent, ſciri non poſſe fatēdum eſt,
De certis etenim tantum ipſa ſcientia habetur,
Quin etiam vates, referunt ſiquando futura,
Prædicunt certoſque dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret, niſi quæq; futura
Certa forēt, veluti quæ ſunt, quæ & præterierunt,
Attamen hîc fieri caſu nonnulla videntur:
Vt ſi imbrex deiecta alto, de culmine tecti,
Vi boreæ quenquam feriat, vel ſi quis opertos
Theſauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum caſu contingere vulgus
Autumat: aſt eadem non eſt ſententia nobis.
Nam licet eueniant præter ſpem talia multa,
Incertis nobis atque imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere caſum?
Noſtrum ſcire quidē, aut neſcire, nihil variat res,
Non eſt proinde ignis calidus, nix alba, nitēs ſol.
Quod ſcimus ſic eſſe. imo magis ordine verſo,
Naſcitur ex ipſis humana ſcientia rebus:
Atque ideo ſcimus ſic eſſe quod ipſa ita res eſt,
Et mens noſtra poteſt falli, non res. ego de re
Nūc loquor, & quæro an caſus dominetur in illā,
Nec mihi nunc curæ eſt fieri rem necne ſciamus,

In

In nobis igitur tantùm, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita diuis.
Omnia certa igitur. nam motu semper eodem
Versatur cœlum, atque eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, semperq; elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet: siquidem post ver, feruentior æstas
Extemplo subit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus sequitur, postquam sua frigora secum
Ducit hyems. gelidisq; Aquilonib. omnia torpēt.
Non herbæ mutant vires: animalia semper
Ex ijsdem constant membris, & moribus ijsdem.
Nec fieri aut errore, aut casu monstrat putādum.
Quum certas habeant causas, vt tristia monstrēt:
Vnde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui causa animi quandoq; figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiusq; magister)
Gibbosas, naso ingenti, labroque tumenti,
Pingit, digna satis vano spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet quē summa Dei sapientia torquet:
Vt facilē agnoscet, qui quàm miro ordine, quàq,
Perpetuo, quàm cōcinnè & bene machina mūdi
Condita sit, secū reputet, quā mēbra animantum
Sint proprijs aptisque locis disposta, suisque
Vsilia officijs & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incassum faciat natura, Deusq;

Qui

Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio iussuque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
Non pauci credũt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoq;: quare animi vires huc flectere oporte.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere qd sit, (tet,
Est operæpretium, prisci coluêre, putantes
Esse deam quandam, terris, cœloque potentem:
Atque illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cœlicolarum
Fœmina vel mas est quisquam, nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte terũtur,
Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ô pectora cæca!
O capita Anticyræ succis curanda meracis!
Creditis esse deos, vt nos? thalamosque dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremque, ideo terræ pelagiq; tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina, totq; dolores,
Tot pestes, vbi nil tutum: namque insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum. Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mundi huius. eundẽ
Laurigeri appellãt Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui stultis fauet atque malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus, atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna senectus.
Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas,
Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,

Necnō lætitiæ, & pacis, non tēpus, & error,
Et mors, & senium est illic, & inutile quicquam.
Felix, ô nimium felix, cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, tamque beatis
Viuere concessum est supremi munere Regis.
Cæterùm opinátur quidam, plenum esse deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam,
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curáq; hominū gerere atq; animâtum
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioq; suo bona vel mala tradere, honores.
Gaudia, diuitias, atque his contraria: quare
Grande operæpretium est, illis vtcunq; placere:
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modò ritè vocentur)
Apparere aiunt, nostrisque adsistere votis:
Nilque homini melius contingere posse, nihilq;
Dulcius in vita quàm conuersarier istis
Cum dijs, præsentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: iustis tamen, & qui desidiosæ
Illecebras carnis, lasciuaque gaudia temnunt,
Terrenasq; abigunt curas, cœlestia tantùm
Mirantes, tantumque pium rectumq; colentes
Quanquā etiā sunt qui credāt, hos dęmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
Turpia, nil moror hoc, nec nūc locus: vltima solis
Sidera, squamosis radiantia fratribus, istud
Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.

Missa ergo hęc faciamus. ego vix credere possum
Esse Deum quenquã prauum, sapientia nũquam
Peccatum parit: at contra est scientia mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus: vult nanq; bonum sibi quæq; vo-
Semper, iudicio nisi falso decipiatur. (luntas
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi.
Verùm vtcunque sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderẽtur habenas,
Nil extra fatum est, metiturque omnia summas,
Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodusq; profectò
Difficilis, quale Alcides vix, aut Macedûm rex
Solueret: hoc multorũ animi turbantur & hærẽt.
Nam si cuncta iubet fatũ, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De diis non locus est nũc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: deq; his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiusque nocet, si fata repugnant:
Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atq; magis, sed ad ima recurrũt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ!
Contrà illi quibus astra fauent, vllo absq; labore

Nec sperata quidem, sed sponte oblata, frequẽter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multo distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite nasci
Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum,
Vt præsint alijs, indigni sæpe, regantque
Ipsi oculis capti luscos, viuãtque licenter.
Ast aliqui obscuris miserisq; parentibus orti,
In pœnã & lacrymas magnum cassumq; laborem
Assiduè tolerant, nullaque expellere possunt
Sedulitate famem, semper in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore, multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellesq; creantur:
Vnde istud? nunquid meritis aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Deniq; ius rerũ nostrarũ & corporis huius, (tis,
Fatũ habet: est penes hoc etenim gen9 horaq; mor
Hic laqueo, hic ferro, hic flammis, hic frigore, hic
Ille fame, ille cibo morit: multiq; dolore, (vndis.
Aut morbo, aut casu intereunt, senióve fatiscunt.
Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla
Aetatis: nec fas viuendo excedere metas,
Præscripsit tetrici quas cuique potentia fusi.
Sic perijt scirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum Trinacrijs spatiatur in oris
Aeschylus, occubuit valido testudinis ictu.
Sic passæ, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors sæua vias, artesq; nocẽdi!

Quo

Quo magis esse procul credis, magis imminet: vnde
Certius est quàm mors, quàm mors incertius est
Nonnulli tamen astrorũ qui noscere vires, (nil.
Et magni secreta poli pertingere possunt:
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio quo, ventura vident, prædicere mortis
Sæpe solent genus atq; diem, quia certa futuri
Natura est veluti præsentis præteritique
Certa (inquam) in causa prima, causisq; secundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Ast animi quæ sunt bona vel mala, nunquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis discere, si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
Si fortuna obstet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, alius mysteria diuûm,
Sidereásve plagas quærit: sunt & quibus vnda
Castaliæ vili cum paupertate bibatur.
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia vnde fluunt? à rerum præside fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,
Vt fieri diuersa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam.
Sed varias iubet ire vias, variosque labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.
An verò mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est hac in re tangere verum,
Arbitrij certè remanet quota portio nostri:
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est

Humano generi, si fati summa potestas
Esse malos cogat nos, inuitique trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti. (tem:
Quare operæpretiũ est, huc totã intendere men-
Et quantum Deus ipse sinit verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid sit nos dicere oportet.
Arbitriũ est, homini data libera & ampla potestas
Ab Ioue, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contrà, vt vitium vitans incumbat honesto:
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merẽtur
Quærẽdum vlterius, nũquid sit in omnibus æquè
Arbitrium? nunquid quocũq; in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemẽs nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorũ sopor occupat altus ocellos:
Quãdoquidẽ somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Aetatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco, & veniã damus his quoq;, lumina quorũ
Letheus pressit sopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: sed longè maior eorũ
Longè & deterior, quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbisq; animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoque à tramite vitæ.
Nũquid habent isti arbitriũ? aut dicẽda voluntas
Libera in his? nempe ambiguũ est multiq; nega-
Vnde aduertendũ, quód liber solus haberi (runt.
Debet

Debet qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu: nec ventorum impete vasto
Fertur in vndifragos scopulos, sed fortiter obstat,
Intrepidusque hæret clauo, portumque capessit.
Rectè igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixere: hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi, sensumque rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc, cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio est vbicunq;, profectò
Est ibi & arbitriũ, semperq; hęc iuncta cohærent.
Atque adeo pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Ast hominum cuiuis ratio data fertur: in ipsis
Omnibus idcirco arbitrium quoq; creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddam: atq; animi vis,
Qua curuum à recto secernimus, atq; ab honesto
Turpe, oculusq; solet mentis quandoq; vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse
Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti stipite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formosa, suo spoliauit honore.
Qualẽ oculũ Lynceus habuit quoq; nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei.
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iuppiter: hinc tãtæ errorum scelerumq; scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerẽtur ad vnguẽ,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis

Non tantas passim clades, tantosque cieret
(Heu) fletus, starentq; suis cum mœnibus vrbes:
Armaque tartareis primùm conflata caminis.
Et primùm Stygijs inuenta sororibus agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudesque beatis
Agricolis largè affluerent, ac secla redirent
Aurea, & vna domus diuosq; hominesq, teneret,
Seque oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione, sequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam.
Est quiddam in nobis diuinum, mensq, vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit,
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorum opera cœlũ, terras mare, & omnia posset
Percipere, immenso quę cóprenduntur ab orbe,
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur, vegetamurq;, igne ministro:
(Sic placitũ est superis) hoc mẽtẽ hostiliter vrget,
Detrahit, infestat, turbat: multusque satelles
Huic etiam parti non deest, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus, atq; timor, simul ardor habendi
Improbus, ambitioq; nocens, caput obsita fumo,
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert. hi sunt qui summo conantur Olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gigantes,
Iapetusq;, Gygesq, ferox, tumidusq; Typhoeus.
Hortatorq; mali Enceladus, Briareusq; timẽdus,
Scilicet ingestis curarum molibus, angunt
Diuinum in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia

Gratia præsto adsit, cœlo delapsa supremo.
Nam semel amissis vbi præceps currus habenis
Effudit sese, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principijs obstare opus est: quum parua fauilla
Languet adhuc: postquã creuere incendia, iamq;
Flamma furens tecto erũpit, cæloq; propinquat,
Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) frustra vndas vicinia clamet.
Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? secum trahit omnia saltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos,
At prius exiguo poterat molimine sisti.
Sic motus animi, si totis viribus ipsam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infelix audet ratio, clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè baccantibus Euris,
Datq; manus plerunq; hosti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua sunt vitiorum semina, cautus
Opprime quamprimũ, & causas auerte, priusquã
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens est,
Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At si iam cœpta est pugna, & iam concutit arcem
Hostis atrox: valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
Nónne vides, menti quantum liquor obsit Iacchi?
Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret
In stomachũ merus? arbitrium dic est vbi postquã
Ebrietas caput inuasit, fumisque repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitque

Id quodcunque iubet ratio: contrà, ebrius illa
Quæ nolet nescitque facit, mox pœnitet, in se
Quum redijt, multoque dolet sua facta pudore,
Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
Turbatur misera, & nebulis inuoluitur atris,
Quocirca est solus liber, solusque profectò
Possidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat, fingitq; premendo.
Hoc poterit facere, à primis qui insueuerit annis.
Virtuti, atq; bonas iampridem innaserit artes.
Vsque adeò valet vsus, & est nil fortius vsu,
Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
Iure puto dixisse. Trahit sua quemque voluptas.
Arbitrium multis oppressum atq; indupeditū est.
Ergo qui verè liber cupit esse, resistat,
Quamprimùm incipiunt, affectibus, & rationi
Illos subijciat, semperque vtatur habenis.
Namq; caro aduersus mentem consurgit, & illam
Continuo exercet bello: leuis astra petit mens:
At grauis astra caro refugit, terrenaque tantùm
Appetit: est etenim terra in terramque redibit.
Sic duo tam diuersa Deus compegit in vnum.
Esto autem quòd sis sapiens, solaque regaris,
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc subijcieris, & illi
Parebis: siquidem fatum est diuina voluntas,
Cum qua vir sapiens concordat semper, & eius
Iussa facit: contrà insipiens atq; improbus horret
Ac refugit præcepta Dei ceruice superba,

At dices, Ergo est liber, nec vincula fati
Vlla tenet? non: sed dominis peioribus atque
Infandis seruit, sceleri scelerisque furori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit, non quæ iubet (est qã duplex)
Efficit, vnde patet, cuncta esse obnoxia fato:
Seu bona seu mala sint. nãq; hæc permittit: at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt,
Viuite mortales læti, dum stamina vestra
Net Lachesis, tristesque animo depellite curas,
Neu vos sollicitent præsentia, néue futura:
Lege etenim stabili fiunt toto ordine cúncta
Procedũt: cur vos dolor aut metus vrget inanis?
Sors sua cuiq; data est, scriptáq; in pectore gestat
Quisq; suo, ignorans quæ sit. verùm explicat illã
Paulatim ipsa dies, atque experiundo patescit.
Quid gemitu aut lacrymis opus est? cælestia retro
Corpora non remeant nó est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus: nanq; optimus ordo,
Et series perfecta, suum si fortè tenorem
Deserat, aut peior fiet (quod neutique fas est)
Aut melior, sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur deus hęc premit et cruciat? cótrà illa benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt felicius illis:
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum,
Multi hoc aut culpa, aut meritis cõtingere nostris

Dixe-

Dixerunt: iussúque Dei mala sontibus esse
Et bona conferri iustis. ego non ita credo:
Nec verũ est, nam quid meruere expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. namq; improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interiit: aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam periere senecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu,
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamẽ nũquam possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerunque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est,
Fortè aliquis dicet, causa est diuina voluntas:
Nilque vltrà quæret, non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Non etenim quũ sit Deus optimus & sapiẽs, vult
Quicquã quod careat ratione: sed optima semper
Eligit, atque iubet fieri diuina voluntas,
Quocirca est aliter dicendum, quod causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc fit

Illi dissimilis magis, & magis vndique discors.
Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem,
Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minimè simplex erit, & diuersa, suosque
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil esse videtur:
Quandoquidem variat semper fortuna tenorem,
Diuerso gaudens mortalia voluere casu.
Cur tamē hunc potius quàm illū iubet esse beatū?
Et cur hunc potius quàm illū pessundat & vrget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile est veram cognoscere causam.
Nec minus ac si quis cupiat cognoscere, quare
Ignis sit calidus, nix alba, absinthia amara: (bos
Quare hæc herba obsit, iuuet illa: & quælibet ar-
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
Callida sint, alia obtuso malè prouida sensu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamāte propin-
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis, (quo.
Constituitque suos fines mortalibus, vltra
Quos frustra humanum ingeniū sensusq; laborat.
Si figulus massam argillæ distinxit, & illam
Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partē potius quàm illā transformat in ollā.
Aut patinā aut scaphiū? cur ex hac fabricat vrnā,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
Arbitrioque suo (vt libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mētem.
Sic

Sic qui ſcire velit, cur hunc fortuna, vel illum
Aut premat, aut ſurſum tollat, nimis ardua quærit:
Terrarum ſiquidem eſt illi conceſſa poteſtas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt poſſit quodcunque libet facere: ordine fati
Seruato tamen. auſcultant nanque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi feciſſe libebit,
Non faciet iure? aut quæ lex iure arguet illam?
Num ſerui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic ſerui ſumus, hîc dũ viuimus: et nos
Iſte poteſt quocunque velit compellere dæmon.
Non tamen in noſtras animas dominatur habétve
Imperium, quando eſt animæ cœleſtis origo.
Hanc ſolam excepit Deus à ditione tyranni,
Cætera permiſit quæ ſunt terráque maríque
Illius arbitrio, & fieri ſinit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, iuſta atq; iniuſta licenter,
Fortè aliquis dicet, Deus ergo eſt cauſa malorũ,
Iniuſtuſque poteſt dici. nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum dummodo poſſit.
Committunt ambo ſcelus æquè, & peccat vterq;,
Supplicióque pari dignum lex cenſet vtrunque.
Quare ſi Deus in terris mala tot patitur: ſi
Quum poſſit prohibere, tamen non illa coërcet:
Eſſe mali cauſa, & ſceleri aſſentire videtur.
Huic etiam parti ſum reſpondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adſit.
Eſt igitur primùm ſolerti mente notandum,
Quòd cauſarum aliæ ſunt viles atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præſtantes nobilitate,
Prӕpoſitæq; alijs: veluti quum exercitus ingens
Præfe-

Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex est,
Has (inquam) causas primores egregiasque
Præposuit mundo, mira ratione modoque
Maximus ille pater rerũ, & dominus dominantũ,
Immensam qui lucem habitat super extima mũdi
Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunq; semel rectè sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est vltima, longè
A prima distans, longeque à luce remota:
Atque ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulacro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat vmbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim:
Sic causarum etiam seriem numerumq; bonarũ,
Desinere in causam prauã miseramq; necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet,
Hinc igitur veniunt discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræque procellæ,

Tam

Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A causa hac misera & terrarum principe manat.
Hei mihi quàm verè dixit ter maximus Hermes.
Congeries mundus cunctorum est iste malorum,
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuaq; tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cũctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ouium curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vẽdit cœlũ & phlegethonta sacerdos:
Denique si impunè & passim tot turpia fiant:
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Quem nos Fortunã, quem etiã Plutona vocamus,
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis ius arbitriumq; tributum est.
Huic igitur seruit, quicunque est carnis amator
Immodicus, corpusque suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius, propter qđ corpora semper
In vitium tendunt, animisq; inimica repugnant,
Cœlestis quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, aduersaque cœlo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imò,
Cœlestes homines carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumque colentes,
Odit, persequit, stimulat, premit, impedit, angit,
Vt solet insanus princeps, sæuusque tyrannus
Infestus

Infestus semper sapientibus esse bonisque.
Suspecta est etenim prauis odiosaque virtus.
Hostes quæque suos odere, timentq; cauentque.
Atq; ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his quorum mens est sublimior, & qui
Cœlicolûm sedes, naturæque abdita quærunt.
Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostriq; cruētum
Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremque vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesque scelesti
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri,
Inde fit vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppressi, (nanq; errorum ignorantia fermè est
Cunctorum causa) irati queruliique putantes
A summo sese vexari authore bonorum,
Deuoueant sanctum illius ac venerabile nomen.
Túc malus exultat dæmon, furtimque cachinnat,
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi nanq; Dei est inimicus, & æmulus: à quo
Eiectus cœlo, pressus claususque tenetur
Lunam inter terrasque graues. & regnat ibidem.
Quocirca, ô miseri mortales, discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis

Vnde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nēpe hic Sarcotheus, nēpe hic est qui cruciat vos
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mauortia terris
Iam domitis, ineunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cęde ferarū:
Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladitor arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore:
Sæpe alijs dolor alterius solet esse voluptas.
Quare pessimè agunt qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est: à quo per se proprieq́ue mali nil
Esse potest vnquam, nisi contingenter: vti sol
Producit tenebras quoties descendit ad imos
Antipodas, frigusq́ue absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neq; frigidus ignis,
Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atq; irasci, & sumere pœnas
De nobis, illud summum verumq́ue bonumq́ue,
Hinc bellū atque famem & pestē prodire putātes.
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infelicius illo?
Quaque die atque horæ momento plurima fiūt
Crimina, vbiq; hominū blasphemia turpis in ore
Sentitur certè poterit requiescere nunquam,
Nunquam lætus erit: neq; erit Deus ipse beatus,
Si

Si quoties peccant homines, offenditur, & si
Iniustis hominum factis dictisque mouetur.
Nimirum Deus offendi lædiue nequit, si
Verum perspicimus nam adeò perfecta potensq;
Ipsius est natura Dei, tantumque remota
Sordibus à nostris, vt nos distemus ab illo
Longius atq; magis quàm à nobis distet asellus,
Quàm musca, aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles offendere tãtum
Tamq; potẽs numẽ, vel lædere possumus vnquã?
Nónne impassibilis Deus est, penitusq; doloris
Expers: atque ideo æternus, semperque beatus?
Num decet irasci regem, si morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea quum sit sapiens, videatque futura
Omnia, dic quæso, num debuit ille creare
Quæ sibi post nocitura forent, vnde ipse doleret:
Nonne illum decuit, qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi? vel dic, si offenditur, an vult
Offendi? si vult, iam non offenditur, imò
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnesq; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum posse molesti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
At dices, si non offensa irascitur vlla.
Curramus proni in vitiũ, in scelus omne ruamus.
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi iamiam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso

Fonte boni: rectum, lucem, pacemq; relinquens.
Vnde fit vt peccans vltrò in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
Ad reliquũ tanto accedas magis atq; propinques:
Sic fugiens peccando Deum, sese admouet ipsi
Sarcotheo: cuius postquam iuga sæua recepit.
Afficitur varijs pœnis, iussuque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quamuis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, (vt iã dictũ est,) per se, ꝓprieq; : sed vltrò
Qui peccat ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificique miser cruciandum se exhibet vltrò
At dubia hinc duo consurgunt satis ardua. nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe iniustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà vir bonus atq; pius, mala plurima viuens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?
Præterea suprà ostensum est, planeq; probatum,
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona vel mala, sed cuiusdam numinis diui,
Qui mare, qui terras, quiq; aëra possidet imum,
Quo modo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es ô Lector, poteris dignoscere verum,
Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientũ:
Sicq; malum duplex, atqui sententia vulgi
Dete-

Deterior semper: nam crassi hebetisq; cerebri est,
Iudicioque caret: propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Ast animi bona vel nescit, vel friuola credit.
Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
Cætera despiciens, quare sumus antè secuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit,
Deq; bono atq; malo sapiētum dicta probamus:
Sic non diffideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse.
Quod clarè ostendam, & clara ratione patebit.
Primū hoc scire opus est, vitiū quodcūq; scelusq;
Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
Ægrotant homines, animusquoq; vulnera sentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus: quilibet ergo
Improbus, est æger. quippe illi est ægra voluntas,
Iudiciumq; ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miser, & præponit turpia honestis.
Quòd si non ægra est illi mens atque voluntas,
Improbus esse nequit: sed erit iustusque piusque:
Hoc etenim solo discrimine distat vterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atq; cerebrum:
Sic (heu) sic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque voluntas.
Vtq; cibus suauis stomacho languente videtur
Insuauis, prodestq; nihil, neq; competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil esse scelestis,
Nil prodesse potest. quod sic verum esse docebo

Est aliquis legum iurisque vtriusque peritus,
Sed vafer, iniustus, cupidus, contemptor honesti:
Quid sua quæso illi prodest doctrina? boni quid
Inde habet? heu miseros fallit, spoliatq; clientes,
Atque alios multos lædit: doctrina scelesti
Est gladio insani similis. nam semper abuti
Improbus ipse solet rebus quas possidet. vnde
Fert alijs damnum, nomen sibi turpe, odiumque:
Qualiq; serit spinas, pedibus sæpe excipit ægris:
Vel saltem metuit quos lædendo efficit hostes.
Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, vt sæuus coluber, neq; parcit habēti?
Sic de alijs dico doctrinis quas habet ipse
Improbus: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est diues, gemmis auroque refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non. dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit, ignauamque gulam, lenasque dolosas
Conducit, pretio pueros corrumpit: auaros
Aggreditur donis, si qua est paupercula virgo:
Vtq; sibi indulgens quodcunq; libido suadet,
Efficiat, leges hominum pariterque deorum
Iusque piumque nihil curat. quòd si sit auarus
Heu quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili:
It præceps, quocunque rapit scelerata cupido,
Intolerabilius nil est quàm diues auarus,
Quàm stultꝰ locuples, quàm fortunatus iniquus,
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantùm
Gaudia sectatur, sibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimium parcens, fit Tantalus alter:

Congregat, & nescit cui congreget: vtq; solet sus
Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas quascunq; scelestus.
Diuitias habet. at si sit robustus & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerunq; sequetur
Militiam, aut latro fiet, quòd more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaude:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget: vnde suis damnum feret atq; pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quā sæpe nocēt homini, quàm tēpore paruo
Durant, quàm rarò ad primam venere senectam.
Sed quid opus multis percurrere singula verbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæpretium est solerti inquirere cura
An iustis sanctisque mali contingere quicquam
Possit, vt à multis dici crediq́ue videmus.
Ardua res certè: tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principio quisquis bonus est, sit sanus oportet
Mēte animoq;, licet grauis ægro in corpore lan-
Sæuiat, et vario vexentur membra dolore: (guor
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat, nanque his sine vir bonus esse, piusque
Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc,
Talis homo quæcunq; tenet, rectè vtitur illis
Atque ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia: nanque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vsu.

Et si cura hominum dijs immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustosque piosque tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir,
Quidue mali vel mente pati vel corpore possit:
Quum Deus hunc amet & foueat, dextraq; potēti
Propugnet, tutumq; omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicū,
Quandocunque potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiemq, pati, & morbos casusq; sinistros:
Quum non sit verè iustus, sed hypocrita, quales
Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresque luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq; mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tūc iustū mala multa pati, et miserū esse putam9.
Heu quàm sæpe hominū falsa et stulta inueniūtur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri!
Quisq; sibi placet, & sapiens sibi quisq; videtur.
Hinc risum excutim9 superis, hinc plurim9 error.
Esto tamen, iustus morbos patiatur, agatque
Despectam in tenebris & paupertate pudenda.
Eiectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque alijs etiam vexetur casibus, esto:
Proptereàne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cadunt, iussu Iouis. vtque medentes
Sæpe

Sæpe aloën ægris adhibent, succosq; molestos,
Quò fiant validi, & pulso languore resurgant:
Sic plerunque Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtq; homines reddit stultos, prauosq; voluptas,
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumq; coërcet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Vberiusque solum præduri dente ligonis?
Et putrescere aquam quæ non fluit? aspice ferrũ,
Pulchrius est vsu, cessans rubigine sordet.
Multa igitur sunt quæ aduersis agitata nitescunt:
Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus et pius, aut si
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertq; illi, sit amara licet, medicina salutem,
Et ne quis fortasse putet me fingere nugas,
Res eadem quæ vni prodest, quandoq; venenum
Est alij. sic nonullis sunt noxia vina,
Atq; caro, sic nonnullis absinthia prosunt.
Sic calor ipse niuem, ceram, glaciemq; resoluit:
Argillam contrà durat. sic talia multa
Diuersos pariunt diuerso in corpore fœtus.
Et quoties ijsdem verbis hic ridet, at ille
Contrà tristatur, vel mota bile tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus acescit
Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris
Quæ bona sunt quãdoq; nocẽt, lethũq; minãtur.
Sic ergo (ad nostrum vt redeã) mala corporis, atq;

Spicula fortunæ, sunt perniciosa scelestis:
Expediunt vero iustis? prosuntque nocendo.
Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chironq; vocat, qui scribere mores
Humanos cupit, & sacraria pandere vitæ.
Quocirca est operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumque sacris requiescere siluis,
Pieridumque tholo citharam suspendere, donec
Tēpora prætereant hæc, pessima tēpora multum
Deploranda: quibus procerum discordia totam
Nititur Italiam bello vastare superbo,
Vnde suos queritur direptos Romana penates:
Narnia, Ticinum, Melfis sensere ruinam:
Vnde & Parthenope Sirenis clara sepulchro,
Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem visæ cœlo miracula flammæ
Vincentis splendore diem? tristesque locustas
In morem nebulæ nitidum prætexere solem,
Et teneras auido segetes abrodere morsu?
Quàm multas miserāda fames, miserādaq; pestis
Ciuibus exuerit, vacuasque reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs propè desolata videntur?
Heu mihi quàm iustas de nobis numina pœnas
Sumunt! nā sceleris qd nō cōmittimus? aut quid
Iustitiæ est vsquam? quis amor cultusq; deorum?
Relligio, aucupium facta est. cælestia venum
Omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
Lenonum manibus: tamē hæc spectātq; tacentq;
Magnifici reges, & Christi prorsus honorem
Nil curant, sic nos miseros idola gubernant?

Ergo

Ergo ibo interea, & Parnassim rupibus altis,
Donec Musa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER. IX.

SAGITTARIVS.

LVCESCIT iam Musa: satis requieuimus antris
Castalijs: agedum plectro citharaq; resumpta,
Effice concordes neruos, solitoque fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina mēti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in silua, Permessi ad fluminis vndam,
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius: alta
De specula, & summo Parnasſi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitamq; notemus,
Iam medium mea cymba fretū tranauerat, & iam
Canebant gelidis siluarum summa pruinis:
Quum mihi nescio quis Deus adstitit, & procul
Expulit affulgens diuino lumine noctem. (atrām
Tunc scopulum quendā aspexi, qui vertice nubes
Exuperans, latè cœlum spectabat apertum:
Difficilis primo accessu: nanque aspera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamque laboris,
Imaque cinxerunt siluestres vndique dumi:
Mitior in medio: quantumque accedit ad arces
Aethereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter surgens, scopuloq; Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus, vtque cacumen
Veni-

Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi
Delicijs miris: quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos lætoſque ſagaci
Mente locos, vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemq; precare
Cœlicolûm ſupplex, cuius ſine numine fruſtra
Carpere delicias ſcopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deũ, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil eſt mortalibus ægris
Vtilius quàm cœleſtem, ſanctéque piéque
Orando ſibi quærere opem, & cognoſcere diuos.
Talibus auditis, facie, manibuſque ſupinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces,
Magne pater diuum, mundi ſuprema poteſtas,
Quo nihil eſſe poteſt, nec fingi maius, ab omni
Corporea ſtãs mole procul, tamen omnia fingẽs
Corpora, vel prorſus mutari neſcia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiſcunt:
Principium ſine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author:
Omnia comprendens, at non comprẽſus ab vllo,
Maieſtas immenſa, bonum, ſapientia, vita
Ordo, decus, finis, mẽs, verũ, lux, via, virtus: (dãs
Nuſquã habitans, & vbiq; habitãs: immobilis: &
Aſſiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam ſunt omnia: ſemper eadẽ
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima cauſarum, quæ certa lege reuoluens
Sideream molem, fatorum iura gubernas:

Rex

Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant
Agmina diuorum, lætantum, hymnosq; canētū,
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptissima rebus:
Te colo, te veneror, te tunc reuerenter adoro,
Atque precor supplex vt me spectare benigno
Digneris vultu, vocemque audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppressę (heu) nimiū moribūdo in corpore mētis
Da rectam reperire viam, ne noxius error
Vanaque credulitas & opinio cæca trahat me
Præcipitem in salebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale, humanaq; virtus,
Dum se tollere humo sperat, velut Icarus olim
Disiuncta compage ruit, pennisque solutis:
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
Cernere: nec qua parte salus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex ô dignissime regum,
Vt te cognoscā, & placeā tibi: deinde sciam me,
Quid sim: qua in terris causa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo sit agendum sitq; cauendū:
Vt quum finierit Lachesis mea fila diesq; (chro,
Vltimus abdiderit membra hæc exhausta sepul-
Mors fiat mihi grata quies portusque salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures,
Placasti æthereum numen, votisque litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc daf in scopulo, & cœlestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nilq; addidit vltrà.
Ast ego sensi animo magnum accessisse vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi

Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu,
Mox me sensi etiam vento ad crystallina cœli
Conuexa extolli blandè, sursumque leuari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,
Discussura polum tonitru flammisque coruscis,
Quandocunque Iouem mortalia facta lacessunt.
Iamq; propinquabam lunæ, portasque videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri ingredior visu omnia lustrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quondã est enixa parente,
Hic me quamprimùm agnouit (nam matre iubēte
Multa diuque aliàs fuerat mecum ipse locutus)
Vtque salus dicta est nobis vltroque citroque,
Admirans me multa rogat: mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erãt flammati extructa pyropo,
O quæ illic, quanta, & quã pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarũ strata viarum,
Cuncta ex argento, atq; auro, gemmisq; beatis!
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem.
Singula, sed nequeo memorare, & singula quãuis
Possem, dij nolunt memorari singula vulgo,
Mirabar populũ ingẽtem, innumerosq; per vrbẽ
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines,
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi voce canebant:

Me-

Menarchũ ingeminãt, Menarchum carmine lau-
Garrula Menarchũ referebat sæpius Echo, (dãt.
Arcadas hic domuit felici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Nanq; ait, Arcadiam totam sine montibus olim
Planitie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilesq; illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoên, & amãtem lustra Lycæum,
Gestantemq; humeris aprorũ terga Erymãthum,
Et flagrantem odijs in cœlicolas Cyllenem:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideoq; in sede locandos
Aetherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sidera turrim,
Maiorem, Nemrothe, tua, ferroque recuruo
Ter sunt conati de cœlo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortaliaq; arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni è gramine succos,
Iniecit miseris, virusque per ossa concurrit.
Obriguere illi extemplo, victique dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum:
Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertêre superbos
Mutataque suum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores tantique triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regemq; suum venerantur ouantes.
Progressi

Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro, gemmarumque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare, meus dux
Inquit, proinde foris stetimus, spatiumq; per am-
Ingentis plateæ, diuersa è parte videmus (plum
Aduentare animas: consistereque ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, alteque sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
Quæ quisque in terris viuendo gesserat olim.
Tres Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atque
Dorophonus, semperq; volēs sibi recta Philorthus
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioque suo paucos ascendere ad astra.
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tādemq; locutus, (imis,
Dic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara in
Sunt latebris terræ (vt perhibēt) cētroq; ꝓpinqs.
Atque animas illuc vectas post corporis vsum
Aeacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert,
Cur eadem hîc fieri video, repetique peracta
Iudicia, expendique iterum mortalia facta?
Ille autem, Humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
Opprimit, & longè oppressam per deuia ducit.
Hinc hominū genus in nugas & sōnia pronū est.
Et procul à vero, nisi quis Deus adsit, aberrat.
Non mirum est igitur, si vestri multa poëtæ
Falsa canūt, quoniam paucis via cognita veri est.

Tu ta-

Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto,
Omne quod est supra lunam, æternumq; bonūq;
Esse scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid verò infra lunæ conuexa creauit
Omniparens natura, malum est, mortisq; seueras
Perpetitur leges, & edaci absumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cœli confinia seruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atq; ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu, loca certa, suisque
Moribus apta petunt, & habēt sua præmia in illis
Quanto quæq, magis vitiorum fæce grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà quo melior quæq; est ac purior, hoc se
Altius attollit, summoque propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura, maliq;,
Hîc remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena reuisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. ast ego tunc, Cur tam paucæ ardua (divi)
Altia petunt animę, & summo potiūtur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucique tenebras
Pręponūt? cur fœda magis quàm pura sequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita respondit nobis Aretenus heros,
Et cupio, & fas est tibi me recludere multa,
Iudice te, pulchra, & scitu dignissima, quando
Non te huc aduenisse reor sine numine diuûm.

Et diui hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest viuus, nisi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mēte reponas,
Sed prius hinc operæpretium est secedere paulū,
Iuimus, atq; alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræque orbem spectare licebat.
Tunc has diuino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum diuino à semine origo est:
Nec praua esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat, quo nil authore mali fit:
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cęca
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant:
In primis verò corpus. nam carceris instar
Est animę, quàm dum membrorum nexibus arcte
Implicat, æthereæ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbē,
Tunc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, rasæque tabellæ
Efficitur similis, quam dextera nulla notauit,
Ergo ita captiuā, & moribūdo in carcere clausam.
Mille quidē illudunt pestes, mille vndiq; monstra
Oppugnant, quaq; arte valent euertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quiescit acanthis
In cauea, mulcens vario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Aelurus, miseramque infestans vndique terret
Venator murum ælurus, volucrumq; peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis in omnes

Obuolitat partes, ac se fugitando tuetur.
Interea alter adest hostis, similique furore
Attonitam infestat, donec per latius æquo
Vuguibus immissis prensam extrahit interuallũ,
Et solito extractã mandens cum murmure glutit.
Talis diuerso hinc illinc vrgetur ab hoste
Infelix anima, & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
Nescit enim quid agat, quò se retrahátve ferátve,
Et decepta boni specie veluti ebria nutat.
Vnde nisi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuumque malum, quod culpa corporis illi
Euenit, est veri atq; boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi, de qua duo monstra creãtur,
Stultitia atq; scelus: sed ab his mala cũcta duob9
Proueniũt. quæcunq; homines patiũtur agũntve.
Quippe oẽs peccãt, vel quòd bona falsa sequũtur,
Stultitia monstrante viam: vel quod scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia agũtur.
Propterea rectè aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest, quisquis peccat ratione relicta.
Verùm in parte animæ quæ concupit, ipsa resedit
Stultitia atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atque dolis & lethiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducũt
A tergo, humanumque genus populatur vterq;.

Ambo etenim veri expertes, falsoque creati
Iudicio, (vt dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæque suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducuntq; trahūtq;:
Quorum vnum fertur limosum, illiq; Voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat auaritia, & lucrandi effræna cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiumque tenet sitibunda Superbia honoris.
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Nam quæcunq; vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis fugitiuorumque bonorum:
Nec se vltra agnoscunt, cœlique obliuia potant,
Vsq; adeò vt vitam præterquam corporis vllam
Esse negent, seseque aboleri in funere credant.
O viles crassasque animas, & ab æthere prorsus
Auersas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantùm aspiciētes!
Sunt & causæ aliæ propter quas efficiuntur
Prauæ animæ, vnde malis multis iure afficiuntur.
Nanq; vbi densantur nubes, pluuiæque creantur,
Et venti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dæmoniorum,
Quorum opera fiunt pestes, insanaque bella.
Et tempestates, terra pelagoque furentes
Horum astu, suasu, hortatu, impulsuque, doloque,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæq;
Flagitia hinc recti, hinc obliuiscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos, paucis concessum est posse videre,

Pauci

Pauci ideo credunt vſquam reperier illos:
Imò aliud nihil eſſe putant quàm nomen inane.
Plerique, ac veluti ægrorum inſomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meiſque
Crede, fidemq; adhibe (nam ſunt veriſſima) dictis.
Vtque ſcias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis faxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hîc tentare opus eſt Thaumãtida votis,
Quæ mandata ſolet Iunonis ferre per auras,
Diſſipet vt vento nubes cœlumque ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër.
Ergo Irin ſuplex tali ſum voce precatus,
Iri decus cœli, vario ſpectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduerſoque ſinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, abſorptaſq; ad nubila conuehis vndas:
Iri hominum ſtupor, & Iunonis nuntia magnæ,
Thaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum
Aethera, & Aeolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua Notos proq; his permitte serenos
Stellantis cœli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas, & ſiccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè, purumque reliquit.
Poſt hæc neſcio quo irrorans mea lumina ſucco,
Dux meus, Aſpice, ait, iam mũdi arcana videbis.
Pandite nunc veſtros fontes, veſtra antra, ſorores.
Quæ iuga lauriferi Parnaſſi excelſa tenetis,
Et mihi (nanq; op9 eſt) date centũ in carmina linguas,
Vt poſſim aëreos reges populoſq; referre,

Ludificatotes hominum, scelerumq; magistros,
Qui assiduè vexant mortalia cuncta, suisque
Artibus humanas traduntin tattara mentes,
Hîc vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primùm, primumq; nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras.
Ingentem vidi regem, ingentique sedentem
In solio, crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
Alta supercilia, erectus, similisque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata
Ipse niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpesque figuras,
Dēs tamē albus erat, sannæ albæ vtrinq; patentes,
Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum,
Membranis contextæ amplis, pes amplus vterq;,
Sed qualem fluuialis anas, qualemue sonorus
Anser habere solet, referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis sed opertus corpora villis.
Multa illi astabat turba, innumerusq; satelles.
Circũ aderant longè lateq;, quot agmina Xerxem
Non habuisse puto, peteret quũ Marte Pelasgos,
Infelix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisq; suis vncum manibus, follemq; tenebat.
Folle quidē vt capita inflarent, ventoq; replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare viderent:
Vnco aũt, vt quos implessent petulantibus autis
Iam satis atq; super, tumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisq; futuros,
Atque

Atq; alijs habitant illo quæ gurgite monstris.
Regi huic (quē dixi) nomen fuit, estq; Typhurgo,
(Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.)
Posthæc occiduas qua Titan vergit in vndas
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similemque priori
Prospexi regem sublimi in sede locatum,
Aplesto cui nomen erat: populosque regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunq; cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq; morantur in illis.
Dipsada quisq; manu dæmon gestabat & vncum.
Tūc Iouis atq; Aretes nat9, Viden', inqt, vt ipsos
Quisq; suum irritent angues, digitisq; lacessant?
Vt morsu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum vilissima corda?
Nam qui pestiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cœlestia prorsus
Despiciunt, tantaque siti vexantur, vt vnquam
Expleri nequeant, frustraq; bibendo laborent.
Dumq; ita nequicquā semper sitiuntq; bibuntq;
Immemores mortis, sortis, cœlique, suique,
Ecce adsunt diris armati dæmones vncis,
Abripiuntque illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub vndas,
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima mōstra latent: præsertim plurima hirudo
Morsibus assiduis quorum noctesque diesque
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem viuendo alijs olim extraxere cruorem,
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.

Hic dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noster polus aspicit arctos,
Et sua semper agit circum sarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerasq; malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Gestátesq; hamos manibus. tunc dux meus inquit,
Rex hic qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulę est princeps, ideóq; Philocreus
Nomen habet, nō fraude alijs neq; viribꝰ impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert!
Nanq; hamis quos ipse vides, dulcem inserit escam,
Infectam tamen occulto, Stygioque veneno,
Hisque capi iubet insulsos, stagniq; lutosi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, vrsique, lupique,
Atq; alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabronibus, & scarabeis
Torquentur miseri assiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placantq; Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
Hæc ait. ast ego, qui vertex decliuior Austrum,
Nubiferumq; Notum gignit, genitumq; per oras
Anguiferæ Libyes, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos passim conuentus dæmoniorum,
Hinc atq; hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnaque corona
Insignis, qui torua acie, vultuque maligno
Vibrabat stridens linguam patulò ore trisulcam,

Vipe-

Vipereum in morem, & virus saniemq; vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo, effusamq; reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis vndas,
Sibilaque ingeminans charam vestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
Multiplicique ambo contingunt corpora nexu.
Ast vbi iam Veneris tandem est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, pestemque relictam
In scopulo repetit prudens, suaq; arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens, vitamque perosus,
Terque quaterque caput saxis illidat acutis,
Donec morte animã & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talesque videbam
Esse suos populos: plerunque est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,
Liuidaque ora, atri dentes, spumosaque labra:
Regẽ hũc inuidię esse patrẽ dominũq; Timalphes
Aiebat referens, ipsumque Miastora dici,
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis: tunc improba pestis
Diffundens sese, totos contaminat artus:
Præsertimque oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescantque videndo.
Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia vertit:

Corpora ſcorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quanuis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheumq́, vide, qui rex eſt primus, & idem
Peſſimus, hunc alii reges metuuntq; coluntque,
Huic ſeruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorũ
Emicat: vt radij ſolis de corpore manant.
Aſpexi hũc igitur, ſæuum horribilemq́;, ſuperbo
Extantem ſolio, ſcelerataque ſceptra tenentem.
Sanguineæ criſtæ huic ſurgunt, & cornua ſeptem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oráque fumoſas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet ſecũ comites, quãtaſq; phalãges
Inſtructas telis & bombiferis tormentis
Iſte tyrannus agit, tanquam perfringere cœlum
Vellet, & ætherea ſuperos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimꝰ olim,
Supremoque Ioui chariſſimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata ſuperbia rebus.
Attulit exitium miſero. par nanque volebat
Eſſe Deo, cupiens æqualem ſedis honorem.
Proinde relegari meruit: iuſſuſq́; Michaël
Conſtituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priſcæ laudis, veterumq; bonorum
Non oblitus adhuc, & ſpe deluſus inani,
Bella mouet ſuperis, cælũque irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc tonitꝰ, metuẽdaq; fulmina fiũt,
Horrificique ignes nigranti nube coruſcant.
Terrentur pecudes, humanaque corda tremiſcũt.
Sed

Sed furit incassum, & vexát labor irritus illum,
Nec potis est vltrà æthereos intrare penates:
Quique prius lucis lator, dicique solebat
Lucifer, est nunc noctis amans, gaudetq; vagari
Per noctem, lemures secũ & phãtasmata ducens:
Perq; diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis
Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
Fata parat, miserasque vndis operire carinas:
Aut quũ grande aliud tẽtat scelus. ille etenim tũc
In lucem prodit, sed clàm: mittitque latenter
Ad loca certa suos famulos, qui corda malorum
Instigant hominum, furijsq; audacibus implent:
Et taciti inspirant mentem, non voce loquuntur.
Ast ego, Quæso (inquã) mi dux, iã dæmones istos
Mittamus, resque humanas tandem aspiciamus.
Nanq; hac de specula facile est terrámq; fretumq;
Cernere: non leuiter nos hæc spectacla iuuabũt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario distincta colore
Corpora: nã media gens est quæ proxima zonæ,
Nigra erat, & crassis labris, crispisque capillis,
Et nuda, aut simæ corto malè tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Vestibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illámq; inter gentem quicunq; morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atq; minus: quanta est distantia solis.
Talia dum stultè admiror: Quid friuola curas?
Quid vanos spectas humana in carne colores?

Dux

Dux meus inquit: erit melius perpēdere mores,
Atq; animorum habitus varios, operumq; figuras
Ex quibus agnosces, meq; ostendente videbis,
Quæ sit vita hominū, & quātū chaos erret in illa.
Principio tibi finge manum, quæ pollice cœlum
Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
Pone hominū genus illorū quib. optima mēs est:
Qui res humanas spernunt, diuinaque tantùm
Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est,
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
Innocui, mites, iustumque piumque colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris:
Cœlestes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò: perfecta etenim sunt omnia rara.
O vtinam talem te Iuppiter esse iuberet! (tet
Proximus huic digito est index, vbi ponere opor-
Prudētes homines: genus hoc est quippe secūdū,
Estq; bonum, tamen in terras decliue, regendis.
Vrbibus ac populis aptum, rebusque gerendis,
Iustitiam, colit atque fidem, moresque pudicos:
Non tamen exutum est terreno prorsus amore.
Cui si quando Deus rerum permittit habenas,
Imperijque decus, tunc aurea sæcula fiunt,
Tunc floret virtus. terrasque Astrça reuisit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Pòst sequitur medius digit9, qui infamis habetur:
In qua sede aliud genus est tibi constituendum.
Illorum quibus est magnæ solertia mentis,
Ingenijque vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed praui sunt, iniusti, vitijsque referti,

In terras

In terras curui, nunquam æthera suspicientes,
Astuti in primis, falsoque in pectore vulpem
Gestantes, turbamque ignaram decipientes.
Quumq; odio virtutẽ habeãt, quũ numina tẽnãt,
Se simulant iustos tamen ac virtutis amantes,
Proq; albis nigra & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec nisi præsentem vitam sperántve timéntve,
Hi sunt qui semper prudentibus aduersantur,
Armatique dolis, confidentesque fauori,
(Quem sibi seruitio turpi vel munere blando
Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt
Quæ si non prosunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis atroque veneno:
Lædere si nequeunt furtim grassantur apertè.
Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulcit,
Tali præsidio terram sibi subijcit omnem.
Nam longè plures sunt, & longè asperiores
Astuti quàm prudentes, ideoque reportant
Palmam plerunq;, & victa probitate triumphant.
Quæ quum sceptra tenẽt, & præsunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, Mauortia bella resurgunt:
Iustitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere est nullũ sceleratius inter
Mortales, nec cælicolis odiosius vllum est.
Proxima stultorum est sedes, quartoque locari
In digito debet. stultorum maxima turba est.
Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
Vt

Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis.
Hi sunt obtuso ingenio, crassoque cerebro.
Et nihili pendunt animi bona, solámque ventris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt,
Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
Insidijs capiunt astuti, plurima eisdem
Persuadere solent iniusta & falsa, suóque
Eloquio quocunq; volunt ducuntq; trahuntque.
Credula quādoquidem est stultorū, ceu puerorū
Turba, sed in vitium magis: hæret opinio semper
Illis deterior, quibus est quoque deterior mens.
Hinc est quòd stulti astutorum quàm prudentum
Promptius auscultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua astuti, & plerunq; dolosa
Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen vna superstitionis
Est facilisq; via, & cunctis iam cognita seclis,
Qua astuti in primis vtuntur. nanque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
Tunc implent vrgéntq; metu insulsissima corda
Stultorum, terréntq; minis, nisi numina placent
Muneribus, redimâtq; datis sua crimina nummis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulasque saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit vita, modusque
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impunè licent: tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum.
Hæc quoq; dij faciles tolerant paruiq; videntur
Pendere, qua sua sacra manu, quo pectore fiant:

Qui

Quo probro in terris, quóve afficiantur honore.
Sed redeo ad stultos, quos quãdo extollit, & alto
Collocat in solio, cupiens Fortuna iocari:
O quot stultitijs tunc omnia plena videbis!
Quas memorare nimis lõgũ foret: improbitas tũc
Exultat, virtusq; mouet contempta cachinnum.
Tum choreis, lautísque epulis, varijsq; vacatur
Ludis atque iocis, tum scurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur passim, tunc sola voluptas
Turpis & insipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex est, talis quoque subditus illi
Esse solet populus, studijsque tenetur eisdem.
Non est sola tamen stultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum est animus, facilè excandescit, & audet
Omne scelus, quoties concepta bile tumescit:
Tunc ferri sceleratus amor rixæque cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferũ genus hoc hominũ est, valdeq; cauẽdũ.
Vltimus est digitus minimus, quo sæpius aures
Scalpuntur, dicique ideo solet auricularis:
Hic locus est insanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus est vsus rationis ademptus,
Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tantũ moriendo relinquere morbũ.
Ergo hominũ duo sũt genera, et nõ plura, bonorũ
Cætera (nam mala sunt) vitato sedulus: aut si
Non vitare potes, saltem irritare caueto.
Nam furit atque ferit sæuissima bellua vulgus.
Postquam sic fata est proles Areteia: Nunquid
A vitijs (inquam) possunt ad honesta vocari

Officia,

Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel si qua via est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro,
Atque suos parti vtrique est largita labores.
Aspice quāto hominū genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creauit:
quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: vtq; nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites matérne, an sit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, q̄ sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deq; animo (vt meli9 quæ me paulò antè rogasti
Percipias) quantum res postulat ipsa loquamur.
Principiò vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multoque labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus, dum corporeo stat carcere vinctus.
Horrescit densis vitiorum sensibus, & fit
Penè ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expungat, virtutesque inserat aptè,
Sed quæ sit cultura animi fortasse requiris.
Est sophia, est inquā sophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atq; probos homines facit, & viuēdi
Rectè monstrat iter mortalibus, vt pietatem
Iustitiamque colant suadens, & crimina vitent.
Sola

Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est:
Non ea cui passim medici vafrique cuculli
Temporibus nostris incumbunt nocte dieque,
Quærentes rerum abstrusas euoluere causas,
Naturæque intus latitantis pandere claustra,
Materiam primam, vacuumq;, ac mille Chimæras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit
Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
Iure nequit: potiusque vocanda scientia, si non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atq; sciētis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatijs disiuncta reductis
Suntq; operum diuersorum. sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem.
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quę sũt intra hominẽ, hæc circa exteriora vagat:
Illa piũ ac iustum, hæc doctũ facit atq; disertum.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quę docet, vt dixi. hęc etenim vitia omnia vellit,
Virtutesque serit, quas cœlesti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum,
Suauior ac potior sapientia nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut sequitur? tibi qs locus, aut
Est honos in terris? quondã regnare solebas (quis

In templis, in porticibusque, & gymnasijs, &
Concilijs, regumq; aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatum,
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq; iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.
Ecce sedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & postquam circumspectauit hiantes,
Arrectasque aures tironum, voce sonanti
Aut tragicas laruas, aut comica scorta referre
Incipit, aut veterum insanos effutit amores:
Aut quid mõstrosum & sæuũ & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum! sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis absumere turpiter æuum?
Hinc tot vbiq; vides prauos, tot vbiq; scelestos:
Hinc & tanta seges vitiorum crescit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum!
Discite vos prius, inde aliis ostendite rectam
Viuendi formam & sanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellatę audi: te nanque docebo,
Et paucis, qua animus tibi sit ratione colendus.
In primis vnum esse Deum meditare frequenter,
Immẽsum, æternũ, sũmũ, optimũ, & omnipotẽtẽ,
Qui cælum, & toto fulgentia sidera cælo,
Cæteraque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,
Factaque perpetuo studio seruatque regitq;.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & sæpe precare,
Nocte

Nocte dieq;, oritur quũ sol, quũq; occidit, & quũ
Aequali spatio meta disiunctus vtraque est.
Nam prima est virtus, prima est sapientia, regem
Cęlicolûm patremq; hominũ cognoscere, amare
Sinceroque animo laudare, timere, precari.
Hac sine virtutes alias nihil esse putato:
Hoc verò solum penè est satis. ergo teneto
Corde ac mẽte Deum sæpe, & sæpe ore vocato:
Hac pietate potest tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias est ianua: quippe
Diuino nequeunt prorsus sine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipsa caueri.
Præterea ciues cæli, angelicasque cohortes,
Et summi regis famulos, sanctosq; ministros
Diuinæ maiestatis iussa efficientes,
Adstantesque illi feliciter omne per æuum
Aetheris in campis puri semperque sereni,
Sæpe pijs precibus supplexque orare memento,
Vt tibi præstò adsint, & sæua pericula pellant,
Dignenturque Deo te commendare. profectò
Possunt, atque solent multum prodesse roganti
Angelicæ mentes, humanaque vota secundant.
Nec sis tu è numero illorũ (caue quæso) putãt qui
Nil melius naturã homine, ac nil dignius vsquam
Finxisse, insani: quum tot terraque marique
Viuere conspiciant animalia, in æthere credunt
Stellarumque globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris!
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sunt quæ oculos fallũt, sed mẽte videtur

Vnde acies mentis potius ratioque sequenda est,
Quæ docet esse deos, cœlumque habitarier: ergo
Aut stellæ dij sunt, aut lucida templa deorum.
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iustitiam: & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis alijsue modis fuge lædere quenquam.
Quodque tibi nolles, aliis fecisse caueto:
Quodque tibi velles, alijs præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo (mi crede) placebis,
Postque obitum infelix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Immò iuua, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisque interdum gratificare,
Quò tibi vel nunquã noceant, vel parcius obsint.
Nec te à iusticia retrahant mala munera, amorve
Aut odium. nãq; hæc tria sunt quæ lumina mẽtis
Præstringunt, rectoq; homines à limite trudũt.
Sed memor esto Dei semper, mortisque futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati durissima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduersum est virtuti, tendere sursum
Nititur assiduè cognata ad sidera virtus:
Contrà inimica polo, semper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem despectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui (ne
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, et phibet

Post

Post mortem patrij redeant ad limina cœli,
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandum & dulce venenũ
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat frustra, quum serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices, O tempora pulchra
Quàm malè vos noui! quò fugistis? miserum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littera cornu,
Sit licet angustus limes, perque ardua surgat.
Est melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, vitam seruat, post funera durat.
At me infelicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abijt, meq; inter damna reliquit.
Nāq; ego dum iuueni meretricia lustra frequēto,
Dum ventri & somno, & ludo sum deditus amēs
Discere nil volui studium librosque perosus,
Contempsiq; bonas artes nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, sine nūmis, corpore fracto,
Mente hebeti, sensu obtuso: vixi hactenus, vt quī
Dum stertit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Consuêrunt, vbi iam morti vicina senectus
Expendit sero malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit:
Tumq; sapit quum calua retro fortuna recessit:
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.

O miseri, dum tempus adest, cognoscite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore ꝓsunt:
Vtilis est medicina, suo quæ tempore venit.
Quare tunc opus est quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & studiis incumbere honestis:
Tunc est vtendum ratione, animusque regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat citò: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, feriq; importuna dolorem,
Deplorás frustra graue & irreparabile damnum,
Est tibi prætea sitis improba diuitiarum
Omnino, & scelerata auri vitanda cupido:
Náq; vbi auaritia est, habitát fermè omnia ibidē
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, insidiæque & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes: quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil peius auaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscitve aliud quàm munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumq;
Nullum alium, præter nummum, væsanus adorat
Nec videt infelix quàm sit fragilisque breuisque
Vita hominũ, & quā mors cōtracto semp ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti.
Sed quodcũque caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam proprius tunc sit, quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.

At tu

At tu diuitias terrenas, & bona cæcæ
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni.
Nec multum curare velis. nam propria cuiquam
Non ea sunt quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos per mutatura vicissim,
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesque diesque
Nam verè tunc diues eris, vereque beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur & optat,
Si tibi sint nummi, fundus, domus & pecus, illis
Vtere, (quis prohibet?) iustè tamē atq; modestè:
Quumq; potes, miserere inopū, et ne despice egenos.
Hoc pacto acquires laudē, æternáq; salutē,
Et pro terrenis cælestis munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quē nō clementia tāgit,
Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine. & æquo
Pectore pauperiem tolera magis ille sinistris
Casibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors:
Deprimiturque adeò rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cælestia possit.
Esse leuem & vacuum terrenæ fæcis oportet
Illum qui æthereas animo vult tendere ad arces,
Nam quo quisq; magis terrā petit, hoc magis alto
Abstrahitur cælo, superaque à luce recedit.
Atque vbi quisque suos thesauros possidet, illic

Assiduè cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad astra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia mater
Rixæ odijq;, vrbes studia in contraria, scindens,
Excidiumq; ferens multis. hac peste laborans
Olim Roma ruit ciuili oppressa furore,
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri.
Nemo superbus amat superos, nec amat ab illis:
Vult humiles Deus ac mites: habitatque libenter
Mansuetos animos, procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraq; nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & letheas mergit in vndas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgoque placere.
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cælicolas: imò his risum stomachumq; mouetis.
Nam vestros mores, occultaq; crimina norunt.
Sed vos, ô cæci: diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore, vestras
Creditis, atque ideo præsentis commoda vitæ
Optatis tantùm, deridetisque futuram.
Quam multę pecudes humano in corporu viuūt!
Hinc vestri erroris causa est, vestræque ruinæ:
Quòd nil crassa acie nisi corpora crassa videtis
Nec

Nec veras res, ſed rerum cognoſcitis vmbras,
Maxima pars fumo gaudet, fumoq; repletur.
Stulti quid fumo eſt leuius? quid inanius? aut qd
Ridiculũ magis eſſe poteſt quàm quærere honorē
Immeritum, & cauſas veri contemnere honoris?
Aſpicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in ſolio poſitos, dominarier illis
Qui ſe ſunt longè meliores, & quibus ipſi
Deberent ſeruire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege ſine vlla
Omnia confundit, plerunque ad ſidera tollens
Ignauos ſeruos, piſtrino & carcere dignos.
At ſi ſana foret, ſolis ſapientibus orbem,
Vt decet, et par eſt, committeret ipſa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legeſque vigerent:
Sacraque tractarent puri innocuique miniſtri,
Et dij ſe ſinerent mortali luce videri:
Sed perſonatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen iſta Deus ſummus, qui talia poſſet
Corrigere: & cur nos etiam non iſta feramus?
Quid prodeſt verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atq; odiũ ſibi quærere fruſtra?
Spernitur, ac damnum patitur ſapientia, cui non
Reſpondent vires, quàm nulla potentia fulcit.
Vnde tacere quidem præſtat: tu deſpice laudes
Inſulſas vulgi, & fortunæ munera cæcæ:
Atque Deo ſtudeas omni virtute placere,
Poſt cineres eſt verus honos, eſt gloria vera,
Quæ datur aſtrifero in cœlo, iuſtiſque pijſque,
Tunc mites humileſque ſuo lætantur honore,
Aſt Stygia mœſti lacrymant in valle ſuperbi.

Postremò compesce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa ex hac oritur vulnus: de vulnere lethum,
Ira adeò mentem confundit, vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoscere quid sit agendum:
Iudicijque expers plerunque per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta incōsulta sequuntur.
Ergo caue hanc, animāq; rege, & te vince, ferēdo
Fortiter. egregia est etenim Patientia virtus.
Qua quicunq; caret, careat probitate necesse est,
Sitque ferus, semper rixas & iurgia semper
Exercens: propria est nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens grauiora, caueтq;
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
Et solus degat siluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbesque frequentat,
Discat multa pati, frænisque coërceat iram,
Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque leui de causa, abrumpere pacis
Vincula velit, quantumq; potest ignoscat amicis,
Vt possit quam alijs veniam dedit, ipse mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntque satis, potuissem his addere plura:
Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientque vltrò quæcunq; videntur omissa.
Nam comprenduntur tacitè, & claudūtur in istis,
Attamen interea sapientum incumbere libris
Est operæpretium, & rerum perquirere causas,

Denique

Denique doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus sine doctrina est ignauus hebesq;
Hoc igitur pacto (vt dictum est) florescere possũt
Virtute ac meritis stulti astutique, colentes
Sese animumque suum, & cælesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantisque nepos, Ioue missus ab ipso,
Astitit, atq; iubet supera ad conuexa Timalphem
Ire citum. namque aiebat dudum esse vocatos
Cælicolas omnes Iouis ad tecta aurea summi,
Velleque de rebus grauibus nonnulla referre
Momũ, vtrũ quosdã monachos in colle manẽtes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus vndas,
Diuitijs deceat priuari & partibus illis
Quas auferre solet cristatis villica gallis:
Quum sint lasciui nimium, nimiumque superbi,
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo qui præsidet illis.
Proh pudor, hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, veneri, somnoque vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patris mandata ferebat.
Hic comprensum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuscus tẽpore Clemẽs
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam vrbem longa obsidione premebat,
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini
Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes:

Inde breui lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

LIBER. X.

CAPRICORNVS.

SALVE Atlantiade: Stygia de valle redisti
Tam citò? dic quęso, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensq; tumultus.
Cur hoc? Dicam equidē, quanquā festino reuerti
Ad superos: tanta est Turcarum, Christicolûmq;,
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil est, sunt omnia plena,
Vestibulum plenū, plena atria, regia plena, (vrbs,
Templa, domus, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles,
Vsq; adeò vt sese impellant, trudantq; vicissim
Calcibus & pugnis & morsibus, aspra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes
Nec fas est illis iterum succumbere morti.
Vix potui transire, & Ditis limina adire,
Per densas vmbrarum acies, cuneosq; coactos,
Fit via vi: irrumpens aditus, arctissima laxo
Agmina, disijciens crebro huius verbere virgæ.
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video tristi efflantem suspiria vultu.
Postquam illi exposui patris mandata, iubentis
Solui Antichristum è cauea, terrasq; per omnes
Emitti, ut faciens miracula falsa, docensque

Iam summã aduenisse diem, mundiq; ruinam.
Omnia perturbet, pecudes, hominesq; deosque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæso (inquam) Pluton, cur sic es tristis? at ille
Nónne tibi indignũ, iniustũ, infandumq; videtur,
Vos adeò latum cœlum, immensumq; tenere,
Quum sitis pauci, quumq; illuc vix hominũ tres,
Vel paulò plures, longo pòst tempore pergant:
Et me tã angusto in regno & paruo esse locatum,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor,) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hæc ad viuaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedesq; suas, & continet illic? (cantant
Non pudet, hos homines qui in templis tambene
Quaque die, & sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm statuis: picturis, atq, sepulchris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis,
Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imo iubet cunctis alijs peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) meo, me cuncta libenter

Factu-

Facturum quæcunque iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet,
His dictis. Faciam respondi, atque inde recessi.
Núc redeo ad superos, & me pperare necesse est,
I felix, nostrique memor, tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, meque doce, quali sophus ordine fiat.
Principiò nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunque est sapiens felixque futurus:
Distat enim multum, quali sub imagine, quali
Sub facie cæli quisquam nascatur: vt aiunt,
Qui astrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludũt.
O quàm magna, & quã miranda potẽtia cæli est,
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor!
Cælum est Oceanus, rerum pater astra, sorores
Sunt nymphæ: omne bonũ in terras delabit̃ inde,
Esse igitur sapiens & felix nemo potest, qui
Nascitur aduerso cælo stellisque sinistris.
Permagni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructus. nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisque tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudensque magister
Qui puerũ instituat, cogatq; assuescere honestis.
Vtq; peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis simul & calcaribus vtens.

Nec

Nec tantùm verbis moneat, sed valdius ipsum
Exẽplis moueat. quid enim benè dicere prodest,
Si malefacta aliud monstrant, verbisq; repugnãt?
In primis studeat lasciuis atque scelestis
Arcere à socijs. commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periêre veneno.
Vis tu nosse hominem qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deusque:
Cum paribusq; pares habitant, viuuntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore felicem ac sapientem gnauiter optãt,
Moribus obscœnis cõtaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitiũ, & facilè ad peiora mouemur!)
Interea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos
Perlegat authores, & scripta inhonesta refutet.
Indoctum rarò esse probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à studio nimio, nimioque labore
Abstineat: ne dum sapientia quæritur, amens
Fiat vel morbum incurrat, seseque trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens animumq; relaxans,
Et vacet, & ludat nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiua otia vires.
Sed quanquam dignæ scitu pulchræq; bonæq;
Disciplinæ omnes videantur, sunt tamen istæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
Hisce igitur totis incumbat viribus hasce

Perdiscat

Perdiſcat ſophus hic noſter, iam grandior æuo,
Inque harum ſtudio grauiores conterat annos.
Et ſimul (vt dictum eſt ſuprà libroque priori)
Culturam exercens animi iuſtuſque piuſque
Fiat, & exornet duplici ſua tẽpora lauro. (probũq;
Quam pulchrum eſt hominẽ pariter doctum eſſe
Et ſcire & ſapere! inſipiens doctrina timenda eſt.
Vt furioſus habens gladium, ſic doctus iniquus.
Verùm non ſatis eſt animum curare, bonisque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim malè ſi valeat, parẽre nequibit
Præceptis animi, magna & præclara iubentis.
Quare danda opera eſt vt victus ſit bonus, vnde
Gignatur ſanguis purus, nam noxius humor
Plerunq; ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluuieſq; ciborum: (brum
Quippe caput ſtomachũq; grauat, fumiſq; cere-
Inuoluunt, ſtupor hinc ſequit̃, ſomnuſq; diurnus.
Parcus edat: parcuſq, bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, vireſque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effeminat artus.
Præterea calor immodicus, friguſq; cauendũ eſt,
Atque aër craſſus nimium, regioque paluſtris:
Præſertim ſole æſtiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridiq; canunt ſub fronde cicadæ.
Denique conandum pro viribus, vt bene ſanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cũcta faceſſat.
Quod facile haud fieri poterit, ſi dura vetabit
Paupe-

Pauperies: opus est nummis vel morte relictis,
Vel sorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbiq;
Nec sine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Felicem. heu quàm sæpe gemit rerũ indiga virtus?
Quàm contempta iacet si sacra pecunia desit!
Ille autem diues verè proprieque vocatur
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atq, vbicunq; manet, victũ sibi quærit honestum.
Et quanuis loca multa petat, diuersaque longè,
Fert sua quæq, tamen secum bona, nec sibi desunt
Commoda, quæ possint lætam producere vitam
Nec metuit fures, nec sæuorum arma latronum:
Seque iterum vestit citò, siquando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Quælibet vrbs, totusq; orbis patria esse videtur
Egregio fortique viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quanuis amplissima passim
Prædia possideat, quamuis exuberet auro
Non tamẽ ire potest quò vult, terrasq; per omnes
Currere, diuersos hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & viuere vbique:
Quippe domos agrosque suos & scrinia secum
Ferre nequit, quocunq; meat, ne fortè latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pótus.
Mox mendicus agens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo ijsdem patriaque moratur eadem,
Semper vbi vinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtque relegatus metuit transcendere fines
Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vasto quæ plurima in orbe

Fiunt pulchra, suis latebris vt carcere clausus.
Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuersaque regna
Cernere, & à multis quāplurima discere possunt.
Quondam igitur tristes implorauere deorum
Numina mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, solem, lunamque precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia disijcis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuaq; proles,
Cui datur in varias se transformare figuras:
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus assiduè sapientia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immensumq; animo metimur Olympū,
Pauperie premimur, patimurq; incōmoda multa,
Deficimusq; fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nūmos sibi cōgregat omnes,
Nec nostri quenquam miseret: si poscimus vllam
Rem, digitū ostendunt mediū, & nos ludificantur.
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
Possumus, & stultis miseri seruire iubemur.
Quare vos diui saltem miserescite nostri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate viam, qua viuere honestè,
Et veri latebras inuestigare queamus.

Talibus

Talibus auditis, diui aduênere vocati.
Re∫ponditq; prior Phœbus: Veneranda propago
Semideûm cælo digni, ∫uperúmque fauore,
Audite, atq; animis mea dicta recondite ve∫tris:
Hunc iuuenē Arcadiū, infidū, nimiumq; fugacem
Prendite, & immer∫um Stygijs occidite lymphis.
Pòst Hyales gremio impo∫itū Deus excipiat, quē
Lemnia terra colit, ∫ublatumque in cruce figat:
Tunc ∫epelite vtero in calido, & di∫∫oluite putrē:
Cuius ∫tillantes artus, de corpore no∫tro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamide, argentoque nitentem:
Proijcite hunc demū in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix? & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit ∫pecies, paupertatemque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atq; eadem præ∫ens Diana probauit:
Mox abiere omnes, cœli ad conuexa volantes,
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo ancipiti vix tempore longo
Experti multa, & non paruis ∫umptibus, illam
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla e∫t,
Fingendi lapidem æthereum: quem ∫cire profanis
Haud quaq̃ licet, & fru∫tra plebs im ꝓba quærit.
Quē q habet, ille pôt, vbi vult habitare decenter,
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
For∫an & hoc aliquis roget, an deceat ∫apientem
Connubio a∫tringi, & generandæ incumbere pli,

Atque maritali sese vincire capistro.
Quáquã aliq laudãt, tame hoc (me iudice) sanctis
Æthereisque viris non conuenit: impedit vxor,
Natorumque effrænus amor, diuina sophorum
Ingenia & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena sapit, crebrosq; hymenæos
Aduocet: at sapiens lætetur cœlibe vita,
Sit castus, purusq;, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit Venere, orando assidueque pieque.
Et contemplando, mentem ad cælestia tollens,
Ille Deûm crebro visu & sermone fruetur.
Et felix fiet, prospectabitque futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludũt.
Contrà luxuriam immundam, lususq; pudendos
Odere, ac fugiunt, detestanturque salaces.
Nemo tamẽ virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
Auxiliumq; ferat, donum hoc descẽdit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quò sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniat sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostilique suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen.
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nẽpe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.

Nam

Nam ratio & leges si semper vbique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret.
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis;
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt.
Impunè occidunt, feriunt, rapiuntque, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominē, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunq; laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxuriosè
Vult, quamuis nequeat, non respondēte crumenā.
Proinde animam vendit pretio, seseque periclis
Obijcit, vt raptis alienis victor ouansque
Ad ꝓprios referat p̄dā & spolia ampla penates.
At quicunque domi est diues, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire suosque
Militiam refugit, pacemque libentius optat,
Sit nisi mens insana illi, insulsumque cerebrum.
At dices, etiam magni regesque ducesque
Sæpe armis delectantur, Martemque sequuntur.
Quid tum? nónne etiam magni regesq; ducesq;
Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
Stultitijsque suis sæpe vrbes exitio dant?
Et quū multa habeāt, cupiūt plura? omnis auarus,
Etsi possideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est. hoc ergo furore
Reges atque duces dira impelluntur in arma,
Imperiumque sibi miserorum cæde lucrantur;
Sed quanquā bellū turpe, exitiale, nefandum est:
Non tamen vtilitatis habet nihil. omnia vafri
Fallacesque homines, vsuræ & fraudibus apti,

Agglomerāt cumulantq; ſibi, quo tēpore pax eſt:
At quum bella fremunt, miles malè parta rapit vi,
Tunc meritò vulpes vlciſcitur ira luporum.
Præmia tunc fortes aſtutis digna rependunt,
Parque pari referunt, variat ſic omnia tempus,]
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quū pax eſt, ſpoliant populos, atq; vndiq, nūmos
Corradunt: vnde omne aurū argentumq; vorarec
Fiſcus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Diſtribuēs multis quantū congeſſerat vnus. (quæ
Poſtremò eſt hominū turba haud mediocris, habet
Nec rem, nec doctrinā, artēm ve, fugitq; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in ſcelus, impia & audax:
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosq; per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peſte remota:
Donec ſuccreſcant iterum mala gramina, rurſus
Euellenda acri bello, gladioque ſecanda,
Tunc iterum immundas deſpumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immiſſis furijs purgamina verrit.
Hic eſt perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim ſtatuere vices fata ipſa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia naſci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet ſapientem vti ratione, & amare
In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac ſtudio: niſi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro ſeque ſuiſque tuendis.
Tunc venia eſt dignus, tunc fit ſine crimine bellū,
Nam

Nam ius fasq; sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorũ est.
Quærendum vlterius, sapiens an debeat vllam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit, si quando infelix patrimonia casus
Abstulerit, si quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusq; famemque
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honestè
A sapiente, iuuet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosq; fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac sese immortali nomine dignos
Effecere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quamuis Aeacida, quamuis Nereide natus:
Hac fuit illustris Pæon, clarusq; Machaon,
Hippocratesq; sibi æternum quæsiuit honorem.
Quid memorẽ cũctos quibus hęc ars cõtulit olim
Et lucrũ & laudẽ, & demum post funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc, quòd plena est occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit
Et quicquid tellus intra sua viscera celat
Perspicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes considerat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros,
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Vt non solùm animos possit sanare monendo,
Verumetiam membris ægris prodesse medendo:
Sic vtranq; hominis partem tutabitur idem,

Sic hominem totum sapiens seruabit ad vnguem.
Ast tibi iam seros Lachesis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamque comamque,
Tunc ipsum decet in primis requiescere, et vsquã
Sistere, nec varias vltra percurrere terras.
Sed certam sedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne desint alimenta sibi veniente senecta.
Interea tamen à turba secedere, paucis
Contentus socijs debet, solusque frequenter
Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitus sese diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas,
Tunc aderunt diui secreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroso, aut in vertice (montis.
Exiguas ædes desertaq; tecta colenti:
Non adeo tutum est cum multis viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, interque latrones
Sacrilegos, cupidos, rixosos, ambitiosos
Versari: fugiat sapiens commercia vulgi.
Quandoquidẽ inuisa est vulgo sapientia, propter
Dissimiles nimiùm mores: contraria semper
Se oppugnãt, semperq; sibi aduersantur et obstãt.
Hinc periere sophi complures, quòd voluere,
Quando aliquid fieri prauè iniusteq; videbant,
Carpere stultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti stultis, interfectique fuere.
Quare ne videat sapiens tot à turpia, néue
Discrimen subeat, dum vera & honesta tuetur,
Secernat sese à vulgo, studeatque latere,

Et

Et socios habeat paucos, doctosque probosque.
Quanquam illi rarò deerit præsentia diuûm,
Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo
Permittunt sese audiri cernique libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Felix in terris sapiens, & in æthere felix.
Ite ergo ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaque indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm vestes passim ostentate superbas,
Perque forum medium tumidis incedite buccis:
Ite, inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedēt.
Somnia sunt cuncta hæc durantia tēpore paruo,
Quæ citò vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè, vt fumus, fugiūt nequeuntq; reuerti.
Ite, ite, ô miseri, nebulasque capessite inanes:
Quum postrema dies, atque hora nouissima vitæ
Adueniet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos delitasse scietis,
Et nescisse viam rectam, frustraque pigebit.
Heu dum tēpus adest, errorem agnoscite vestrum.
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terrâ tantùm aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunq; Deum metuuntq; coluntq;.
Illic nec sorti, nec morti est vlla potestas:

Diuitiæ veræ sunt illic, deliciæque,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dum vestra trahũt subtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis?
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmisque superbi?
Quò tot pontifices summi, qui se esse putabant
Aequales superis, abiere? in fœda sepulchris
Ossa iacent, forsanq; animas styx atra coërcet,
Expulsas procul à felici sede piorum:
Atque ibi dant pœnas fastus, scelerumq; suorum.
Quàm vellent nunc si possent, sua corpora rursus
Induere, atq; nouis iterum se includere membris,
Vt postergatis opibus, regnoq; relicto,
Vitã agerent purã & sanctam sub paupere tecto,
Iustitiaq; sua cœli sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur olympo.
Sed qui serò sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisq; Deo studeat virtute placere,
Terrenisq; bonis spretis cælestia quærat.
Deniq; ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas paruifaciens, & commoda vitæ
Præsentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoscit dijs ostendentibus ipsis.
Talibus Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:

Præstantis

Præstantis vir doctrinæ, vultusq; verendi:
Semotam & cinctam siluis habitabat heremum.
Enthea mens cuius venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat.
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis:
Huius ego impulsus fama per longa viatum
Perrexi spatia ad sacri fastigia montis,
Conueniq; senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquã acceptam mihi reddidit ore salutẽ,
Suadet vt assideam: assedi, & simul ista rogaui.
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter tesqua manere,
Plurima vbi desunt humanis vsibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus infit,
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla erroremq; secutus.
Tunc ego gaudebam turba cœtuq; virorum,
Cumq; alijs præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie verique bonique.
Sed postquam subit grauior labentibus annis
Aetas, accessitque mihi prudentia maior,
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendique modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Iustitiæ superesse nihil, nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre:
Pauperiemq; premi, & meritis plus posse fauorẽ:
Ius

Ius venale, fidem extinctam, amissumq; pudorẽ,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque caupones conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item, multos furtoque doloque
Ditatos, licet obscœnos, dignosque capistro,
Laudari tamen atque coli, multumque timeri:
Imperia, indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque sacerdotes tantum Venerique gulæque
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum reserant, & tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte.
Monte vbi Syluestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quę loca sint quāvis salebrosa et inhospita, sāctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupiētibus, & quos
Delectat seruire Deo, mentique vacare,
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quæ faciunt hominis vitæque aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cæli demissus ab arce:

Spir-

Spiritus ille Dei ſanctus, qui pectora purgat
Sublimatq; animas moribũda in carne ſepultas;
Ceu ſublimatur ſubiecti viribus ignis
Mercurius, niueumq; capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cęleſtem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt. leuis eſt labor omnis amãti.
Præſertim ſpem aliquã magnę mercedis habenti.
Spes & amor, duo ſunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoreſque laboris.
Propterea aſſiduis votis precibuſq; petendum eſt
Vt delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorẽ,
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum,
Deſpiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, ſeque Deo quantum pote iungere tẽtet.
Non adeò mirum eſt igitur ſi adiutus ab iſto
Flamine diuino, poſſum hîc perſiſtere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quãquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Nõ luxus, paucis nempe hæc ſeruatur ad vnguẽ,
Paucaque ſufficiunt homini virtutis amanti:
Qui ſibi quod ſatis eſt optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita eſt duplex, (ne tu ſis neſcius.) vna
Corporis, hãc ſequitur ſtultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs inſipiens, quæ nil ſapit altum
Egregiumq;, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudũ ꝓpria eſt, ꝓpria eſt hæc vita ferarũ.

Al-

Altera verò animi dijs conuenit, atq; deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Verè homines, & semidei, heroësq; vocari.
Tales consueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniustis mater, iustisq; nouerca,
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunq; bono intellecta placere.
Principiò esse hominē nō solo ex corpore cōstat,
Verumetiam ex anima: hæc vitā viuētibus affert,
Hæc motum sensumq; humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem, qua dignius est nil,
Per quā multa homines mirāda operātur in orbe,
Sed multi dubitant, an sit mortalis, & vnà
Cum mēbris anima hæc pereat, lethine sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum,
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitijs, diuûm contemptrix, credit & optat
Mortalem esse animā, scelerum quia digna suorū
Supplicia (heu) metuūt: ꝓpter quod tartara nollēt
Vlla dari, aut manes vsquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,
Esse putant æternam animam, nec morte resolui.
Vtq; putant, vellent, quòd præmia digna bonorū
Expectant operum, & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior sententia, nónne bonorum?
Nimirum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quæcunq; placet melioribus, & quam

Egre-

Egregij sanctique viri plerunq; sequuntur.
Tutius est hærere bonis quàm credere iniquis
Nō quot, sed quales aliquid dixere, notādum est,
Quare cum paucis iustis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorum iniustorū
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat,
Vtque fateri omnes debent iustique pijque)
Haud dubiè æternas animas fecisse putandum est.
Quādoquidē longè est melius has viuere semper,
Quàm cū carne vna extingui, in nihilūq; reuerti.
Quod sic ostendo: si mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,
Censeri iniustus poterit Deus, atque vocari
Improbus: innumeros etenim florere videmus
Diuitijs opibusque & honoribus imperijsque
Ignauos homines, indoctos atque scelestos,
Qui peccant impunè, ac læta sorte fruuntur:
Contrà sæpe bonos aduersis casibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus est iniustus, talia qui fert,
Aut sua post obitum partitur munera cuique:
Aut quid agant homines in terris scire recusat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia possit,
Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris varijsque laboribus atque periclis
Exagitata fugit rapidis velocius vndis.

Ergo

Ergo agite,ô miſeri mortales,grandia templa
Conſtruite,egregijs onerate altaria donis,
Feſtiuam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos,producite pompas,
Thura adolete,Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite,atq; alios etiam ſuperaddite honores
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat,in qua
Vos cruciat nūc frigus iners,nunc feruidus æſtus,
Nunc peſtis,nūc dira fames,nūc Martius horror,
Nunc morbus,caſusúe aliquis,nūc triſtis egeſtas
Nunc muſca atq; culex,nūc & cum cimice pulex.
Exultate,inquam,quòd mille laboribus æuum
Ducitis,& victum multo ſudore paratis,
Et breue poſt ſpatium mortem toleratis amaram,
In tumulo iacituri,& vermibus eſca futuri.
O vitam egregiam,ô pulcherrima dona Deorum!
Nat9 homo in mūdo hoc,inter pecudesq; feraſq;
Inter tot ſtultos & iniquos viuit,vbi imber,
Nix,glacies,cœnum,puluis,nox,noxius aër,
Et nebulæ & nubes,ventique,atræque procellæ,
Et dolor,& luctus regnant,vbi deniq; mors eſt,
Hæc felix patria,hæc ſtatio ſedeſq́ue beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas eſt obtundere diuos:
Quod ſi non aliam vitam quàm corporis huius
Tá fragilis,tamq; immūdi poſt funera habemus,
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miſeros miſera hac in ſede creauit,
Tot mala paſſuros,& in æternum perituros.
Ergo ne iniuſtus Deus,& crudelis haberi,

Ac

Ac dici meritò possit, fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed viuere semper,
Non secus ac diui in cælo, vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, necnon somnique cibique:
Et fateare opus est, etiam sua quenque manere
Præmia post mortē, aut meritas persoluere pœnas.
Sed satis hæc ratio tibi sit: nanque ista malignis
Si dicas, rident, lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumque teneto,
(Nāq; hoc principiū est, fundamentūq; salutis)
Aeternam esse animi naturā, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmissis, compertisque incipiamus
De vita tractare animi: quæ cælicolarum
Nos similes reddit, per quā affectamus Olympū.
Sed quoniam apparent meliùs contraria, quando
In conspectu ambo adsistunt, & iuncta cohærēt:
Proinde operæpretium est de vita corporis antè
Dicere, quæ in terrā nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumque facit similes, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunque superbos.
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,
Tantum oculis hominū cupiens vtcunq; placere:
Et qui diuitijs virtute aut fraude parandis,
Inuigilant nimis, & totum cor fixit in illis
Talpa bipes, alta semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventrem q; saginat:

Demens, vt vermes maiori funere pascat,
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum sorte recedit.
Contrà qui humanas laudes terrenaq; prorsus
Gaudia contemnit, viuens casteque pieque,
Spiritualis homo fertur: nam spiritus eius
Corpore iam domito, victaque, libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi est, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremq; domare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid
Nascitur in terris, solique insistere cælo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum:
Illic spirituum patria est, sedesque bonorum.
Illuc contendunt animæ post funera iustæ:
Illustres animæ, illustri virtute nitentes:
Aeterna in luce æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem studijs exerceat: illos
Perlegat & libros auidè qui vel de anima, vel
De dijs, de misera vitæ huius conditione
Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens: his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secumq; volutet.
Authores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia, heu quãtum bona mens corrumpitur (istis!
Lectio nimirũ esca animi est: quæ si bona, prodest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atq; malus cibus est damnosus edenti,
Quę seruanda licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus

Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusq; Deo admoueat, quàm non rarò meditari
Vitæ huius miseram sortē, quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum sit, mihi mors, nō vita videtur.
Immo aliquid peius morte, ecquis nō videt? eeqs
Non adeo sentit quantum sit fellis vbique?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum,
Plurima habēt geminas facies: foris alba, sed intꝰ
Nigra suo fallunt oculos spectata colore,
Si tamē est quicquā in vita hac pulchrūq; bonūq;,
Fumi instar, nebulæq; fugit: reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos! & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu:
Quàm fluxa atq; fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populosq; subegit,
Composuit libros. at nunc vbi talia? nusquam.
Ipse vbi nūc? nusquā, qd nūc? nihil, aut abijt quò?
In vētos. Heu heu nugæ, & mera somnia sunt hęc,
Quæcunq; in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cū Fuit, aut Fecit? nēpe Est valet vnum
Plus quàm mille Fuit. verùm hoc Est vtitur alis:
Transvolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter:
Qui solet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exosus terram, suspirat olympum,

Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum est, & sanguine fœdo.
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatq; frequens cura, instaurando nitorem.
O vas, hospitiumq; animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot reb9 egemus!
O vestis grauis, ô carcer viuumq; sepulchrum,
Suffocans mentē ac sensum, inuoluēsq; tenebris!
Vnde hominum generi tanta ignorantia adhęret!
O terra in terram citius reditura, breuique
Vermibus aptā escā in tumulo gratamque datura!
Quàm miser est quicunque tui seductus amore,
Veram animi vitam & cælestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cōmoda tan-
Sectatur, curatq; parum iustumq; piumq;. (tùm
Nec putat esse aliam quàm hoc vili in corpore vi-
Demens atq; sui oblitus, patriæq; prioris: (tam,
Vnde has in tenebras & tristia regna recessit,
Vt carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus,
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè, donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purissimus æther,
Nec praui aut stulti cœlestia lumina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè

Penè diem lasso iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Discedo, & Romam versus vestigia duco.
Dumq; iter inceptum perago, iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus meditans audita sed ecce
Tres comites hæsere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quò vellent ire rogaui.
Romam, dixere. interea me conspicit vnus,
Nomine me appellās: vnde is, nunc inquit. ab illo
Respondi sapiente, manet qui vertice summo
Rupis Apollineæ. subrisit protinus ille,
Atque ait, O demens, reperiri qui sapientem
Posse putas quenquā in terris. sapere ille videtur
Quo minus est alijs stultus, licet insipiens sit.
Conuenit haud dubiè solis sapientia diuis:
Quorū de numero sumus hîc tres. nāq; ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quanuis humanam videamur habere figuram,
Dij sumus, & lunæ contermina regna tenemus.
Nanq; illic habitat diuûm ingens turba minorū,
Est quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis stupui, cœpique timere:
Me tamen audacem ostendens, tectoque timore
Cur Romam peterent quæsiui. tunc ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi seruitio adstrictum, magicaq; coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, Vrsinique colit qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas?
Coguntur diui. vobis hinc scire licebit

Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri superesset, si moreretur
Vestra anima, vt corp9 moritur, quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in vobis nil sanctum, quomodo diui
Tanti hominē facere, aut homini succūbere pos-
Ipse etiam quandoq; fui seruire coactus (sent?
Germano cuidam, crystalli in corpore clausus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes soluere duro
Seruitio socium, siqua est via: deinde vt ad Orcū
Romanos quosdam proceres hac nocte traham9.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repentè.
Tunc Sathiel ait, O socij, iam noster ab vrbe
Remisses remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo. nanq; illicet illic
Egregius iuuenis Remisses astitit: omnes
Aduenisse illum gaudent, lætique salutant,
Atq; rogant: quidnam Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atque gulæ furtisque dolisque
Certatim incumbunt, nosterq; est, sexus vterq;
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum
Atque ideo Hispanas retinet nutritque cohortes:
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mauult sua iura tueri.
Consilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Cristi dogmata curant.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui

Cui vis est, ius non metuit, ius obruitur vi,
Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristemque relinquunt.
Namque vbi Serracilus nullum dixit reperiri
In terris sapientem, extemplò pectora tristis
Inuasit cura, & cœpi sic voluere mecum,
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cælicolis tantùm conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere omnes?
Ridiculosque esse & spectacula tradere diuis?
O humanum genus infelix, ô effræna parentum:
Luxuria, & natos gignendi infanda libido.
Quid tandem facitis? stultos miserosq; creatis.
Mas puer est natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultusque miserque
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O, mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis.
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaque
Plenus paulatim hospitium requiemq; petebam:
Namque oculos iam somnus iners & cura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis. deponere fessam
Musa chelim par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominumq; precemur
Vt nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.

Sunt maiora etenim dictis dicenda: timetque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnẽ.
At labor extremus diuum penetralia pandet.

LIBER XI.

AQVARIVS.

NATVRAE omniparentis amor, causaque videndi
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, iugisque
Parnassi vmbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharamque refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hîc tractanda, libet specularier omnem
Naturæ faciem, totumq; euoluere mundum.
Principiò quicquid fuit, aut est, aut erit vnquam,
Dicitur ens quippe hoc cóplectitur omnia nomẽ,
Sed rerum, quascunque Dei sapientia finxit,
Quædam funguntur vita sine corpore: quædam
Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt.
De primis liber istè nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc dẽ reliquis mea Musa canamus.
Mundanæ molis loca summa atq; extima cœlum
Immensis ambit spatijs, motuque perenni
Circuiens intra sese facta omnia claudit,
Quinq; secant ipsum Zonæ: sed quælibet harum
Est habitata suis nihilo prohibente colonis.

Nam

Nam neque dijs frigus,neq; torrens officit æstus,
Talia conueniunt tertis:sacer æther ab omni
Semper abest glacie,nulloque incenditur igni:
Qui licet assiduè circumuoluatur,ibidem
Permanet,& nunquam prima de sede recedit.
Nanque duos inter stabiles fixosque locatus
Diuina ratione polos,retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet semper,& ambas
Aspicit,oceanoque procul circumuehit arctos:
Alter sub terris aduersa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò æthereàm molem dicuntur ab ortu
Occasum versus parili distinguere tractu (est,
Tot cycli,quot sunt Zonæ.qui proximus Arcto
Arcticus est dictus:post hunc est circulus ille
Qui medium Cancrum secat,& decedere solem
Paulatim à nobis cogit,retroque reuerti.
Hunc alius sequitur.medium qui diuidit orbem,
Atque dies nitidos obscuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius mediū scinditCapricornū:
Vltra quem prodire nequit,rursusque redire
Incipit ad nostras paulatim Cinthius oras.
Postremus verò cyclus,qui proximus austro est,
Vt polus oppositus nostro,sic ipse vocatur.
Vltra hæc segmenta obliquus quoq;circulus alto
Signatur cælo,per quem pulcherrimus it Sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiā cyclus,qui Tyndaridarum (nos
Genua secat,caudamq;Nepæ,tropicos quoq; bi-
Obliquamque viam solis,medium simul arcum
Arcitenentis,item Centauri crura,Aquilamque.

Necnon Aurigam, Cygnumque, & Persea tangit.
Suntque paralleli cycli. sic nomine dicunt
Hos Græci: motuque suo Sol efficit vnum,
Quaq, die occasum repetens, ortumq; relinquēs.
Insuper esse duos Coluros dicitur alter
Solstitia ostēdens, Cancrum secat & Capricornū,
Percurrens vtrunq; polum: sed diuidit alter (strat,
Phryxæam pecudem & chelas: hic tempora mon-
Sunt quibus æquales & luci & noctibus horæ.
Vltra hos sunt cycli multi varijque secantes
Hinc atque hinc vtrinq; polum: mediæq; diei
Nomē habent, nostrūq; caput super ingrediuntur.
Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic sphæram mediam, nostrumq; videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cœlum distinguitur orbes.
Suntq; nouē: quorū summus, quod mobile primū
Dicitur, extremis voluēs decedit ab Indis,
Hispanos Maurosque petens, spatioque diurno
Complet iter, necnon rapidus cœlestia secum
Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.
At reliqui oppositis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem versus currunt à Gadibus: horum
Maximus innumeris stellis est lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipse gradum. iuxta hunc Saturni sphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota mouetur.
Iuppiter huic substat totusque reuoluitur annis
Bis sex. hunc sequitur Mauors, annisq; duobus
Vertitur in gyrum post hunc Sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus.

Ad-

Adde his sex horas, totum pene transit olympum.
Post Solem inferius Veneris tota voluitur, & se
Circumfert, quam Sol septemq; decemq; diebus
Ocyus. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiusq; mouetur
Quàm Venus ipsa nouē(si vera est fama) diebus.
Vltimus est orbis Lunæ, spatioque dierum
Viginti atq; nouem, necnon bis quatuor horis
Finititer, remeatque illuc prius vnde recessit.
Sidera sunt septem quæ Græci errantia dicunt
Voce sua, quorum summus, Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerū Iouis & Capricornum.
Iuppiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces atq; arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxæusq; Aries, stolidi sunt tecta Gradiui
Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quiescit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cælestibus aggrediamur,
Zodiaco quà sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidē duodena manent: Borealia sunt sex.
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro.
A capite auratæ pecudis, finem vsque puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.
Ast à principio Libræ, finem vsque duorum
De grege Neptuni, qđcūq, est, spectat ad austrū.
Nomina signorū iam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydrochoosque.

Et duo cæleſti radiantes lumine Piſces.
Septima quæq; ſibi opponuntur. quū venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum ſurgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro ſic Scorpius Europæo
Obijcitur: naſcente illo, hic deſcendit in vndas.
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa: à prima Aegocerotis parte gemellos
Vſque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet eſt ſignū, terreſtria ſunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: ſunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini, naturam ſeruat aquarum.
Piſcibus & Cancro ſimilis Nepa: quæ tria reſtant
Ignea ſunt, Aries, Chiron, Leo, maſcula ſunt hæc,
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Cætera femineo dicuntur nomine, ſuntque
Infortunata, vt phibent qui ſidera norūt. (nus:
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricor-
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cū Ganimede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, cōmunia, Piſces.
Vltra hæc, triginta ſunt & tria ſigna beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius ſibi cætera vendicat auſter.
Hæc ſunt quæ ſpectant ad ſeptem ſigna triones,
Binæ Vrſæ, quarum eſt Helice maioribus aſtris
Splendidior, Cynoſura minor Phœnicib. eſt dux,
Inter quas medius ſerpit Draco fluminis inſtar.
Hic micát & Cepheus, hîc Caſſiopeia, Coronæ
Proxima Gnoſiacæ. niueo vicinus Olori eſt
Engonaſis, dulcemque Lyram miratur & audit.
Necnon Arctophylax monſtrat ſua ſidera ibidē,

Perseus hac etiam cœli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem cœlo nitet Auriga Anguitenensque,
Illius & Serpens, cumque hoc Serpente Sagitta,
Adde Aquilam, æthereoq; mari Delphina natātē.
Hîc & equus splendet qui Pegasus appellatur.
Andromede sequitur: postremum Delta vocatur.
Signa tria atq; decē aduerso retinentur abaustro:
Cetus Persæa vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemq; vadis Nilum, Leporemq; fugacē.
Hunc Canis haud vnus seqtur, maiorq; minorq;.
Inter & australes Argo micat inclyta flammas.
Hîc Aram, magnumque potes Cratera videre.
Nec non Phœbeum fulgenti sidere Coruum,
Centaurumq; trucē, domitamq; laboribus Hydrā.
Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum,
Hac eadem Piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus? at nunc
Singula quot stellas habeant, quoq; versibus edā:
Astra Helice septena tenet, quæ dicitur Vrsa
Maior, quòd cælo maiori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quod luce minori
Apparet: quamuis viginti vnamque fauillam
Corpore contineat. vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit Arctos.
Cepheus ipse decē atq, nouem cōplectitur astra.
Cassiopeia decem atq; tribus stat lucida flammis.
Ipsa nouem stellis solita est splendere Corona.
Dant tria dena modum Ledæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque nouemq;,
Quæ-

Quatuor atq; decem designant astra Booten:
In cuius Zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septemq; faces tenet æthere Perseus,
Henioch9 septē, ast humero quę clara sinistro est,
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hœdi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denisque nitet flammis Ophiuchus.
Ipsius ac Serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.
Quatuor æthere am designant astra sagittam.
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipse polo fulget bis quinq; fauillis.
Octo decemq; micat nocturnis Pegasus astris.
Ignibus Andromade bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerū aggrediar cōprēdere versu.
Est Aries primus: tenet hic astra octo decemque,
Taurus habet stellas viginti, vnamq;: sed harum
Septem, quæ ipsius postrema in parte renident,
Vergiliæ, necnon Atlantides appellantur.
Sunt totidē in capite, atq; Hyades dicūtur ab im-
Tyndaridæ fratres denis octoque fauillis (bri,
Splendescunt: alter denas, alter tenet octo,
Bisq; nouem flammis cælestis Carcinus ardet:
Binę insunt dorso, quę Asini & Præsepe vocātur.
At Leo bis denas stellas retinet minus vna.
Virgo tenens spicam micat astris octo decemq;.
Chelæ ignes vtrinq; duos, libramq; figurant.
Quindenas reliqua flāmas Nepa corpore mōstrat:
Quindenis etiam facibus splendere videtur

Arcitenens: quãdamq; pedestenet ante coronam,
Septenis quæ sideribus constare putatur.
Viginti Aegoceros stellis nitet atque duabus.
Illiacus puer est bis septem lucidus astris.
Octo nouemque faces Piscis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis sex splendescit in æthere tædis,
Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
Quãuis sint ꝓcul, atq; oculis malè cognita nostris
Lumina terribilis tria dena habet æthere Pristis,
Sunt totidem Nilo, Leporem sex astra perurunt,
Sideribus septem atque decem præfulget Orion,
Octo atque vndenis incendit Sirius orbem
Ignibus, at Procyon triplici micat æthere flãma.
Viginti atq; tribus decorata est Argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: sed victima, gestat
Quã manibus, resupina, decemq, vnamq; recepit.
Luminibus verè speciosa est Ara quaternis.
Sex & viginti facibus spectabilis Hydra est,
Longa trium spatio signorum, corpore Cancrum
Occupat Erigionemque simul, tumidumq; Leonẽ.
Septem astris Coruus, Crater spectabilis octo est:
Bisseno atnotius decoratur lumine Piscis
Occasus nunc signorum dicamus & ortus:
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
Est etiam triplex. nanq; ortns Cosmicus, atq;
Occasus fertur quum tempore matutino
Sole oriente aliquod signum quoq; surgit eoa
De regione simul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Chronicus, quoties surgitúe caditúe
Signũ aliquod, quù primũ alto se gurgite cõdens
Iam patitur stellas alias splendescere Titan,
Helia-

Heliacus vero eſt ortus, quum ſole propinquo
Iãpridem occultũ ſignum, poſtquam ille receſſit,
Ingrediens aliud, poſſe incipit orbe videri.
Occaſus contrà Heliacus tunc dicitur eſſe, (Sol,
Quãdo aliquod ſignũ per quod tunc ingreditur
Obtenebrat ſplendore ſuo, prohibetque videri.
Nunc quo quæq; modo exoriãtur ſigna, cadantq;
Verſibus expediã: tribuant modo carmina nobis
Pegaſides, vatemque ſuum non ſpernat Apollo.
Quando Aries oritur, conſurgit pars quoq; læua
Andromedæ, Perſeiq, caput, media tenus aluo,
Oppoſita tunc parte poli pars occidit Aræ,
Auerſo Taurus per cœlũ corpore fertur:
Ipſo aſcendente, aſcendit totus quoq; Perſeus.
Heniochi conſurgit item pars maxima, nec non
Priſtis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.
Ipſe aũt Arctophilax tũc primũ abſcõdit vndis.
Cum Geminis totus Cetus. partesque priores
Eridani ſurgunt, cumque his armatus Orion.
Anguitenens vtrunq; pedem tunc ęquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiumque
Piſcem, atq; Engonaſis caput, aluum dimidiamq;
Eiuſdẽ: à genibus ſcapulis tenus Anguitenentem,
Ipſiusq; Anguem, excepta cornice: Booten
Totum penè. oritur ſed contrà Orionis vſque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo naſcuntur ſigna Leone: (ra
Tota Aq!a atq; Lep9, Procyõ quoq;, primaq, cru-
Maioris Canis, exurgit caput inſuper Hydræ.
At contrà Arctophylax totus, totuſq; Ophiuchus.
Cum

Cum capite & ceruice sui quē continet Anguis,
Quæq; superfuerat nitidæ pars ille Coronæ.
Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas,
Virginis exortu totus Canis Hydraque surgit
Vsq; ad Cratera, apparet quoq; Thessala puppis,
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed parte latent hæc sidera: Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: simul ipsa Sagitta.
Atq; Chelys, niliq; prior pars Pegasus autem
Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:
Tota Argo cum Libra oritur, totusque Bootes,
Extremam præter caudam tota Hydra videtur
Engonasis dextrumq; genu, dextram quoq; suræ,
Tunc & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris spectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremaq; Cygni
Celantur, nec non ceruicem Cetus adusque
Descendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromedæ: tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem manibusq; humerisq;,
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc secum sidera ducit,
Caudā Hydræ, Chironis equū, reliquāq; Coronā:
Quāmq; manu gestat Chiron tunc Hostia surgit.
Surgit item caput Anguis, itē caput Angui tenentis
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atq;
Cepheus à capite ad Zonam, flexuraque duplex
Eridani: resupina cadit quoque Cassiopeia.
Tunc etiam abscondi Canis incipit, atq; Orion,
Arcitenens quū oritur, iubet apparere Ophiuchū,

Ipsiusq; Anguem tutum, caput atque sinistram
Engonasis, totamque Lyram, pectusq, caputque
Aethiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lepus, & maior Canis occidit, Heniochusq:
Exceptis capite ac pedibus: tunc Perseus vnà
Tendit in occasum totus, dextro pede nec non
Crure manet. puppi excepta tota occidit Argo,
Aegoceros quũ surgit, Olor, simul atq; Sagitta,
Ara quoq; atq; Aqla adscẽdũt: sed cætera puppis
Descendit, Procyonque mari sua sidera condit.
It quoq; sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sidera quũ pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Medusæi consurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & ceruix descendit Echydnæ
Occultatur item postremò corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoq; surgit, & ille
Qui Notius fertur Piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atq; obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus
Sed prius Vranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretaq; pandat.
Vranie, cui nota alti penetralia cœli.
Quæ superûm sedes gemmataq; tẽpla frequentas:
Vranie formosa adsis, arcanaque diuûm.
Tecta aperi vatemq; iuua tua regna canentem:
Aethereos da mente lares, animoque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primùm mihi Diua aperi: num corpore duro
Ac solido constet cœlum, an fluxo tenuique,

Non

Non secus atq; aër facili quem scindimus ictu,
Post hoc,me nonnulla etiam quærenda docebis,
Sunt duo naturæ primordia prima,vocantur
Materia & forma:ex his corpora cũcta creantur,
Ex his est tellus,unda,aër,ignis,& æther.
Vnde errant,qui materiam cœlestibus vllam
Corporibus non esse putant.contraria in illis
Quippe forẽt,&ab his corrupta aliquãdo perirẽt.
Sic aiunt:verùm hæc ratio(me iudice)peccat.
Nam neque materiæ culpa est,si corpora soluit
Longa dies:neque corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant vires,nisi fortius vnum
Sit reliquo.quia quũ vis æqua est atq; potestas,
Tunc fit par pugna,& nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac purissima legit.
Temperiemq; illis talem addidit,vt nihil vnquam
Se lædant,semperque habeant contraria pacem.
Sic cœlum æternum est,sic nullo absumitur æuo.
Sed quoniã quæ dura magis,diuturna magis sunt,
Læduntúrq; minus:proinde est durissimus æther,
Plus adamante,adeò vt ferrũ contẽnat & ignem,
Vimq; omne:pter Domini,à quo cõditus ipse est.
Est alia id monstrans ratio:nam mobile primum
Intra se positas sphæras rapit,ac violenter
Occasum versus secum trahit,atq; diurno
Motu(obstent quamuis)spatia in cõtraria versat.
Quod fieri nequeat,solido nisi corpore constent.
Adde huc quòd lunæ pars illa simillima cœlo est,
Quã sol non spectat,fraternaq; lumina tangunt,
Sic etiam stellæ,manifesta in luce diei

Consimilem cælo creduntur habere colorem,
Luna tamen stellæque ipsæ sunt corpora dura,
Sunt & opaca, hoc eclipsis declarat apertè:
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec sinit in terras claram descendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam sua sidera fixa teneret,
Sed passim errarent, nec certa in sede manerent,
Non tamen est cœli, vt stellarum, corpus opacum.
In terris etenim positi summa astra videmus.
Et penetrat noster suprema ad sidera visus.
Quum verò sint (vt dixi) durissima cœli
Corpora: sintq; eadem purissima, forsitan illis
Est etiam sonus: & quum se tangantq; rotentq;,
Concentum faciunt aliquem, cælestibus aptum,
Vt quidam scripsere olim doctique probique.
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue roganti,
Dura & plura licet sacri sint corpora cœli,
Peruiaq; humanis oculis, tamen illa sonorem
Efficiunt nullum: neque enim pulsantur ab vllo,
Nec si pulsentur resonant, crassissima quum sint,
Cumque illic aër nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atq; ideo sine murmure currunt.
Præterea sphæræ bis quatuor inferiores,
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu. nec se collidunt concutiuntq;
Occurrendo sibi, sed certa lege modoq;
Vna eademque via leni vertigine pergunt.
Et choreæ in morem placidè taciteque feruntur.
Mobile duntaxat primum aduersatur eundo,
Orbib9 (vt dixi) reliqs: tame haud strepit vnquã.

Nil-

nilque sonat prorsus: quippe deficit aër,
Quippe superficies multo est leuissima sphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt:
Propter quod motum faciunt sine voce silentem.
Non igitur rectè veteres sensere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier: at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda prope: at longè fragor editur ingẽs
Nugantur certè, & ratio hæc est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In cœlo esse sonum? turpe est ea dicere, quæ non
Ostendi possunt, quæ possunt iure negari.
Nõ noua sunt fingẽda, nisi hæc vera esse probẽtur.
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nunqd cœlũ est, vt fertur, (Musa) rotundum?
Sphærica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis alijs, quòd non habet in se
Principium finemq;, capax quòd sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrã, in medio quæ cõdita mũdo est.
Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris:
Quanquam aliter pictorum audax inscitia fingit.
Stellæ autẽ suntne (vt fertur) pars dẽsior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum
Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno,
Ipsę etiam inter se distant, ceu sorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à cerasa differt, fætu atque figura.

Indicat id color haud vnus, diuersaque earum
Virtus & splendor. stellæ est sua cuiq; potestas:
Quandoquidem natura etiã sua cuiq; tributa est,
Cœlum ergo est sedes tantùm opportuna, locusq;
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlum? est vis omnis in astris
Astra regunt orbem terrarum, atq; omnia mutãt:
Astra creant cuncta in terris, & cũcta gubernant:
Hoc docet astronomus, cõmunis opinio fert hoc,
Quare non solùm raro densoque putandum est
Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciesque vigorque.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur,
Quo sunt fixa loco (vt visum est aliquãdo Platoni)
An sint deserta, an quisquã versetur in illis,
Musa velim scire: vnde precor mihi singula pãde.
Non sunt astra quidé magna æquè. nanq; minora
Plurima sunt numero, vt possit cõprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca: sereno
Quæ passim cœlo veneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent, qui
Astra sciunt, vtque eclipsis phœbeia monstrat:
In qua Luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totam terræque marisq;
Excedant molem, ac spatio maiore nitescant:
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam longò distant à nobis interuallo.
Quippe aliqd quanto est lõginquius, esse videtur
Tanto

Tanto etiam minus, & spectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur ibidem
Semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidã, quia longius absunt,
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana, & puerilis habenda est.
Non etenim quicquam scintillat, quòd ꝓcul absit
A nostro visu minus, atq; obscurius illud
Sed tunc apparet, nec scintillatio motu
Vlla carere potest, quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vna, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriјúe
Aut Veneris sidus, verùm hæc gaudent epicycli
Cur non scintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars
Vt Sol? quum tamen á nobis longè altius absint,
Nec magno à stellis fixis discrimine distent?
Nimirum, quoniam non sic voluuntur vti Sol,
Sed sua permittunt epciyclis corpora ferri.
Forte aliquis solem non scintillare putabit.
At si hunc perspiciet summo quum mane resurgit
Vel quum descendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc scintillare videbit.
Nec quisquã hoc adeò magnũ ac mirabile dicat,
Singula si tali voluuntur sidera motu:
Nónne magis mirum est, tam immẽsi corpora cœli
Tam celeri semper ferri vertigine, vt omnes
Præuertãt volucres, ventosq;, & fulmina vincant?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundíque creator.

Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
Atq; quietem. atqui in terris, centroq; locata est
Ipsa quies propriè, possedit cætera motus.
Vnda fluit, semperque aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cœlo est vis maxima motus:
Et quo quæq; magis sphæra est sublimis, in illa
Fortior est motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximũ habet motũ: sed motus maximus ille est
Tẽpore qui minimo spatia & loca maxima trãsit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet secum terram Oceanumque.
Quippe animal nullum posset tunc viuere in illis.
O rem mirandã in primis! quis non stupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem,
Tam longas transire vias, iterumque reuerti:
Nec cessare vnquam, & nullum sentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui:
Assignantque suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pistrino addictus, non desinat vnquam
Tam vastam versare molem noctesque diesque:
Nec quamuis cupiat, minimũ requiescere possit,
Felix seruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ sunt hæ, commentaque inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos:
Quare non tutum est facilè omnia credere cuiuis.
Ille licet magni sit nominis, innumerasque
Scribendo impleuit nigra loligine chartas.

Magni

Magni ſæpe viri mendacia magna loquuntur.
Nemo eſt adeò prudens, quin ſæpius erret.
Eſt igitur ratio in primis quærenda, fideſque
Maior in ambiguis rationi eſt ſemper habenda.
Quam dictis hominũ: nãq; hęc ſũt falſa frequen-
Quid ratio oſtendit? cælum ſtellaſq; moueri (ter.
A dijs, an per ſe, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrũ, vel quãta voluptas
Eſſe poteſt diuis, verſantibus æthera ſemper?
Vt ſtultorum hominum vitæ opportuna miniſtrẽt
Vtq; feras pecudes, volucres, piſceſq; gubernent?
Sicne decet dominos ſeruis ſeruire? deoſque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt ſtultis prauiſque ferant mortalibus eſcam?
Nônne decet potius libertas maxima diuos.
Vt quocunq; velint faciles accedere poſſint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nuſquam
Ire queant, ſemperque loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli inſtantes operique rotæque,
Nunquã decedãt ſcamno, nunquam otia captent?
Eſtne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt diuis nunquam eſſe moleſtus?
O ſapientum hominum ſententia digna notatu.
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:
Nil etenim per ſe æternum eſt niſi cõditor orbis.
Poſt ipſum æterna eſt rerum natura ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creauit,
Vt non eſſe queant aliter quàm iuſſerat olim.
Quum primùm immenſi iaceret fundamina mũdi.
Sic aqua ſemper erit mollis, ſic ignis adurens;
Sic ſtabilis tellus, ſic ſemper mobilis aër,

Sic & circumagi cœlum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuiq; tributa est,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipsis
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo: .
Vsqueadeò ipsius naturæ immobilis ordo est,
Vsqueadeò est eadem semper diuina voluntas.
Quare si motus cœli est æternus, oportet
Naturalem esse, vt grauium leuiumq; videmus.
Nam quod naturæ est propriũ, nõ deficit vnquã,
Si vero est alius motor, quandoq; quiescet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est quàm
Astrorum & cœli, vt possint per se illa moueri,
Hæc vero nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quod non motoris egent alieni,
Sed per se à centro aut ad centrum tẽdere possunt.
Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atque suis formis, vt terra ignisque moueri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura & maius in orbe.
Naturam vero appello, legem omnipotentis
Supremiq; patris, quàm prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus: iussitque teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quum rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem.
Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas,

Hæc

Hæc verè ac propriè natura eſt, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidã poſuere etenim ſunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel cauſæ primæ, vel componentia prima:
Non autem natura placent ſi nomina vera,
Et niſi malimus dare falſa vocabula rebus,
Sed de hoc iã ſatis: ad reliqua accedamus, & vtrũ
Sint deſerta poli pulcherrima regna beati,
An quiſquam ſedes illas teneatque colatque,
Præſens hora monet ſolito nos dicere verſu.
Quum cœlum ſit tam immenſum, tantiq; decoris,
Conſpicuum tot ſideribus, tam nobile corpus,
Deſertum & vacuũ & ſolũ incultumq; manebit?
Terra autẽ innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus locus eſt iucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter qđ potius quàm æther mereãtur habere
Tot ciues, & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè ſpecioſam intusque forisq;,
Nolle tamẽ (ſtabulo excepto) permittere quẽquã
Tam pulchras habitare ædes, vacuasq; tenere:
Nempe eſt totius mundi ſtabulum terra, in qua
Sunt omnes ſordes, puluis, cœnumq;, fimumque,
Oſſa, putres carnes, varia excrementa animãtum.
Quis memorare vnq̃ tot fœda immundaq; poſſet,
Quæ tellus & pontus habẽt, ac ſemper habebunt?
Quis neſcit pluuias, nebulas, nubeſque, niuesq;,
Prælia ventorum, tempeſtatumque furores:
Quæ mare perturbãt, quatiũt terrã, aëra verſant?

Ter-

Terra tamen pontusque tenent animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cœlum esse putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis istud!
Quippe suos etiam ciues habet æther: & astra
Singula sunt vrbes cœli, sedesque deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbræ simulacraq; inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tēpus ferit, inquinat, au- (fert:
Illic fœlices, immortales, sapientes:
Hîc habitant miseri, mortales, insipientes.
Illic pax & lux regnāt, & summa voluptas: (tis:
Hîc bellū assiduū & tenebræ, & gen9 omne dolo-
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imo aude, ô demēs, stabulū hoc præponere cœlo.
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non posse videtur.
Præterea quum cœlum ipsum non possit arari
Atq; fodi, quónam pacto Bacchusque Ceresque
Nascentur, frugesque aliæ, quarum indiget vsus?
Friuola sunt hæc, & rugosa digna cachinno.
Nanque sit ipse licet multo solidissimus æther,
Peruius est tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obstat quin facilè huc possint se ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuissima corpora cunctis
Ille author mundi dedit, atque leuissima: quare
Ipsis non opus est foribus, patulisve fenestris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vsque

Vsque adeò est illis tenuis natura, potensque.
Quis nisi vidisset pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas, salamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ quum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas, qui per cœlum facilè ire valerent,
Nulliusque cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit. nam turpe fuisset,
Tã pulchras sedes, tãq; amplas linquere inanes.
Atqui cœlicolis non est opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quæ instaurare solet sensim labentia victus:
Nec sitiunt vnquam diui, esuriúntve beati,
Denique nulla illos penitus contristat egestas.
Quippe vltra fines lunæ illætabile nil est.
Cuncta mala in terris posuit Deus, illaque clausit
In medio, & vetuit sacrum contingere cœlum.
Ergo felices viuunt, nectarque bibentes,
Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cuius
Copia magna oritur passim cœlestibus aruis,
Cœlicolûm vero illorum felicior atque
Nobilior vita est, loca qui magis alta frequentãt.
Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoque beatior idem est.
Sed qd sunt maculæ illę atræ quæ in corpore lunę
Apparent? nã de his homines diuersa loquuntur,
Nil per se in cœlo lucet, nisi Phœbus ab illo

Accipiunt lucem stellæ omnes ipsaq; Luna:
Quæ quia cunctarum stellarum est vltima, & ima
Sortita est cœli sedem, terrisque propinquam.
Vt sit opaca magis, minus & sincera necesse est,
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & densæ, & leues, lucisque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur:
Nam partes albæ, & densæ, leueisque receptant
Nocturnum solem reliquis sine luce relictis.
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosæ albescit Olympo,
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.
Nanq; dies vera ostendit, nox fraudibus apta est.
An vero æternum sit cœlum, an cœperit olim,
Expectetque suum post plurima sæcula finem,
Pulcrũ etiá scitu est. nam de hoc diuersa sophoris
Scripta extát: ait hic, negat ille, & opinio discors
Authorum, rem difficilem valde ambiguamque
Arguit, & verum tenebrosa in sede latere,
Sunt qui principium credant habuisse, putentque
Mundum ex materia æterna. quandoq, creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset.
Atque duo hæc æterna aiunt. semperque fuisse,
Materiá summumq; Deũ, à quibus omnia manát.
Contendunt quidá ex nihilo mundũ esse creatũ,
Materiamq; negant vllam antè omnino fuisse
Sed verbo iussuque Dei facta omnia censent,
Ast alij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio, simul, omni fine carere,

Harum autem quænam propior sentẽtia vero est?
Ipse quidem, nisi relligio prohiberet, & omnes
Astrologi obstarent, tutantes dogmata Mosis
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum mundiq; elementa fuisse,
Principijque expertem esse: ac sine fine futurum.
Nam cur non semper mundus fuit? an quia semper
Non potuit Deus, aut nesciuit condere: sed post
Doctior euadens didicit, demumque peregit?
An semper sciuit, potuitque, at noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit post, quàm prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? si non erat æquum,
Vtileque hũc fieri mundũ, cur cõditus vnquã est?
At si conueniens erat illum, atque vtile condi,
Quare tam sero facit Deus: & quare ætas
Tam breuis est mundi? nam si fas credere cuncta
Christologis nõdum annorũ bis quatuor implet
Millia, ab antiquo bene si numerentur Adamo.
Præterea quæ causa fuit qua condere vellet
Hũc mundũ Deus? an ꝗa mũdi ipse huius egebat:
Si sic: debebat prius ipsum condere, nec se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non: cur fecit? frustra ne? an non decet ipsum
Frustra aliqd facere: hic etenim insipiẽtib. ẽ mos.
Causa aliqua ergo fuit, sed quæ nẽpe illius ingens
Haud dubiè bonitas, nec non immensa potestas.
Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Vtraque, sed potius cunctis effusa pateret.
Frustra etenim bonus atq; potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumque videtur.
Si Deus ergo fuit semper bonus atq; potens, cur

Non

Non voluit ſemper tam pulcrũ condere mundũ?
Cur in tam ſeros tantam rem distulit annos?
Nulla quidē ratio eſſe poteſt, niſi fingere quiſquā
Aſtutus velit, & nugas præponere vero.
Quare ſi humanæ rationi credere par eſt,
Aeternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorſus, prorſus quoque fine carere.
At ſi aliter quondam dixit Deus, & ſua Moſi
Facta reuelauit, debemus credere Moſi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quieſcat.
Nanque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipſe,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, ſi cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam poſuere, chaosque,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquiſſet inanem,
Tamq; diu informem, potuit ſi condere mundum
Confeſtim, & primo momento cuncta creare?
Fruſtra differtur diuerſa in tempora, quicquid
Vna eademque poteſt fieri perniciter hora.
Sunt vero quidam æternũ mundum eſſe putātes,
A nullo factum tamen, à nulloque creatum:
Sed per ſe vt nunc eſt ante omnia ſecla fuiſſe,
Et per ſe vt nunc eſt poſt omnia ſecla futurum.
Quod certè falſum eſt: ratio q̄ppe ipſa repugnat.
Eſſe etenim nunquam duo perfectiſſima poſſunt:
Nam diſſentirent forſan, bellumque cierent.
Eſto quod ſemper concordi pace manerent,
Fruſtra ponuntur duo maxima: ſufficit vnum,
Quod ſaltem natura alijs prius eſſe neceſſe eſt.
Si prius eſt alijs ergo eſt quoq; cauſa aliorum:
Nanque prius cauſa efficiens eſt poſteriorum.

Quocirca

Quocirca haud dubiè mũdũ hũc Deꝰ ipse creauit
Ex nihilo æternum. sed quomodo? si libet, audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nónne eius potuit simul esse æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit, vt ratio vult,
Nil obstat quin æterno sit conditus æuo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Vt si quis solem æternum concesserit, idem
Aeternam solis lucem concedere debet,
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes iã cœlo elemẽta gradatim (mur.
Scrutemur, deq; his quædã haud indigna loqua-
Quidam sub cœlo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumque orbi lunæ, sed luce carentem:
Vrentem tamẽ in primis, mireque calentem.
Quod verum esse docet ratio. nam nocte videmus
Per sudum volitare faces, flammas que vagari
Aëra per liquidum, & delabi sidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius ascendunt, superoque cremantur ab igni.
Nanque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiorque & crassior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubesque, niuesque,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quòd nisi sub cælo foret ignis, non vapor illic
Accendi posset, noctis que volare per vmbram.
Præterea quum ignis leuitate ipsum aëra vincat,
Altior haud dubiè, locus illi conuenit: ergo
Sub cœlo est eius sedes, & proxima lunæ:
Infra ignem verò est aër, qui parte supremas

Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipsius multo est gelidissima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina vasto
Cũ tonitru, varijq; agitantes nubila venti. (psam
Infima pars calida est, atq; humida. nam vapori-
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos
Hîc nebulæ, hîc pluuiæ, hîc tenui cum rore pruinę
Atque niues, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis huius non parua potestas
Aëris. hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Libycis venit Auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus. borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaq; oriũtur ab arcto.
Inter quos alij quoq; sunt, quibus omnibus aër
Inferior seruit, cumque aëre terra fretumque,
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, flocciq; niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæq; pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modoque,
Et varijs etiam perflantibus aëra ventis,
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesque & nimbos pariunt, cœliq; calorem:
Qui verò ex Scithicis regionibus, horrida gignũt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atq; pruina,
Tempore brumali sed cœlum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terramq; virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, siluisque decorem,

Eu-

Eurus plerunq; est bonus: at quandoq; procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoque timendas.
Hos ventos vel dij aërei, vel sidera mittunt.
Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consectare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm:
Audiui exortum ventum, subitamq; procellam,
Aut sata strauisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis.
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aëris est ius.
Verùm hæc non sapiunt vulgo, neq; talia vulgus
Credere vult. quid tū gēmas ne apponite porcis:
Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cœlo, sed in aëre plurima diuûm
Millia, qui ventos tempestatesque ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt.
Non tamen esse nego causas alias quoq;, nasci
Quæ faciant ventos: veluti sol lunaque & astra.
Præsertim septem quæ vulgò errantia dicunt:
Quorū operá exhalans vapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ Decimo regnante Leone,
Essem, opus à figulo factum, iuuenisque figuram,
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lymphā.
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore.
In faciem venti validi, longeque ferebat.
Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometæ,

Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis rotanti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus vna,
Dum sibi subiecto radios impressa vapori,
Assimulat caudam, lumenq; in nube relinquit.
Haud aliter quàm quum circumnitet area lunam,
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti:
Aut cùm tres soles lucere aliquando videntur:
Nec sunt tres tamē, at subiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo, solis formatur imago,
Sub regione autem crassa imaq; aëris, vnda est:
Vnda inquam Oceani, quæ terram circuit omnē,
Angustoq; freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longè lateque pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Aegæum, Ionium, Tyrrhenumq;, Adriaticumque,
Et mare Erythræū, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur vnda cauernas.
Et fluit ac refluit semper, variumque saporem
Accipit: vt varia est tellus, per viscera cuius
Transit, sulfureumque à sulfure mittit odorem.
Hinc est æterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterumq; marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim.
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Assiduè, vegetantq;, vt sanguis corpora, terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, crassasque paludes,
Nec non perspicuos fontes puteosque perennes.
Deniq; ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quascūq; orbis habet: lymphas hic edidit omnes.
Partim sub terra, partim supra ingredientes,

Par-

Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur est adeò salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitror: at sapor omnis
Vndarum à terra causam trahit. inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hos tegit æquor,
Exugitque salem, liquidasq; resoluit in vndas.
Ergo sal, non Sol causa est salsedinis huius.
Nam cur Sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salsedine abundans.
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior, vberiorque,
Detexit nobis, nobisque reliquit apertam:
In qua sunt montes, colles, cliui, tumulique
Conualles, campi,, rupes, fauces, iuga, rura,
Siluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij, atque paludes.
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiusque opibus natura Deusque
Præposuere hominē, & regem fecere animantum,
Quotquot pōtus habet, quotquot tellure morant
Ingeniumque illi ac mentem tribuêre: quibus se
Præponat cunctis, terrarumque imperet orbi:
Atque Deum agnoscens, illum metuatque colatq;
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam,
Nam Deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt. atque ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndiq; enim ad cētrum cōcurrit prona: globumq;
Efficit immensum, & densum, solidūq; & opacum

Circa quem roseis noctesque diesq; quadrigis
Sol vehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud nó est q̃ terræ atq; æquoris vmbra.
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ:
Eclipsim facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius. at breuiores,
Quum redit, & Cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montesq; superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sidere mutent.
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrũ,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ:
Vmbræ, quæ absců dunt lucẽ, auroramq; morãtur,
Et spatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.
Quum verò sol ad Cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntq; calores.
At bruma Antipodas magno tũc frigore torquet.
Sic vario cursu variat Sol tempora, & annum
Quatuor in partes totum discriminat æquas:
Circuiensq; orbem terrarum seruit vtrisque
Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
Quæ supra, atq; pari moderanime tẽperat omnes.
Nam sub terra homines etiã sunt, nó mare tantũ,
Aut siluæ. neque enim Solem natura diemque
Iussisset radios illic diffundere inanes,
Et solùm seruire feris, generique natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus

Eſt locus, aut zona vlla, in qua non viuere poſſint
Mortales, aptasque ſibi componere ſedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æſtus
Illic aſſiduè: natura vbi triſtia fixit,
Læta adhibet, miſcetq; ſagax aduerſa ſecundis:
Atq; vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina deſunt.
Non ſiluæ vmbriferæ, & multis cũ fontib. amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æſtu.
Præterea eſt illic ſemper nox æqua diei,
Quæ ſolis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit vt zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omnino: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiunt,
Aſſiduis niuibus preſſas, glacieque perenni,
Poſſunt nempe coli, vt ratio non friuola ſuadet,
Maxima namque locis lignorum copia in illis
Naſcitur, & fiunt illic hypocauſta, grauesque
Veſtes, ex varijs animantum pellibus, vnde
Calfaciunt ſe mortales, hyemique reſiſtunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec deſunt illis alimenta, ciboſque
Indigenas partim, partim illuc vndiq; vectos
Accipiunt largè, & dapibus veſcuntur opimis.
Non igitur verũ eſt qđ quidã Græculus inquit,
Vnius tantùm zonæ partem, exiguamque
Naturam humano generi tribuiſſe colendam:
At reliquum terræ deſertum prorſus, ab ipſis
Piſcibus atque feris duntaxat ſemper haberi.

Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Fecisset nos quàm bruta, imperiumq; dedisset
In terris maius quàm homini & spaciosius illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat quin possint mortales viuere vbique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumq; hominis durissima quæq; refringit.
Postremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Pisces:
Propterea exponam paucis cur terra tremiscat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogatq; moueri.
Scire igitur licet, innumeras vastasq; cauernas
Sub terris esse, atq; illic quandoq; creari
Ingentes ventos. qui dum crudelia miscent
Prælia, concutiunt terram, nimioq; furore
Congressi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua erūpāt facto agmine, vt auras
Diffusi in vacuas non longa pace quiescant,
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in se multos magnosque perenni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile,) sed non
Falsa tamen refero. credet qui viderit Aetnam,
Qui scatebras callidarū usquā spectarit aquarū,
Et qui vitiferi benè nouerit acta Vesuui.
Hos agitant ventos qui subterranea regna
Dij manes habitant, cæcisq, morantur in antris.
Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
Sunt, quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus frustra est: habitatur vbique
Sub

Sub terris, supra terras, inque aëre & igni.
In cœlo & supra cælum: est vbi regia summi
Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
Musa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER XII.

PISCES.

SVMME Deus, rex omnipotens, pater optime, cuius
Tam pulchrum tamq; immensum sapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, assidueque tuetur:
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius, melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra omne habitas cœlum, sine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere Musis
Nō eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontib. illis
Vaniloqui quoscunque solent haurire poëtæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioque fauore
Est opus, atque alias sitientes quærimus vndas.
Te voco, te imploro, te posco, te precor vnum:
Vt cœpto, iampridem operi, extremoq; labori
Aspires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata aliis expromere possim.
Carminibusq; meis æternum acquirere honorē,

Sunt qui extra cœlum credant nihil esse, putentq;
Aetheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitata quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, vbi desinit æther,
Cur nil vlterius fecit Deus? an quia sciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed iure negatur vtrunque.
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec seipse coërcuit vltrò.
Magna loquor: tamen hæc ratio quoq; magna probabit,
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior est res illa Deo: nam quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumscribere quærit?
At res nulla Deum superat, neq; fortior ipso est,
Quare nec finire potest, nec se Deus vltro
Limitibus cinxit, quis enim sibi ponere finem
Vellet, quum posset liberrimus esse, suasque
Quantumcunque sibi libeat diffundere vires?
Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Imò omnes quærunt maiora capescere semper,
Atq; aliquid semper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet quum possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte sua, angustasque sibi circumdare metas?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas est,
Esse Deo finem, si non accepit ab vllo.

Nec dedit ipſe ſibi:vt ratio iam noſtra probauit,
His ita præpoſitis,concludimus,infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus,ne vana poteſtas
Illius dici,& ne vana ſcientia poſſit.
Nam ſi extra cælum ſciuit potuitq; creare
Plura quoq; & maiora Deus,ſed noluit:ergo
Scire ac poſſe ſuum fruſtra eſt,& prorſus inane.
Si ſciret quiſquam,& ſi poſſet gnauiter artem
Exercere aliquam,nollet tamen,ac nihil vnquam
Efficeret:fruſtra artificis ſibi nomen haberet,
Et fruſtra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par eſt
Eſſe nihil fruſtra aut vanũ,pulcherrima quum ſit.
Quæcunq; ergo Deus potuit, fecit quoq;:virtus
Ne ſua vana foret, ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita,putandum eſt
Feciſſe infinita,omnemque expleſſe vigorem,
Nec ſeruaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus poſſe eſſe negauit
Doctus Ariſtoteles.ego in hoc aſſentior illi.
Quippe extra cœli fines non ponimus vllum
Corpus:ſed purã,immẽſam,& ſine corpore lucẽ:
Lucem qua noſtri Solis longè minor eſt lux:
Lucem quam terreni oculi non cernere poſſent:
Lucem,quam ex ſeſe effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege ſuo dij nobiliores:
Cætera turba minor verſatur in æthere ſemper.
Ergo triplex regnum eſt:ac mundi portio triplex:
Cœleſtis,ſubcœleſtis,quarum vtraq; fine
Clauſa ſuo eſt,reliquã non vllus terminus ambit,
Quæ ſupra cœlum ſplendeſcit lumine miro.

Fortè aliquis dicet, nullam ſine corpore lucem
Poſſe dari, vnde extra cœlum lucem eſſe negabit:
Sed fruſtra oblatrat nobis, fruſtraque reſiſtit.
Nam ratio mea dicta probat, verumque tuetur.
Dic quæſo, cur Sol lucet? num quòd ſua per ſe eſt
Lucida materia? an potius ſua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vaſtum complectitur orbẽ?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus eſſe,
Vt perhibẽt phyſici. quibus & nos adſtipulamur.
Forma igitur Solis cauſa eſt vt luceat: & non
Materia: à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd ſi corporeis formis lux tanta tributa eſt,
Cur incorporeis lucem poſſe eſſe negamus?
Præſertim quum ſint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchrique bonique.
Ergo Deum formæ lucent vehementer: at illa
Lux non eſt oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quiſq; potentior eſt &
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gẽmæ illis, nõ purpura honorem
Affert, vt nobis: lux eſt ſua gloria diuis.
Vtque inter ſtellas multo nitidiſſimus eſt Sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obſcurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas eſt, & ſapientia tanta.
Fortè etiam obijciet, ſubiectum eſſe aëra lucis,
Ac fundamentum, proinde aër eſt vbi nullus.
Extra oras cœli ſummi, lucem eſſe negabit,
Sed pariter nunc à vero decedit, vt antè.
Non etenim eſt aër ſubiectum luminis, & non
Eſt (vt peruersè arbitratur) in aëre lumen:

Imo

Imo aër contrà est in lumine, si benè cernat,
Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras, quatiatque aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si vero ipse aër subiectum luminis esset.
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque suo haud dubiè subiecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa mouetur
Assiduè, mutatque locum, illustratque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusque manet, tæda currente per ipsum.
Quod si aër esset subiectum lucis, abiret,
Progrediens cũ luce simul numero vnus & idem,
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit.
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quod lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: sed stare potest absque aëris vsu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impressa est in nostri corpore solis.
Atq; illic tanquam in speculo comprensa tenetur.
Nam veluti in propria sphæra non cernitur ignis.
Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cœlo,
Ignitæque trabes æstiua nocte micantes:
Aque alia id genus humanas turbantia mentes.
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit.

Pro-

Propter materiam ſolis, quæ aptiſſima luci eſt,
Quippe ipſam talem fecit Deus, vt ſua poſſet
Illic lux recipi, & toto fulgeſcere in orbe,
Allatura diem, & vitam & bona plurima rebus,
Illa etiam lux diuina eſt impreſſa aliorum
Diuorum formis: quanuis non omnibus æquè:
Vt non ſtellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia, quanto hæc perfectior illa eſt,
Vtque poteſt candela alias accendere plures,
Non tamen ipſa ſuum amittit minuitúe nitorem;
Haud ſecus illa Dei lux inuiolata, nihilque
Decreſcens, alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortaſſe rogabit
An præter lucē quam diximus infinitam, (mūdi,
Quicquam aliud quoque ſit, magni extra mœnia
Sit licet indignum, atq; impar mortalibus auſis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis veſtigia vatum
Theſaurosque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipſe volet, ſolitoque fauore iuuabit.
Principiò patrem rerum, authoremq́, fatendū eſt
Eſſe Deū, aq; ipſo omne bonū pulchrumq́; creari
Quin ſummū pulchrū atq; bonū verè ipſe vocatᷣ.
Ergo vbicunq; manet Deus, illic gloria ſecum
Stat ſua, & omne bonū ac pulchrū reperitᷣ ibidē.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atq; boni, totū illud cernitúr extra
Cœleſtes orbes, vbi ſummi eſt regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus inſit
Materia, haud ideo tamen entia falſa putato.
Nam ſunt vera magis, magis & perfecta, magisq́;

Pulchra

Pulchra his materię quibus est data portio rebus.
Forma etenim quæcunq; ipsam se sustinet, absq;
Materiæ auxilio, longè est perfectior illa
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetustas
Lædere, nec vis vlla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant felicia gaudia diuis:
Gaudia quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit, quanuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risuq; illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est misteria diuûm:
Pauci hæc percipiũt, mũdi quibus annuit author,
Datque suum, vt possint speculari talia, lumen.
Postremò diuûm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
Imò horum numerus numero nõ clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus infinitos
Si potuit facere, vt sua gloria latior esset?
Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus,
Vt suprà ostensum, & stabili ratione probatũ est.
Verùm incorporei quum sint, omniq; carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari,
Non somno aut escavtuntur, nullumque laborem
Norunt, perpetua est illis & læta iuuentus.

Summaq;

Summaque libertas, nulli seruitur ab vllo,
Nec quisquam cogit nec quisquam cogitur: vnũ
Duntaxat Dominũ agnoscũt, Regemq; Patremq;
Communem cunctis: illum venerantur amantq;
Vltro illi adsistunt, parent vltro, atq; ministrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quisq; illi studet obsequio ac pietate placere.
Bella absunt, odio nullo inuidiaúe laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima amorque
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspicio, nullusúe dolus sentitur ab illis.
Deniq; totius pars illa est optima mundi:
Quiq; illic viuunt, sunt longè nobiliores, (astris,
Quam qui habitant cœlum, & sacris versantur in
Nam quanto inferior, terræq; propinquior orbis
Quilibet est, tanto diuos tenet ille minores,
Atque minora bona, & tãto est quoq; vilior idem.
Vnde vt qui supra cœli fastigia viuunt.
Sunt summè pulchri atq; boni, summeq; beati:
Sic qui obscura habitant tellnris viscera, summè
Turpes & praui & miseri inueniuntur, & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausiq; tenebris
Aeternis frustra requiem pacemq; requirunt.
Sed qd ego in ventos effundo hæc verba, laborãs
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsq; adeo genus humannm delirat, vt esse
Nequaquam credat superos, infernaque regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & viuere semper.

Hinc

Hinc est quòd solis inhiant noctesque diesque
Diuitijs hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmisque potentes.
Aurũ omnes vtcũq; volũt, spes omnis in auro est,
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natos, vxore, domo, patriaque relictis
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Vehuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisq; dolis studet ac furtis, vt congerat aurum:
Aurũ oẽs cupiũt & amant, placet omnibus aurũ,
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita recessit,
O prorsus terreni homines, solaque figura
Discreti à brutis! solum cognoscitis aurum,
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunq; malis fors improba donat abundè;
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauisq; Deus concedere non vult
Hæc sunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Iustitia: & cunctis potior sapientia rebus.
Hæc bona quisqs habet, deus est mortalis, & idẽ
Immortalis homo, felix post fata futurus.
At qui non habet, & vitijs sese inquinat atris
Morte obita in tenebras p̃ceps rapietur auernas.
Hęc nõ sunt nugæ, aut fabellę, aut somnia sed sũt
Vera quidem, imò etiam verissima, credite cæci,
Credite: væ nobis, si non credetis: abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demum, quum vos Plutonia regna tenebũt.
Ridetis nunc sed risus vertetur amaras
In lacrymas, tristesq; ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit, quũ nudi, inopes, miseriq, iacebunt,

Auxiliumq; humili ac lacrymosa voce rogabunt.
Multi, qui nunc diuitijs regnoque superbi.
Præ se despiciunt cunctos hominesq; deosque.
Vnde ô vos quibus est cordi iustúmque piumq;
Sortiri meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vsus:
Exiguum sat erit: contenti viuite paruo,
Sed sit vester amor cœlum, cœlestia totis
Viribus appetite: huc omnes intendite sensus:
In cœlo sunt vera bona & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunq; placent, sunt omnia nugæ:
Quas stulti & terreni homines, pecudúmq; sodales
Optant in primis, atq; hæc bona maxima cẽsent:
Propter quæ subeunt discrimina mille, cientque
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
His sese extollunt. scarabæi stercore gaudent:
Vilia delectant viles, & turpia turpes,
Terrenis igitur terrena hæc linquite, porci
Lætentur cœno, placeant cœlestia vobis.
Magna decent magnos: sunt fortia fortibus apta.
Terra breue hospitiũ est, patriã Deus æthere ve-
Constituit: patrias optate reuisere sedes. (stram
Vt quum corporeo egressi de carcere, edendos
Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,
Illic possitis felices viuere semper,
Exempti à carne immunda, membrisq; caducis:

In

In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lacrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari,
Quę mũdi stabulũ, & genitrix, altrixq́, malorũ ē:
Regnat vbi insanus dæmon, scelerũ pater & rex,
Propterea memores mortis vos esse frequenter
Cõuenit. & versare animo quã ꝓxima sit mors
Semper, & immineat, teloq́ue minetur adunco.
Quàm de improuiso inuadat, quàm sæpe iuuẽtam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos:
O fragilis nimium, innumerisq; obnoxia vita
Casibus, ô nimium breuis atq; incerta, recedens
Fumi instar! nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego: sic demũ paulatim extinguimur omnes.
Non secus ac pecudes, lanius quas seruat ouili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnito, cuius
Principiũ est flatus, mediũ labor & dolor. at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate: vbi nullus
Est fletꝰ, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nẽpe hęc vos manet: hæc dabitur post funera vo-
Qui vitia odistis, sanctéq; Deum coluistis. (bis,
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, puriq; fuistis. (tra
Fortè aliqui ex his, qui credũt intra ęthera & ex-
Esse deos, vellent artem quoq; discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illosq́ue videre.

O quàm sublime hoc, & quàm mirabile donũ ẽ,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto: at pauci tanto dignantur honore,
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus sacrisq; peractis.
Cùm procul à terris non sint, & in aëre viuant,
Atq; hominũ cœtus videant adeantq; frequenter
Imò vltrò apparent multis, vltroque ministrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò ætherei terras odere, hominumque
Res dedignantur cognoscere, & impia facta
Ipsorum detestantur, renuuntque videre: (iniqua
Quippe quibus bene compertũ est quam stulta &
Sit natura hominũ, quàm fallax, perfida, & audax,
Contemptrix, spretrix, blasphematrixq; deorum.
Quare compellare ipsos, & cernere coràm,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara: (aures,
Quandoquidem occludunt humanis vocibus
Auertuntque oculos ab eorum muneribus: qui
Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure suarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes,
O bipedes asini, diuos censetis auaros?
Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut vestri auxilij, vestrique fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant:
Cùm sint felices, atque omni ex parte beati.
Cùm sua sint quæcunq; tenẽt, tell9, mare, & æther,
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Nónne ipsi potius donant hæc omnia vobis?

Ergo

Ergo cùm precibus flecti donísque recusent,
Ardua res nimis est illis præsentibus vti.
Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur:
Principiò causas quibus ipsis gratificari
Possimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitijs neque nobilitate mouentur,
Non regno, imperióve vllo, clarisúe triumphis:
Nec curant, si quis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia est quærenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquioque frui: mea carmina forsan
Hanc monstrare viam poterunt, artemq; docere:
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animiq; & corporis, ob quã
Dijs homo fit gratus, diuûmq; meretur amorem.
Quippe omne immũdũ odere, et vęmẽter abhorrẽ
Vsq; adeò ipsorũ pulcherrima & optima vita est.
Quare danda opera in primis, vt simus ad vnguẽ
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique suum impressit vitium natura, nihilq; est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamq;
Exigua, vt propè nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur. nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore næui,

Queis facilè indulgent veniá pia numina: quando
Norunt quá infirma & fragilis natura hominú sit.
At noxis grauibus valde offenduntur, & omnes
Oderunt, spernunt, detestanturque scelestos,
Nec tales audire volunt. nisi se prius ipsi
Mundarint, multis lacrymis peccata lauantes,
Abstulerintque atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusque pijs animique dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto.
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cœlum attollens, animoq; superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur, sic se quum ritè vocantur
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niueoque colori
Iungendus roseus. facies pulcherrima tunc est
Quum porphyriaco variatur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem
Quippe amor est igni similis, flammasq; rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter iá dicta, vt numina amemus
Væmenter. nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat superos, & purè viuit, ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quodque petet, tandem accipiet, fietq; beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in delicijs volucres habet? & canibus rem
Insanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An

An qui omni studio fumosos ambit honores,
Histrio fortunæ, & residens in culmine bubo?
An qui in diuitiis cor fixit, & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
Nemo potest dominis rectè seruire duobus.
Candida quisquis amat, cótēnat nigra necesse est,
Tristatur tenebris qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terrā accedit, cœlum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contēnere possunt
Hæc terrena, alisque animi se attollere cœlo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atq; leuem quemcunq; laborē.
Quid maius quàm præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter. tamen impiger illam
Assequitur, nec non pretium virtutis honorem,
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles,
Ignauus verò ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, viuis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quá linquere oportet
Momento exiguo? cæci, fugitiua putamus
Aeternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremo reliquum est vt crebris supplicibusque
Insistat precibus qui vult commercia diuûm

Non satis est petijsse semel: multumque diuque
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu,
Nō stilla vna cauat marmor, neq; ꝓtinus vno est
Condita Roma die; segetes, animalia, syluæ
Paulatim fiunt, longoque augentur ab æuo.
Tu tantum tamque insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplo fieri: minimoque labore?
Non sic ad magnos, facile est accedere reges,
Et compellare, & coràm auscultare vicissim.
Nónne deos longè meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient, nisi sæpe vocentur.
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terque quaterq;
Quaq; die ingeminare preces, superosq; rogare,
Vt se dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquioque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Nosq; suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo secum sine fine tenebunt,
Est vbi vera salus, & felicissima vita:
Tunc ire ad mūdum archetypū sæpe, atq; redire,
Cunctarumque patrem rerum spectare licebit.
Quo melius nihil esse pōt, neq; pulchrius vsquā,
Qui cuiusq; boni ac pulchri fons, author, origo ē.
Multi autem non posse putant contingere, vt vlli
In terris posito diui apparere, loquiue
Dignentur: meq; arbitrantur fingere nugas,
His facile ignosco. neq; enim dedit omnibus vnā
Natura ingenium: quidam cœlestia semper

Mente

Mente agitāt, sempetq; aliquid sublime reuoluūt:
Nonnulli tantùm quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aëre quædam
Sublimi, & leuibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis (est.
Turba nequit : siquidem turbæ crassissima mens
Vera tamē sunt quæ dixi: nam quomodo quisquā
Mentibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam
Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandè, tanto mœrore leuaret,
Credite, qui loca sola colit, desertaque, vitans
Humanos cœtus: aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum,
Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert: multos etiam post funera Christi,
Quos sanctos dixere patres. & tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cum prudēter sciteq; loquantur,
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosque putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?

Non sunt nugæ igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coràm, atq; videre:
Quod reor esse bonum summum, finemq; bonorũ
Cunctorum quęcunq; homini cõtingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.
Cùm verò elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secũ hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mentē, sensum, motum, ætheris oras
Exultans petet, & felix perfectè erit illic:
Quippe habitãs cũ dijs, Deus efficietur & ipse.
O cœlum immensum, ô pulcherrima regia diuum,
Quàm pura es, q̃ perspicua & mirabilis, & quot
Vndique sideribus varijs ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominũ locus ac pecudum, vilissima mũdi
Portio: quid de te censendum? stant vbi sancti
Cœlicolæ, rerum domini, regesque beati?
O vtinam postquam mea tristia fila sorores
Lanificæ impleuint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis
Delicijs tam mirandis sine fine potiri!
Iamque ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio longoq; labore
Confectum tãdem, atq; extremo limite clausum.
Quas tibi agã grates, ô mũdi maxime Princeps,
Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentique animum viresque dedisti?
Gloria lausq; tua est, siquid mea pagina pulchri
Continet atq; boni: pulchrũ nãq; omne bonũq;

Ex te oritur,tu principium finisque fuisti
Tanti operis,tu rexisti mentemque manumque.
Gratulor ergo tibi soli,tuus est honor omnis.
Siqua tamen mihi debetur mercedula,posco
Te Deus,hoc,vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ,quam noctis per inania somnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ,quam nemo sapiens non nouit amaram:
Parcere digneris misero mihi,crimina delens
Omnia quæ admisi(heu)mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requiescere cœlo.
Tu liber interea diuersa per oppida curre,
Inuidiam subiture grauem.nam multus vbique
Oblatrator erit,cuius lacerabere morsu.
Non deerunt certè,qui cùm nil edere possint
Dignum laude,tamen gaudêt maledicere semper,
Carpendisque alijs famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos,orisque maligni,
Exosus refuge,& doctos inquire bonosque,
Qui pauci sunt.sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi,& merces his exere nostras:
Quas si laudarint:satis est:quid cætera dicat
Turba,parum cura,& vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi insulsum,imbecillaq; mens est:
Stulta placent stultis:obsonia quisque palato
Digna suo quærit,non omnibus vna voluptas:
Sed docti atq, boni,q̃ sunt pia,vera & honesta,
Auscultant,auideq; legunt,discuntq; libenter,
Hic cibus illorum est,hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris(nisi me præsagia fallunt)

Gratus eris, vultuque hilari spectabere ab illis,
Vade igitur felix liber, & longissima viue
Tempora. quumq; meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuersaq; regna superstes,
Quære, studeque meum latè diffundere nomen.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM quæ in toto hoc opere continentur.

A

Ambi-

anii-

B

C

con-

D

E

J

F

Gar-

G

H

I

L

liber-

M

N

O

P

Q

R

S

T

Va-

FINIS.

BASILEAE IN OFFI-
CINA NICOLAI BRYLINGERI,
Anno à CHRISTO nato
M. DCI. Menſe
Januario.

